

Besede in dejanja

Ocene samoupravljanja in...

Slišati je na ocene, da delavsko samoupravljanje stagnira, ponekod nazaduje, se deformira itd. — pri tem mislimo na samoupravljanje v gospodarskih organizacijah — toda nikjer nismo videli ocene ali etafil, zem slabi, ali je na enaki ravni kot prej, ali pa se krepili itd.

V zvezni skupščini slišimo na primer ocene, da gospodarska reforma stagnira ali, da je ponekod ne izvajajo, toda o etatizmu ni ocen.

Ce se etatizem krepi, potem je povsem naravno, da je samoupravljanje utesnjeno, kajti za oba procesa ni prostora; če se eden krepi, potem je to na račun drugega.

Vjesnik — 12. II. 1970

Več in manj...

Po poročilih zveznega zavoda za statistiko je januarski izvoz z vrednostjo 1.634 milijonov din presegel lanski izvoz v tem mesecu kar za 390 milijonov ali za 31 odstotkov. Pri tem je bil udeležen industrijski izvoz s 1.359 milijoni, kar je za 37. odstotkov več kakor lani. Uvoz, ki je po vrednosti začel popuščati že v novembru in decembru, se tudi v januarju ni bistveno povečal in je bil z vrednostjo 2.180 milijonov za 2 odstotka manjši kakor v januarju lani. Tako je znašal uvozni presežek v tem mesecu 546 milijonov, medtem ko smo lani v januarju zabeležili največji mesečni deficit v višini 971 milijonov.

Delo — 14. II. 1970

Velik pomen turizma

Turistično gospodarstvo je za nacionalno ekonomijo toliko bolj pomembno, ker so njegove potrebe po deviznih sredstvih minimalne, po drugi strani pa pokriva več okrog 43 odstotkov plačilnega deficita v izmenjavi z inozemstvom. Se tem večji pa je pomen turizma pri aktiviranju in povečevanju obsega najrazličnejših proizvodnih in storitvenih dejavnosti, od industrije pa tja do prometa, trgovine, obrti in drugih terciarnih panog.

Gospodarski vestnik — 13. II. 1970

Direktor v avtomobilu

Ker je uporabljal svoj avtomobil za službene potrebe, je direktorju »Usluge« iz Novega Sada delavski svet lani 10. maja odobril, da mu iz blagajne podjetja izplačajo 50 par za vsak »službeni« kilometer. Direktor je nato s posebno odločbo imenoval komisijo, ki je ugotavljala koliko kilometrov je za potrebe podjetja prevozil v času od 3. junija 1969 do 20. julija lani. Dobili so seznam 129.963 prevoženih kilometrov — odobrili pa so mu 60 odstotkov — oziroma 76 tisoč 177 kilometrov.

Politika ekspres — 13. II. 1970

V breme stanovalcev

Na sestanku podjetij — graditeljev stanovanj, ki je bil prejšnji četrtek v Beogradu, je Aksentije Marković, direktor IMPROS iz Beograda govoril o tem kako urbanisti podražujejo stanovanja in ugotovili:

»Priprave za graditev bloka 45 v Novem Beogradu so se začele že pred štirimi leti, a delo je steklo šele sedaj, ker so urbanisti štiri leta pripravljal in sprejemali podrobne pogoje za gradnjo. Ta zavlačevanje bo podražilo stanovanje za 140 dinarjev na kvadratni meter samo zaradi obresti na bančna sredstva, ki so vezana že štiri leta. Pri čemer pa niso vračunane druge podražitve, do katerih je prišlo v tem času.«

Ekonomika politika — 6. II. 1970

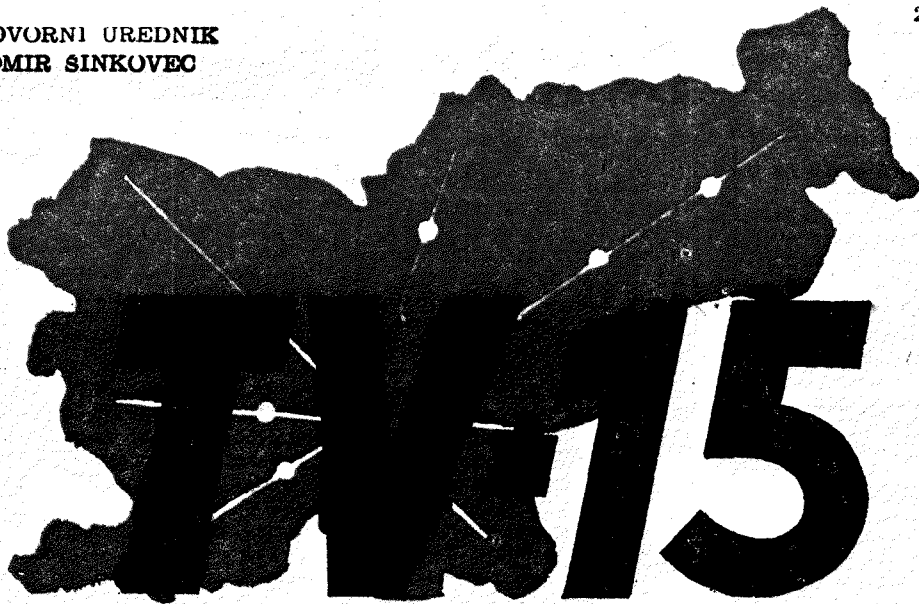
Čeprav — odobrene podražitve...

Po podatkih zveznega zavoda za statistiko so cene pri proizvajalcih industrijskih proizvodov v januarju narasle kar za 1,5 odstotka (decembru je znašalo povečanje 0,4 odstotka), po podatkih republiškega zavoda za statistiko pa so za proizvajalčeve prodajne cene v Sloveniji povečale v januarju celo za 2,1 odstotka (v decembru za 0,6 odstotka). Ta največji letošnji dvig proizvajalčevih cen v zadnjem letu vzbujajo upravičeno vznemirjenje, čeprav gre v precejšnji meri za odobrene podražitve, katerim se glede na položaj na svetovnem trgu ni bilo mogoče izogniti.

Delo — 14. II. 1970

GLAVNI UREDNIK
FRANCE SÜSTERSIC

ODGOVORNI UREDNIK
ORTOMIR SINKOVEC

GLASILO ZZB NOV SLOVENIJE IN ZRVS SLOVENIJE

S SEJE KOMISIJE ZA NEGOVANJE REVOLUCIONARNIH TRADICIJ PRI ZO ZZB NOV JUGOSLAVIJE

Ostra beseda o poskusih pačenja in razvrednotenja naše revolucije

Komisija za negovanje revolucionarnih tradicij pri zveznem odboru ZZB NOV Jugoslavije je na svoji prvi seji 10. februarja, ki ji je predsedoval Radovan Vukanović, sprejela svoj delovni program za leto 1970. Razpravljala pa je tudi o pojavih pačenja in poskusih razvrednotenja NOV in revolucije jugoslovanskih narodov.

V uvodu je predsednik Vukanović pojasnil, da je zvezni odbor že v decembru obravnaval referat predsednika Marijana Cvetkovića »O aktualnih družbeno-političnih nalogah ZZB NOV«, v katerem je še posebej opozoril na probleme bratstva in enotnosti naših narodov in narodnosti ter na borbo proti zanikanju in zmanjševanju pomena naše NOB in revolucije.

Ta referat in sklepi VI. kongresa so komisijo spodbudili, da je vnesla v svoj delovni program stalno nalogo — upirati se vsem poizkusom podcenjevanja in pačenja naše NOB, revolucije in našega samoupravnega sistema.

Marijan Vukanović je opozoril na naloge komisije, ki naj ugotovi, kateri načini in metode dela so najprikladnejši za organizacijo borcev, da bi onemogočili lažno propagando o naši preteklosti in sedanjosti stvarnosti.

Kot družbeno-politična organizacija z velikim ugledom v družbi mora ZZB NOV ob takih primerih pravočasno zavzeti stališče in skupno z drugimi naprednimi družbenimi silami (SZDL, ZK, ZMJ) tudi ustrezno ukrepati.

Člani komisije so bili na kratko seznanjeni s takimi pojavi, ki jih najdemo v književnosti in v drugem kulturno — umetniškem ustvarjanju — v manjših in večjih literarnih sestavkih, gledališčih in filmskih delih, zgodovinskih člankih in kritikah itd. Prostaška, izkrivljena »teorija« o »kritiki vsega obstoječega v socializmu« je odprla zeleno luč za razvrednotenje vseh pridobitev naše samoupravne revolucionarne poti v razvoju naše

države in naše družbe. Ta poplava zanikanja vsega obstoječega ni prizanesla niti naši NOV in naši oboženi revoluciji niti povezanosti te revolucije s preobrazbo naše družbe.

Posamezniki poskušajo s svojimi deli uničiti moralne in človečanske pravice naše vojne in revolucije s tem, da rinejo v ospredje omahljivce, slabice, novopečence in celo vrsto negativnih tipov. Hkrati pa surovo napadajo vsa dela, ki niso po njihovi »shemik«. Povampirajo se šovinizem in nacionalna nestrpnost. Nastajajo gledališka dela, ki zastavljajo vprašanje o pravilnosti naše borbe proti kominformizmu, in podobno.

Ti negativni pojavi lahko povzročijo veliko škodo pri vzgoji naše šolske, študentske in delavske mladine, bodočih nosilcev in nadaljevalcev pozitivne strani revolucionarnih tradicij naših narodov, ki spodbujajo in zagotavljajo povezanost generacij in revolucije.

V ta rog trobijo tudi tisti, ki bi ob drugačnih razmerah in v drugem času postali hudi nasprotniki socialistični Jugoslaviji: ostanki četnikov, ustaše, belogardistov, kominformovcev, birokratsko-etatističnih sil, anarho-liberalcev, levih navideznih revolucionarjev, raznih politikantov itd. Torej vse protisocialistične in protisamoupravne sile.

Tem in takim silam vse to ustreza — zato si prizadevajo razvrednotiti našo revolucijo, in to od njenega oboroženega začetka pa vse do danes. S svojimi zavestnimi akcijami bi želeli razbiti revolucionarno povezanost našega razvoja, onemogočiti revolucionarne akcije in razvoj revolucionarne misli. Na ta način bi si hoteli zagotoviti svoboden prostor, v katerega bi poskušali vzgraditi svoje koncepcije — od večstrankarskega sistema pa do unitarističnega ali kakšnega policijskega sistema. V takih razmerah bi se lahko krepil šovinizem, razbijala bi se enotnost naših narodov in vse vrednote našega samoupravnega socialističnega razvoja.

Opaža se tudi skladnost delovanja negativnih sil zunaj naših meja z le-timi doma. Vsi bi radi z izrabljanjem našega svobodnega demokratičnega sistema ovirali naš družbeni revolucionarni — samoupravni razvoj!

Po vsestranski, zelo živahni razpravi je komisija sklenila, vse te informacije uporabiti kot pobudo za stalno dejavnost borcev NOV. Vse sestanke organizacij borcev, posebno še njihove redne skupščine, je treba izkoristiti za seznanjanje članstva z vsebino teh informacij, predvsem z različnimi načini pačenja NOB, ki jih je opaziti v posameznih krajih in raznih krogih.

Komisija je tudi sklenila, skupno z drugimi družbeno-političnimi silami izvesti ideološko akcijo proti takim pojavom in si prizadevati zaostriži odgovornost založniških svetov ter uredništev v raznih založbah in sredstvih javnega obveščanja.

nimi stanovskimi zadevami. Ni dolgo tega, kar so si nekateri v naši družbi še to želeli, toda naleteli so na odločen odpor večine, in ZZB je ostala družbeno-politična organizacija. Zdaj se je znova izkazalo, da je bilo tako prav. Če bi namreč postala stanovska organizacija, bi se s tem sama po sebi izločila iz celotnega družbenega dogajanja. Velike izkušnje njenih članov bi ostale neizkoriščene in mnogi člani bi se nehote tudi politično osamili.

Nova vloga ZZB, zlasti na področju dejavnosti prenašanja tradicij revolucionarnega boja na mladino ter priprav za obrambo pa prav tako ne bi bila popolna, če bi v tej smeri delovala ZZB sama. Podobne naloge so si zastavile tudi druge organizacije in društva in končno tudi sama SZDL. Zato je potreben med SZDL in ZZB dogovor. Le tako se bosta obe organizaciji izognili »dupliranju«, tj. dvakratnega urejanja istih zadev.

Zal so na posvetu v Ljubljani govorili predvsem zastopniki ZZB, medtem ko mnogi vodstev SZDL nismo slišali razen nekaj izjem. Morda je bilo prav zaradi tega veliko zanimivih primerjav borcev v današnji družbi. Nekateri tovariši so izražali tudi zaskrbljenost borca, našega malega človeka, ki je velikokrat prepuščen samemu sebi. Zamislimo si

Nadaljevanje na 2. strani

SKLEPI POSVETOVANJA ZZB — SZDL

Besede, ki smo jih radi slišali

Med nove oblike dela sedanjega republiškega odbora ZZB lahko štejemo posvete celotnega vodilnega kadra v republiškem in občinskih merilih. Zadnji tak posvet je bil z vodilnimi kadri SZDL dne, 19. februarja v Ljubljani.

Tudi to, da so se sestali vodilni ljudje SZDL in ZZB, je omembe vredno in samo po sebi pomeni novost v načinu dela.

Najprej pogledimo, kaj v sedanjem času prestavlja ZZB in kakšen položaj ima v družbi. Čedalje bolj se zavedamo, da to ni in ne sme biti zaprta organizacija ljudi, ki imajo težave sami s seboj in družbo ter so zato včasih si in zahtevajo včasih nemogoče reči. Prav tako je razen pri odkritih sovražnikih vsega naprednega v glavnem izginilo prepričanje, da se gre borcev za nezastužene prednosti.

Nobena tajnost ni, da ima ZZB med poštenimi delovnimi ljudmi, predvsem med mladino, velik ugled, čeprav bi ji ga nekateri hoteli uničiti. Ta ugled si je ZZB pridobila z nesebičnim in požrtvovalnim bojem svojih članov pred vojno in zlasti med osvobodilno vojno in revolucijo. Po vojni so bili spet borci tisti, ki so se nesebično trudili pri obnovi, nato pa pri gradnji novega. Naša revolucija s svojo globoko demokratičnostjo je že v samem začetku poskusov vmešavanja vanjo od zunaj zbudila odpor pri svojih udeležencih. Ko je izbruhnil

odkrit spor, so bili borci spet tisti, ki so največ prispevali v boju za ohranitev naše samostojnosti. Nato so bili med pionirji našega delavskega in družbenega samoupravljanja, kasneje pa najbolj odločni borci proti raznim izkrivljanjem. Pri vsem tem pa jih je ostala večina skromnih in so mnogi celo pozabljeni. Zdaj pa bi jih nekateri kljub vsemu temu radi naredili za zaveznike novih poskusov vmešavanja od zunaj v naše notranje zadeve, predvsem proti naši demokratizaciji in samoupravljanju.

SZDL pa je naša najbolj številna organizacija. Kot taka je prenehala biti, kot smo nekdanje rekli, transmisija partijske politike v starem pomenu te besede. Postala je usklajevalka koristi vrste organizacij in različnih slojev občanov, kjer pa se morajo komunisti s svojim znanjem in ugledom izkazati kot najnaprednejši ljudski tribun.

Zato tudi ZZB že zdavnaj ni več transmisija, ampak popolnoma samostojna organizacija, ki se lahko kot enakopravna dogovarja z drugimi organizacijami znotraj SZDL, nato pa uresničuje na demokratičen način sprejete sklepe. Tako naj ZZB prek SZDL in z njeno pomočjo prodre iz lastnih okvirov v celotno politično dogajanje.

Največja nevarnost za ZZB je namreč bila zapiranje v lastne okvire in ukvarjanje samo z last-

Dogodki tedna

V navzočnosti direktorjev republiških in pokrajinskih zavodov za načrtovanje je bilo na Bledu posvetovanje o srednjeročnem načrtu za razvoj Jugoslavije za obdobje od 1971. do 1975. Posvetovanje, ki ga je odprl direktor zveznega zavoda za gospodarsko načrtovanje dr. Rihard Stajner, so proučili dosedanje in nadaljnje delo pri izdelavi načrta kot tudi koncepcijo razvoja Jugoslavije v prihodnjih petih letih.

V Kragujevcu je bilo drugo zborovanje samoupravljalcev iz 376 delovnih organizacij iz vse države. Udeležencem zborovanja je govoril predsednik ZSJ Dušan Petrović — Šane. Med drugim je poudaril pomen kongresa samoupravljalcev, ki bo novembra v Sarajevu, na katerem bo poglobljena tema razpravljanja — okrepitev samoupravnega položaja delovnega človeka.

OZN je razglasila leto 1970 za mednarodno izobraževalno leto, v katerem naj bi povsod po svetu posvetili še večjo pozornost vzgojnoizobraževalnim problemom. V okviru te mednarodne akcije je skupina za prosveto, kulturo in znanost pri republiški konferenci SZDL sklicala posvetovanje o zasnovi akcijskega programa v Sloveniji. Ta program bo zasedel vse, ki se ukvarjajo s to tako pomembno dejavnostjo.

Izvršni biro predsedstva ZKJ je na svoji seji razpravljal o nekaterih idejnih vprašanjih v zvezi z družbenim položajem in aktivnostjo žensk, posebno o tistih, ki zadevajo udeležbo žensk v družbenem in proizvodnem delu ter v samoupravljanju.

V Rabcu je bila seja odbora za proslavo 50-letnice labinske republike. Na seji so med drugim sklenili, da bo proslava 1. maja 1971 v Labinu, pristojnim organom zveze in republik pa bodo predlagali, naj bi bila to vsejugoslovanska proslava praznika dela in samoupravljanja. Za pokroviteljstvo nad proslavo so zaprosili predsednika Tita.

V Ženevi je začel ponovno razorožitveno razpravo odbor OZN za razorožitev. Eno izmed najpomembnejših vprašanj, o katerem bodo razpravljali, je kompleks kemičnega in bakteriološkega orožja. Za popolno prepoved tega orožja obstajata dva predloga. Odbor pa bo verjetno razpravljalo o prepovedi vseh poskusov z jedrskim orožjem. V odboru za razorožitev v Ženevi sodeluje 25 držav. Na prvi seji sta govorila sopredsednika odbora, predstavnika SZ in ZDA. Razprava o razorožitvi je vsekakor potrebna, saj so lani porabili v svetu za oboroževanje nič manj kakor 200 milijard dolarjev.

ZDA in SZ sta poslali v zadnjih letih v vesolje kakih 400 vohunskih satelitov, ki iz velike višine s posebnimi objektivami fotografirajo in raziskujejo z mikro valovi vsak košček Zemlje ter vohljajo za vojaškimi skrivnostmi. V ZDA so nedavno prvič objavili podatke o nebesnih vohunih in trdijo, da je SZ izstrelila lani 32 vohunskih satelitov, kar pomeni rekord. Američani so po lastnih podatkih izstrelili lani 21 tajnih satelitov, toda po njihovih podatkih obkroža Zemljo več ameriških vohljačev kot sovjetskih: od leta 1960 so izstrelili Američani 295 satelitov s tajnimi vojaškimi nalogami.

Zvedelo se je, da ima Sovjetska zveza na voljo satelit, sputnik, ki lahko uniči vse predmete, ki lete po vesolju. V ZDA so na to novico odgovorili zelo zdržno, kar naj bi pomenilo, da imajo tudi ZDA podobno orožje. Strokovnjaki so sploh mnenja, da tehnološki razvoj v zadnjih letih varuje skrivnosti še mnogih nevarnejših orožij, o katerih se javnosti sploh ne sanja.

Praska televizija je poročala, da so bili v zahodnem delu ČSSR ob meji z zahodno Nemčijo manevri sovjetskih in češkoslovaških vojaških enot. Po televizijskem poročilu so bili ti manevri eni izmed doslej največjih v zahodni Češki. Manevrov se je udeležil tudi češkoslovaški obrambni minister Martin Dzur. Novost teh manevrov je bila, da so češkim enotam poveljevali sovjetski, sovjetskim četam pa češki oficirji.

Izraelska premierka Golda Meir je pozvala arabske države, naj začno neposredne razgovore o miru. »Dokler ne bo sklenjen mir, je Izrael pripravljen recipročno spoštovati premirje,« je rekla Golda Meir. Glede zračnih napadov proti Egiptu, je dejala, da hoče Izrael z njimi opozoriti, da premirja ni mogoče kršiti enostransko. Tudi izraelski zunanji minister Aba Eban je izjavil, da je mogoče doseči mir na Bližnjem vzhodu samo z neposrednimi pogajanjimi med Izraelom in arabskimi sosedmi. Izrael da bi bil pripravljen razmišljati o tem, da bi se umaknil s sedanjih črt premirja samo, če bi za to dobil stalen mir in stalno priznanje meje.

Predsednik sovjetske vlade Aleksej Kosigin je sprejel v Kremlju predsednika trgovinsko-industrijske zbornice Japonske Sigea Naganoa in druge ugledne predstavnike japonske industrije in bank, ki so se v Moskvi pogajali o razširitvi gospodarskega sodelovanja med Japonsko in SZ v prihodnjih 20 letih. Načelno so se sporazumeli, da bo Japonska sodelovala pri modernizaciji in razširjanju sovjetskih pristanišč na Daljnem vzhodu, ki so važna za sovjetski izvoz lesa in drugih surovin v zamenjavo za stroje in opremo, potrebno za razvoj industrije na sovjetskem Daljnem vzhodu.

Japonski premier Sato je napovedal, da se bodo mogoče začeli pogovori med Japonsko in Kitajsko. To je Sato povedal na seji parlamenta, pri čemer je poudaril, da pušča njegova vlada »odprta vrata za razne stike« z LR Kitajsko. V zvezi s tem je že odpotovala v Peking močno zastopana japonska politično-trgovinska delegacija.

V Moskvi so objavili sporočilo, v katerem je rečeno, da ZSSR podpira neodvisnost, suverenost in ozemeljsko nedotakljivost ciprske republike. Hkrati pa se zavzema za ukinitve tujih vojaških oporišč na Cipru in za miroljubno rešitev ciprskega vprašanja, brez vmešavanja od zunaj.

V Beogradu je umrl ugledni fizik dr. Dragoljub Jovanović, univerzitetni profesor v pokoji in nekdanji sodelavec Marie Curie v Parizu. Profesor Jovanović je že leta 1927 na medicinski fakulteti v Beogradu ustanovil inštitut za fiziko. Dolgo je bil redni profesor na beograjski univerzi, na kateri je vodil katedro za fiziko.

Predsednik republike Tito se je s potovanjem po kenijskem podeželju vrnil v glavno kenijsko mesto. Tu, v Nairobiu so se začeli jugoslovansko-kenijski razgovori sodelavcev dveh predsednikov o možnostih za dvostransko sodelovanje. Kenijski zunanji minister je navzočim razložil načela svoje zunanje politike in poudaril, da je Kenija neuvrščena država, ki vidi v Jugoslaviji iskrenega partnerja, ki nikoli ni popustil pred tujim pritiskom, temveč se je zavzemal za enakopravne odnose na načelih nevmesavanja ter spoštovanja suverenosti vsake države. — Iz Kenije je predsednik Tito pripotoval v Sudan. Po obisku Libije in ZAR se bo vrnil domov.

Besede, ki smo jih radi slišali

Nadaljevanje s 1. strani

poprečnega našega tovariša nekeje v odročnih krajih, nekoliko bolj lehnega in s pomanjkljivo splošno izobrazbo, toda z globoko vestnostjo ciljem naše revolucije. Včasih pa si tudi sam dela utvare, da je okolica taka. Star je okoli 50 let, njegovi dohodki so v primerjavi s sosedi nizki, ker ne more več delati tako kot mlajši ali celo njegovi vrstniki, ki so povsem zdravi. Opraviiti ima z različnimi oblikami klerikalizma, ki se v relativno zaostalih krajih včasih ne razlikujejo preveč od starih, že znanih oblik. Zato včasih tudi odgovori na star način, kar njegovi sovražniki takoj izkoristijo. Nato pa se našega tovariša poloti malodolge, ki se ga spet drugi sovražniki veselijo in si ga razlagajo kot težnjo po vrnitvi k nedemokratski obliki socializma.

Zato so na posvetu veliko govorili tudi o odnosu do vernih ljudi. Ostro je namreč treba ločevati vernost in klerikalizem. Velikokrat se dogaja, da posamezniki oba pojma istovetijo, kar ni prav in je zelo škodljivo. Tudi med verniki se bije boj proti poskusom obnavljanja klerikalizma in pred njegovimi novimi oblikami. Lahko rečemo, da je velika večina vernih ljudi odločno proti stari praksi izrabljanja vere v politične namene. Je pa tudi res, da velikokrat sami dajemo nosilec teženj po oživljanju klerikalizma možnost delovanja, npr. ko zanemarjamo skrb za onemogle in starejše, in pa pri organizaciji kulturnega življenja, predvsem na deželi.

Posebno pozornost so na posvetu posvetili negovanju tradicij našega revolucionarnega boja v preteklosti. To ne velja samo za oboroženi del revolucije, ampak tudi za vse tisto, kar je bilo pred njim. Vsekakor pa razvijanje tradicij ne more biti samo zadeva ZZZ, ampak vse naše družbe.

V zadnjih letih smo priče razsežne akcije pisanja zgodovine vseh naših vojaških enot in posameznih razdobij NOB, oziroma nekaterih pojavov, to pa v okviru »Knjižnice NOV in POS«. Na posvetu je ta akcija dobila popolno priznanje kot družbeno zelo pomembna zadeva, obenem pa so predlagali, da bi se razširila tudi na zgodovino delovanja OF, KPS, Zveze komunistične mladine itd. Znano je, da so oborožene enote nastale kot sad dolgoletnega in vztrajnega delovanja

tisočev skromnih aktivistov, zato bi bilo nepravilno zamolčati njihove deleže, pa tudi dragocene izkušnje bi šle v nič, če ne bi o njih pisali.

Na žalost pa vse prizadevanje okoli pisanja zgodovine, pa tudi za umetniška dela o revoluciji in osvobodilni vojni pri nas še nimajo priznanja, ki bi ga zaslužile. Še vedno se najdejo ljudje, ki imajo tudi zdaj še moč odločanja v vprašanih znanosti in umetnosti, ki so mnenja, da je »partizanski« vse preveč in je treba s tem prenehati. Drugi pa jim pritrjujejo zaradi vzajemnih koristi, oziroma se ne vmešavajo v njihovo delovanje zaradi »ljubega miru« ali zavesti o lastni nemoči. Zatorej lahko ugotovimo, da je pri nas odnos do naše lastne slavne preteklosti dokaj nerazvit. Posebno še, če upoštevamo, da nekatere revije in časopisi, ki imajo do naše revolucije in njenih borcev nespoštljiv ali celo sovražen odnos, dobivajo veliko denarno pomoč od družbe. Menda je edinstveno na svetu, da družba daje svojo pomoč tistim, ki napadajo njene ustvarjalce! In nekatere take revije dobivajo veliko večjo denarno pomoč kot pa časopisi in revije, ki pišejo o osvobodilni vojni in revoluciji!

Za vsem tem se včasih skriva tudi v zadnjem času »moderna« teorija, uvožena k nam iz tujine, kjer so jo ustvarili naši politični begunci. To je težnja po nekakšni slovenski narodni spravi. Če to teorijo razčlenimo, lahko ugotovimo, za kaj gre: oboji, tako belogardisti kot partizani — pravi — smo hoteli eno in isto, oboji smo padali in oboji grešili, torej smo enaki, oboji se lahko štejejo za žrtve za svobodo. Tako razsojanje je nevedržno. Kako naj bi bila enaka partizan, ki se je bojeval proti tujcu, in belogardist, ki je od tujca prejemal plačo, obleko, orožje in vse drugo, seveda zato, ker se je bojeval za njegove koristi? So pa tudi pri nas ljudje, ki se ogrevajo za tako vrednotenje. Od tega je samo en korak do trditve, da je bila NOB brez koristi, ker nismo z njo prav nič dosegli ali pa, da smo dali prevelike žrtve za tako majhne dosežke. Tudi taka mišljenja so v glavih posameznikov v naši družbi. Seveda takih posameznikov nikakor ne moremo prištevati med pristaje demokracije, socializma, samoupravljanja in vsega drugega, za kar smo se bojevali in za kar se trudimo.

Na posvetovanju so dobila popolno podporo vsa načela za pisanje zgodovin, ki smo jih že večkrat slišali v javnosti prek raznih izjav in v pisanem gradivu, vsebuje pa jih tudi navodilo za pisanje zgodovine, ki ga je izdala komisija za zgodovino pri svetu za razvijanje tradicij. Namreč, da je treba pisati prav o vseh pojavih v naši revoluciji, tudi o napakah, toda stvarno. Pri opisovanju napak je treba namreč opaziti tudi boj zavestnih sil zoper take napake. Zatorej naj bi zgodovina ne bila polna lovork zmagovalcem, ampak znanstveno napisan prikaz naših uspehov in neuspehov, razčlenitev vzrokov za uspehe in poraze. Le tako bo zgodovina napisana ne za preteklost, ampak za prihodnost. Tako bo tudi zanimava za mlade ljudi, pa tudi poučna.

Z učitelji, ki poučujejo zgodovino po šolah, bi morali več delati in jih seznanjati z najnovejšimi dosežki. Ugoravljamo namreč, da mladina preveč pomanjkljivo pozna zgodovino naše revolucije, da ji učitelji o njej govorijo preveč suhoparno. Tudi proslave bi morale vedno izkoristiti za prenašanje izkušenj na mlade in za njihovo patriotsko vzgojo.

Z negovanjem tradicij osvobodilne vojne in revolucije pa je ozko povezana tudi obrambna vzgoja. Prav člani ZZZ, udeleženci vojne ter upokojeni oficirji, lahko s svojimi bogatimi izkušnjami veliko prispevajo k popolnejšim oblikam. Včasih smo izkušnje iz naše osvobodilne vojne celo zametavali in se jih nekako sramovali, zdaj pa ugotavljamo, da so bile dragocene in da bi se morali, če bi bili napadeni in če bi našo deželo zasedel sovražnik, bojevati na enak način, kot smo se nekoč, seveda v skladu z današnjim razvojem vojaške tehnike. Prav na področju obrambne vzgoje čakajo ZZZ in njene članke še velike naloge. Zato bi bilo čimprej treba ustanoviti pri odborih ZZZ komisije za obrambno vzgojo in vanje izbrati najbolj sposobne in izkušene tovariše in tovarišice.

Še veliko bi lahko pisal o vsebini posvetovanja, saj so posamezniki odkrito govorili o vsem, kar želi našega človeka, ne samo borca. Žal imamo omejen prostor. Lahko pa zapišem, da smo besede, ki so bile izgovorjene, radi slišali in da smo jih že dolgo pričakovali.

M. P.

Za tesnejšo povezavo in koordinacijo

V sklepni skupnega posvetovanja predsednikov občinskih odborov ZZZ in predsednikov občinskih konferenc SZDI, dne 19. februarja 1970 je med drugim rečeno, da je bilo posvetovanje koristno, zato naj bi v prihodnje organizirali več takih sestankov ne samo v republikah, ampak tudi v občinah. Predvsem naj bi organizirali posvetovanje o posameznih konkretnih nalogah in vprašanjih: vprašanje gospodarske reforme, vseljidski odpor, priprave na sprejem načrta o petletnem razvoju Jugoslavije itd.

Zveza združenj borcev — je dalje navedeno v sklepih — ni samo organizacija, ki naj skrbi za ohranjanje in oživljanje tradicij NOB, temveč izhaja njena pomembnost iz potrebe po močnejšem političnem uveljavljanju organizacije v okviru samoupravnega urejanja družbenih odnosov in razvijanja teh odnosov. Zato mora biti neprestano prisotna in aktivna predvsem tam, kjer se rešujejo splošna družbena vprašanja in zahtevajo smeri nadaljnjega razvoja socialistične družbe.

Socialistična zveza razpravlja o splošnih družbenih problemih. V ta sestav sodijo tudi konkretni problemi borcev NOV, ki se soočajo s širšo družbeno problema-

tiko, potrebami in možnostmi. V tem soočanju dobivajo svoj družbeni pomen, značaj in veljavo tudi naloge in program Zveze združenj borcev, ki lahko postanejo sestavni del programa Socialistične zveze.

V dosedanjih skupnih nastopih smo beležili uspehe, v vsakodnevni praksi pa je prišlo tudi do pomanjkljivosti in paralelnega nastopanja ob skupnih nalogah. Da bi jih odpravili, so potrebni skupni sestanki. Gre za učinkovito delovanje na vseh področjih, pa najsi bo ob skupnih pripravah in vajenju volitev pa do urejanja socialnih, stanovanjskih, zdravstvenih in drugih problemov ter za rane skupne dogovore.

Organizacijama je mnogo do tega, da se zgodovina NOB obdelava v vsej celovitosti, s objektivno znanstveno zgodovinsko metodo, ki mora zajeti tudi razvoj Osvobodilne fronte in revolucije po občinah in regijah.

Obe organizaciji bosta še naprej skrbeli na vseh ravneh, da se bodo uveljavljale tradicije NOB in prenašale na mlajše rodove. Velikina tega boja je tako pomembna, da ne smemo dopustiti nobene pomanjkljivosti, nobenega pачenja neresnice ali blatenja. Sedanjim in bodočim rodovom smo dolžni zapustiti ob-

jektivno znanstveno napisano zgodovino.

Nazadnje je rečeno, naj se pri vseh občinskih konferencah SZDI ustanove sekcije za tradicije NOB, ki naj začno živo in zavzeto delovati v smeri zbiranja gradiva in pospeševanja zgodovinskega pisa.

Prvi prispevki za šolo - spomenik NOB

Med prvimi darovalci, ki so nakazali svoje prispevke za šolo — spomenik NOB v Cerknem so: Zavod »Borec« 10.000 din, Davorin Ferligoj 1000 din, Jože Primožič 2000 din, osnovna šola Cerkno 650 din, Sinkovec 100 dinarjev, Lidija Šentjerc 686 din, Tončka Berlič 600 din, R. S. Ljubljana 500 dinarjev, Vida Gorjup 30 dinarjev, Štrukelj Jožef 50 din, Anton Kebe 200 din, Vida Tomšič 600 din, dr. Joža Vilfan 500 din.

Besede naših dopisnikov

ŠMARJE PRI JELŠAH

Tečaji za prvo pomoč

Potrebe po usposabljanju prebivalstva za prvo pomoč so vedno večje. Vsak dan smo priče vedno številnejšim nesrečam doma, na delovnem mestu in posebno na cestah. Posebno važno pa je usposabljanje prebivalstva za prvo pomoč ob nevarnih nesrečah in v vojni.

V skladu z določili zakona o narodni obrambi je zaradi pomembnosti prve pomoči upravni organ za narodno obrambo občinske skupščine Šmarje pri Jelšah organiziral pouk ekip za prvo pomoč. Te ekipe so ustanovljene pri krajevnih skupnostih in po večjih vaseh.

Tečaj traja 80 ur, končali pa ga bodo razen v samem Šmarju prihodnji mesec. Pouk bo trikrat ali štirikrat tedensko, obiskovalo ga bo več kot 150 pripadnikov civilne zaščite. V nekaterih krajevnih skupnostih je premalo tečajnikov, zato se bo tečajev udeležilo tudi kakih 100 članov in članic prostovoljnih gasilskih društev. V Rogiški Slatini pa je tečajnikov toliko, da bodo morali imeti pouk v dveh izmenah. Tako bodo po končanih tečajih imeli na območju občine kakih 250 ljudi, sposobnih za delo v ekipah prve pomoči, predvsem iz kmečkih predelov.

Tečajniki imajo na voljo dovolj učnih pripomočkov. Vse ekipe za prvo pomoč imajo tudi nosila in torbice z obvezami in zdravili. Vse to jim je priskrbel upravni organ za narodno obrambo.

Nadzor nad tečaji kljub veliki obremenitvi v službi opravlja član občinskega štaba za varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami zdravnik Ivan Ratkajec. Č.S.

KOPER

Invalidi slavili 20-letnico športne dejavnosti

Pri športnem društvu Invalid Koper so se leta 1950 ustanovile na pobudo invalidov športnikov naslednje sekcije: strelska, balinarska, nemizna teniška, plavalna, se-

deča odbojka in šahovska sekcija. Leta 1960 se je ustanovila še sekcija kegljačev, katere je v 10 letih imela največ uspehov v obalnem in republiškem merilu.

Dne 6. II. 1970 je bila proslava 20. letnice delovanja športne dejavnosti invalidov športnikov iz Kopra, ki so se je udeležili predstavniki vseh političnih organizacij ter kapitan moštvev in najboljši športniki v teh dvajsetih letih.

Predsednik matičnega društva Stanko Bolčič je v svojem poročilu orisal vse uspehe in neuspehe, ki so jih imeli invalidi športniki v tem obdobju, pohvalil je tudi posamezne sekcije in posameznike, ki so imeli v tem času največ zaslug za razvijanje rekreacijskega športa med invalidi v Kopru.

Po končanem govoru, je predsednik občine Koper Miro Kocijan podelil zlate plakete vsem zaslužnim članom, ki so več let vodili posamezne sekcije. Odlikovani so bili sledeči: Jože Colja, Stanko Bolčič, Avgust Zerbo, Franc Fornazarič, Milenko Panič, Milan Gojak, Nikolaj Šebal, Jernej Stražar in Bazilij Antončič. Nato je podelil še zlate kolajne najboljšim športnikom tega društva, ki so imeli največ uspehov v teh dvajsetih letih.

Ob tej proslavi so invalidi športniki uredili rastavo trofej, slik in pokalov, ki je bila zelo bogata.

Posebno zanimiva je bila rastava kegljaške sekcije, ki je v kratkem obdobju osvojila 25 pokalov in trofej. V tem času so osvojili 2 krat republiško prvenstvo invalidov v kegljanju, ekipno in posamezno ter 3 krat drugo in 1 krat tretje mesto v republiškem merilu.

Koprski invalidi so tudi prvaki v kegljanju obalnih občin, saj so samo lani osvojili 2 krat prvo mesto in 1 krat II. mesto. Na teh tekmovanjih je sodelovalo 70 ekip z vse obale, med posamezniki so osvojili I. II. in tretje mesto od 420 nastopajočih tekmovalcev. Zadnja leta se opaža med invalidi največje zanimanje za kegljaški šport. Aktivne so tudi balinarska, strelska in šahovska sekcija, saj so v zadnjih letih osvojili vsa I. in II. mesta na obalnem področju. Žal za plavanje ni pravega zanimanja, ker so invalidi-plavalci ostareli.

AVGUST ZERBO

NOVA GORICA

Letna skupščina ZB

Iz poročila predsednika upravnega odbora je bilo očitno, da je ta odbor uspešno delal in uspešno izpeljal vse naloge, ki jih je sprejel na skupščini pred enim letom.

ZB ima 981 članov in je kot

tako najštevilnejše v občini. 520 članov je zaposlenih, kar pomeni, da je delež borcev v gospodarstvu znaten in ga ni moč prezreti. Precejšnje število borcev je tudi na vodilnih položajih, kjer delajo uspešno in prizadevno.

Drugače pa so se borci iz tega združenja udeleževali pri organizaciji raznih proslav, tako ob petdesetletnici KPJ in SKOJ ter sindikatov, pa tudi sami so se udeleževali vseh proslav v zadovoljivem številu. Odkrili so tudi nekaj spominskih plošč in spomenikov. Vzgojo mladine v tradicijah osvobodilne vojne razumejo kot del dolžnosti pri obrambi domovine.

Posebna komisija je razpravljala o socialno ogroženih članih in priporočila 41 tovarišev in tovarišic za družbeno pomoč. Komisija je tudi predlagala občinski skupščini naj bi to pomoč povečali na 350 oziroma 400 dinarjev na mesec. Na skupščini so tudi ugotovili, da so otroci padlih v glavnem preskrbljeni, kar ne moremo reči za otroke po vojni umrlih. Zato je

komisija predlagala za 15 otrok po vojni umrlih borcev šolsko podporo.

Vsi borci pa še nimajo ustreznih stanovanj, zato bo še nekaj let potrebno glede tega vztrajno delati.

Ob koncu skupščine so poslali pismo tovarišu Titu. Nanj je že odgovoril in se zahvalil za čestitke ter ZB zaželel mnogo uspehov. FRANC HVALA

JESENICE

Srečanje s Korošci

Verjetno je bilo v zadnjih letih le malo takih srečanj, kot je bilo srečanje koroških partizanov, prostovoljcev za severno mejo 1918/1919, in Slovencev z onstran Karavank, 14. februarja v prostorih delavskega doma na Jesenicah. Kljub sorazmerno slabemu vremenu je bila udeležba res številna in izrečenih je bilo nemalo priznanj prirediteljem tega srečanja.

Organizatorji tega srečanja, Zveza združenj borcev NOV, občinska zveza kulturno prosvetnih organizacij in občinska konferenca SZDL-sekcija za sodelovanje z zamejstvom, so dali posebnega poudarka za tesnejše sodelovanje

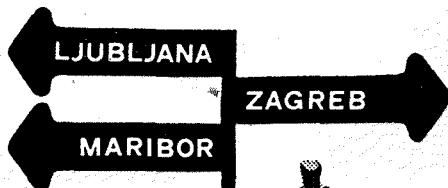
s koroškimi Slovenci. Prav to srečanje je pokazalo, da so taki stiki še kako koristni in tudi to, da naj bi bili taki stiki nekaka oblika stalnega zблиževanja našega življa to in onstran Karavank.

Navzoče je prisrčno pozdravil predsednik občinske Zveze združenj borcev NOV in je pri tem omenil, da taka srečanja poglobljajo sodelovanje s našo narodnostno manjšino na Koroškem. Tovariš Jože Varl pa je pozdravil vse navzoče rojake s onstran meje in ugotavljal, da se sodelovanje vedno bolj krepi in da zato lahko pričakujemo še večje uspehe.

V kulturnem programu so sodelovali s pevskimi točkami pevskega zbor Jeklar z Jesenic, svoje pesmi pa so recitirali koroška rojaka Valentin Polanšek in Andrej Kokot ter pesnik in pisatelj Miha Klinar z Jesenic. Posebnega priznanja pa je bil deležen tudi oktet slovenskih gimnazijcev iz Celovca, ki je zapel nekaj koroških narodnih pesmi. Mladi fantje, ki obiskujejo slovensko gimnazijo v Celovcu, so napravili na prisotne zelo lep vtis, saj so dokazali, da čustveno gojijo našo slovensko pesem in da bodo v kasnejših letih zavedni javni delavci slovenskega dela Koroške. SREČKO ŠORLI

PROTI ZIMI - PRIJATELJ ZA MRZLE DNI -

VELENJSKI LIGNIT

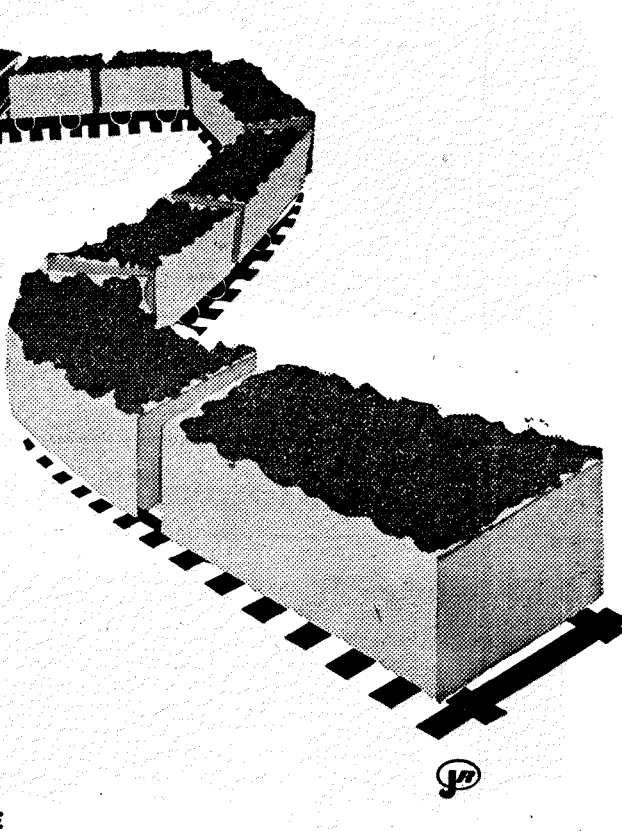
prijetno, zdravo in poceni toploto daje vašemu domu velenjski premog

sedaj je čas, da naročite...!

V MARCU POPUST

ŠE VEDNO VELJA - ZA SONCEM GREJE NAJCENEJE VELENJSKI LIGNIT

RUDNIK LIGNITA VELENJE

DOLENJSKEMU LISTU ki se je med našimi lokalnimi listi uvrstil na častno mesto, iskreno čestitamo za njegovo dvajsetletnico!

Uredništvo »TV 15«

Ob tabornem ognju

Veliko je že zapisanega o nerazvitih kmečkih območjih pri nas v Sloveniji, kjer se drugače našamo z visoko življenjsko ravni. Razen resolucije in sklepi najvišjih naših ustanov so posvečene temu vprašanju, ki tako hudo tare naše kmečke ljudi, odmaknjene od večjih središč.

Smatram, da je to vprašanje vedno bolj pereče, zato bom nekaj zapisal o takih krajih v občini Laško. Te kraje namreč najbolj poznam, ker sem tudi sam tu doma.

Vasica Lokanec je dobro uro hoda od Rimskih Toplic proti Jurkloštru. Okolica je zelo hribovita in ljudje, kolikor jih je še ostalo, težko obdelujejo svoje njivice. Hiše so daleč druga od druge.

V tej vasi in bližnji okolici se je med vojno zgodilo marsikaj, kar ni moč pozabiti. V začetku leta 1942 so prišli tja prvi aktivisti skupaj s Kozjansko četo. Med njimi je bila okrožna sekretarka Tončka Čečeva. Aktivisti in partizani so se oglašili tudi v naši hiši in dali smo jim vse kar smo mogli. Istega leta je prišel k nam tudi Franc Rozman-Stane s svojim spremstvom. Pri nas je prenočil, naslednjega dne pa je nadaljeval pot proti Smilavžu. Nadalje sta bila v naših krajih brata Žuščova, ki so ju pozneje nad Zidanim mostom zaradi izdajstva izsledili Nemci in ju oba zverinsko ubili. Prihajali so še Utaha, Antonesko, Blisk in drugi, dajali smo jim živež in vse kar so potrebovali, čeprav smo bili reveži. Z njimi se je poznal Gustel Požin iz Koz-

jega, poznala sta se Miha Flis in njegova žena, cela Vrtačnikova družina, Mirčevi, Horjakovi izpod Lovrenca, Blatnikovi, Zupanovi in drugi. Primanjkovalo tudi ni izdajalcev. Ovađuhi in orožniki iz Zidanega mosta so preoblečeni v raztrgance hodili po vaseh in hostlah in se izdajali za partizane. Marsikdo jim je zaupal in nesreča je bila tu! Tako so septembra 1942 Nemci odpeljali šestčlansko Vrtačnikovo ter Flisovo, Klenovškovo, Goletovo in Požinovo družino. Nekateri člani teh družin so se 1945 srečno vrnili drugi pa so za vedno ostali

Da bi družba pomagala nerazvitim...

v nacističnih taboriščih. Od Vrtačnikovih se je vrnila samo Angelca, ki zdaj živi v Rimskih Toplicah.

Izdajalci so večinoma prejeli plačilo za svoja dejanja, razen enega, ki menda živi v Celju in neke ženske ki ji ničesar niso mogli dokazati ali pa so nanjo pozabili.

Tudi pozneje so skoraj vsi vaščani Lokanca pomagali partizanom z vsem kar so premogli. Fantje so postali partizani. Med njimi sem bil tudi jaz, ki sem z nabora v Trbovljah pobegnil domov, kjer sem postal kurir. Naša postaja TV-5-S je bila pri naši hiši od no-

vembra 1944 do konca vojne. Moj oče je padel star 68 let 2. februarja 1945 kot pripadnik komande K 1 janskega vojnega področja. Tudi mnogi drugi so padli in tako je naša mala vasica dala velik krvni davek za svobodo. Toda vse to naj služi samo za ponazoritev, saj je bilo takih vasi pri nas veliko.

Tudi zdaj večkrat pridem domov. Ko vidim, da se vsa ta leta ni skoraj nič spremenilo, me obide žalost. Pred tremi leti so vaščani napeljali v vas elektriko, večinoma so prispevali k stroškom sami, nekaj pa občina. Do naše vasi ni ceste, samo ozki in slabi kolovozi nas povezujejo s svetom, tako da ne moreš priti k nam z nobenim vozilom. Kulturnega življenja pri nas ne poznamo, ljudje živijo tako kot so nekoč. Edina sreča je, da se je mladina zaposlila v tovarni lesne galanterije v Rimskih Toplicah. Toda to tja morajo pešati eno uro.

Mislím, da bi se morali občinska skupščina in krajevna skupnost bolj origati za Lokanec, pa tudi za druge bolj odmaknjene vasi.

Ne zdí se mi prav, da gledamo samo na mesto in tam včasih gradimo take reči, ki niso nujno potrebne, podpiramo očitno nerentabilna podjetja in podobno. Drugje pa ljudje osamljeni umirajo od vsega hudega. Mislím, da vsi tisti, ki ste bili med vojno v naših krajih, veste, kako je bilo pri nas in vas zato prosim za pomoč. Da bi dali svoje glasove za to, da bi družba pomagala nerazvitim tako kot zaslužijo in kot je mogoče.

LUDVIK ŠKRUBA

Is zgodovine revolucije in ljudskega odpora

Spomin na zadnji osmi marec v vojni

Bilo je leto 1945, mesec marec. Počasi, a nezadržno se je bližala pomlad, konec zime. Vedeli smo, da se prav tako nezadržno bliža tudi konec vojne, ki nas je bila že do kraja izčrpala.

S pomladjo bosta prišla svoboda in mir! Vsi smo živeli v tem velikem pričakovanju. Ob tem pa so nam misli na svobodo tako rade uhajale daleč proč, kakor v neki drug, čisto nov svet...

Vreme je bilo zoprno — dež z metežem, mrzle burje, mokrota v obleki in povsod. Kljub temu smo vztrajali na položajih. Borbe Notranjskega odreda s sovražniki so bile zagrizene. Nekega dne je v spopadu pri gradu Snežniku padel kurir Kožar. Borci so ga pobrali in prinesli v vas Podgoro. Bil je strahotno razbit in razmesarjen — švabi in domobranci so se nad mrtvim znašali... In še več podobnih primerov je bilo takrat.

Loška dolina je bila takrat do kraja izčrpana, saj je morala od začetka vojne prestajati vse najhujše, vsi mogoči okupatorji in iz-

dajalci so ropali po njej. Kljub temu so ljudje ves čas vojne vzdrževali in prehranjevali tudi vso partizansko vojsko, ki se je zadrževala na tem področju Notranjske. Po kmetijah so tedaj garale zvečino ženske z otroki in stari ljudje.

Vtem je prišel 8. marec, dan žena, borečih se za svobodo in pravico. Nemara ni nihče mislil, da bi kaj praznovali, saj so bile dan za dnem borbe. Bilo je napeto in nevarno, vedno smo bili na položajih, često tudi ponoči.

Večina borcev nemara niti ni pomislila na 8. marec. Tega dne so bili ves dopoldan na položajih, vendar do spopadov ni prišlo nikjer, da se nam je zdelo kar čudno. Opoldan je bilo razposlanih več patrolj, da ogledajo, če se kje v bližini združujejo sovražne enote.

Čutiti je bilo, da se nakaj pripravi. Patrolje in kurirji niso javljali nobenih posebnih sprememb ali kakšnih premikov sovražnih enot v bližini. Po kosilu

smo že vsi vedeli, da bo proslava 8. marca, dneva žena.

Kulturniška skupina Notranjskega odreda se je hitro zbrala in se pripravljala za nastop. V tem je bilo med borci, je zavladalo tiho znano razpoloženje, ki nastane ob takih prilikah. Veseleč se prijetne spremembe, so se zavzeto pripravljali na praznovanje. Cedili so si obleko, se brili, umivali, šivali gumbe in podobno. Prečistili so vse orožje, tako da je bilo hitro vse nared, kot da brez vsega tega ne more biti pravega praznovanja. In tudi dan je bil lep, jasen kot nalašč, snega je bilo sicer še nekaj, vendar je po sončnih straneh že čisto skopnel.

V Babnem polju pred šolo se je zbralo veliko ljudi. Kdor je le mogel, je rad prišel, saj se je sredi znanih in vedrih obrazov ob pomnikih, šalah in poslušanju pesmi razvedril in vsaj za kratek čas pozabil na nenehne stiske in tegobe vojne. Vojska, borci Notranjskega odreda, so zdaj stali v ravnih vrstah, vsak komandant in komandir je stal pred svojo enoto. Na drogu je plapolala velika zastava.

Proslava se je pričela ob štirih popoldne. Tedaj je vsem zbranim spregovoril komisar Notranjskega odreda. S prisrčnimi besedami je nagovoril žene in jim čestital za praznik — dan žena. Potem je govoril o njihovem velikanskem deležu, ki ga od vsega početka doprinašajo v boju proti okupatorjem in za vzdrževanje naše vojske. Spregovoril je tudi o bližajočem se koncu vojne, o svobodi, ki smo jo vsi komaj čakali in želeli, da bi jo tudi dočakali zdravi in živi.

Za njim je spregovorila nekaj prijaznih besed ženam in borcem še tovarišica iz okrožnega odbora.

Zatem je nastopila kulturniška skupina. Prikazali so igro na prostem, kratek šaljev prizor, ki je zbudil dosti smeha. Dva borca sta recitirala nekaj pesmi, partizanskega pesnika Mateja Bora. In še nastop pevske skupine — pesem se je vrstila za pesmijo, ljudje so

Notranjski odred marca 1945 v Babnem polju

jih hoteli kar najprej poslušati...

Tedaj so iz bližnje hiše prinesli, več jerbasa in košar — polnih dobrot, priboljškov. Jerbasi so bili pokriti z belimi vezanimi prti, vsak posebej je bil lepo okrašen z zelenjem: smrekovimi vejicami, telohom in vijolicami.

Nadvse smo bili presenečeni, kar verjeti se ni dalo, da je za ta čas kaj takega sploh še mogoče. Vse to so pripravile žene iz Loške doline, ki so skupaj z babnopoljskimi ženami in dekletki uredile tudi vse drugo, kar je bilo treba. Tako so s svojim prispevanjem in nastopom še posebej povzdignile praznovanje. Vse so bile v prazničnih oblekah. Večina od žen je imela na glavah črne rute, v znak žalovanja za svojimi dragimi, ki so jih pobili okupatorji. Ne meneč se za nevarnost, so že prejšnjo noč z jerbasi na glavah druga za drugo odhajale iz vasi, izogibajoč se domobranskim patrolj. Varno so prinesle jerbase in košare iz doline sem, čez dan pa so jih imele shranjene. Bogve koliko časa so nasrkvaj z ljubeznijo pripravljale te darove...

Potem so razkrile jerbase in iz njih jemale stvari — kruh, prekajeno meso, jabolka, jajca, orehe, suho sadje. Tudi kozarček žganja je dobil, kdor je želel...

Šle so od borca do borca in delile...

Od garanja upognjene postave so se zravnale, veselo in ponosno so se sukale med borci. Pustile so ob strani vse svoje gorje in stiske. S toplimi čustvi in besedami, ki so vlivale pogum in dajale novih moči, so podajale darove borcem.

Tu so bile žene, ki so morale že leta 1942, bežati pred okupatorji

s požganih in razdejanih domačij z otroki vred v zavetje gozdov; med njimi je bila žena s petimi majhnimi otroki. V Snežniških gozdovih so bili osnovali »civilni logor« za žene, otroke in stare ljudi, da je bilo poskrbljeno za najnujnejše. Čeprav, da je partizanska operativna enota skrbela za njih varnost, so ti ljudje prenašali strahotne težave. Neznosne zime, česti napadi okupatorjev, preganjanje po visokem snegu, pomanjkanje hrane, obleke, bolezni...

Pa so vse vzdržale in prebile — zdaj je tudi to minilo.

Besede zahvale, prisrčni stiski rok borcev, smeh in šale vse križem. Vsi smo bili res prijetno presenečeni, srečni in veseli...

Le kako so vse to premogle, se je prenekateri od borcev izpraševal?

Na skrivaj je komu zdrknila po licu solza — ob misli na drage, ki jih je požrla vojna, ki jih ni bilo več... Marsikatera mati je izročila borcu odreda svoj dar z isto ljubeznijo, kot bi ga izročila svojemu sinu...

Proti večeru smo se razšli. Ljudje na domove in nazaj v dolino, mi pa na položaje. Vtem sem med potjo mimogrede slišala pogovor. Eden od borcev je resnobno in premišljeno dejal: »Veš, prihodnji 8. marec pa bomo praznovali že v svobodi.« Oni drugi pa mu zaneseno odgovori: »Pa já«.

Čeprav je bila zdaj po vojaško ukazana »tišina«, se je tu in tam iz prsi partizana utrgal in zatrepetal v nočni hlad napev — tiha, radostna pesem, porojena iz pravkaršnjega lepega, toplega doživlja.

TONČKA DROBNIČ

Žene iz Loške doline so ob 8. marcu 1945 obdarovale borce Notranjskega odreda

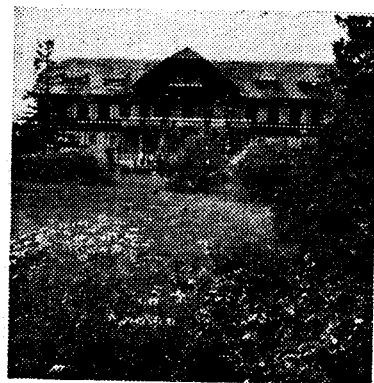
Fotografija z vprašajem

Najbrž je bilo lepo poletno jutro neke visoko v gorah, ko so se tle štirje korenjaki postavili pred fotografa, da bi jih ovekovečili potomcem. Trije so brez dvoma »sterenci«, fant v uniformi pa najbrž kurir ali kak oficir iz operativne enote, ki je prišel obiskat tovariše na terenu, morda tudi domače. Po oblekah sodeč je slika nastala neke na Gorenjskem ali na Tolminskem.

Glede »fotografije z vprašajem« v letošnji 7. številki, ki predstavlja dokaj od daleč posneto partizansko kolono na pohodu od nekega mlina v grapi prek pobočja, smo prejeli kar dve pismi, ki pa sta po vsebini precej proti. slovi. Tovariš Albert Bratuž iz Gorenje Trebuše piše, da slika predstavlja Pajerjev mlin, Gorenja Trebuša 86. Kdaj je slika nastala, pa ne ve. Vinko Snoj iz Ljubljane pa piše, da je slika nastala spomladi 1942, ko je nekdo posnel partizane iz vasi Brezje. Tovariš Snoj je na fotografiji tudi označil pota, ki peljejo od mlina. Po njegovem pelje pot, ki je na sliki v desnem zgornjem kotu proti Podlipoglavu in Sostrem, pot sredi levega roba slike pa proti Smarju. Po pokrajini in drevju sodeč bi bila Bratuževa trditev bolj verjetna. Morda se bo oglasil še kdo?

Tovarišica Alojzija Japelj iz Iške vasi pa nam je poslala pojasnilo k fotografiji, ki smo jo objavili lani 9. aprila v 14. številki našega lista. Na fotografiji je prepoznala Pavlo Centa iz Plešivice 43 pri Brezovici pri Ljubljani, ki je prva z desne proti levi. Srednja je Franc ka Zagar, poročena Melik, ki zdaj živi v Ljubljani, doma pa je iz Cabra. Na levi strani je Alojzija Japelj. Vse tri so bile slikane v začetku leta 1945 na Pungertu, bile pa so članice rajonskega odbora OF Barje. Delale so v mladinski in ženski organizaciji, 15. januarja 1945 pa so jih v Črnomlju odlikovali zaradi hrabrosti.

ČATEŠKE TOPLICE

SLOVENIJA — JUGOSLAVIJA

Čateške Toplice z zdravilnim vrelcem temperature 57,2 stopinje Celzija spadajo med najmodernejše rehabilitacijske centre v Jugoslaviji. Indikacije: reumatološke, traumatološke, ortopedske in nevrološke poškodbe lokomotorne in podpornega aparata. Kontraindikacije: infekcijske bolezni, akutna vnetja, tuberkuloza, visoka hipertenzija, dekompenzirano srce in graviditeta. Čateške Toplice ležijo ob mednarodni avtomobilski cesti Ljubljana—Zagreb, s priključkom na Čatežu (1,5 km).

Informacije: telefon 068-72-010 — telegram: Čateške Toplice. Invalidi! Ko prejmete napotnico za zdravljenje zahtevajte od Vašega zdravnika, da Vas pošlje v Čateške Toplice, kjer si boste zanesljivo popravili zdravje in na splošno opomogli.

LJUBLJANA

Letna skupščina
ZB „Stadion“

Ker je mandatna doba odborom združenj borcev NOV podaljšana ter bodo redne skupščine le vsako drugo leto, je ZB NOV Stadion v Ljubljani sklical letno konferenco, ki je zelo lepo uspela. Številna udeležba članov je dokazala, da duh tovarštva med nekdanjimi borci in aktivisti ni zamrl in je še vedno živ.

Poročilo predsednika je sledila dovolj kritična razprava, v katero je poseglo več članov, ki so govorili o razmerah v počitniški skupnosti v Banjolah, kjer izgleda, da ni vse v redu. Posebno so obsojali, da prirejajo tam med sezono ples, katerih se pretežno udeležuje mladina iz okoliških krajev. Obsojajo tudi obiske tujcev, letovanje precejšnjega števila sorodnikov borcev, zato pa primanjkuje prostora za borce in njihove zakonske tovariše, odnosno tovarišice.

Na sestanku so tudi z zadovoljstvom odobrili poročilo o tesnem sodelovanju med občinskim odborom ZZB NOV Bežigrada ter občinskim odborom društva upokojencev Bežigrada. Plod tega sodelovanja je, da je večje število občanov dobilo lep, moderna stanovanj ter posojila za adaptacije stanovanjskih poslopij. Izražena je bila tudi želja, da bi se v Ljubljani zidalo tudi več preprostih (ne slabih!) stanovanj brez bojljev, višjih omar ip., kar bi omogočilo najem stanovanj tudi onim, ki nimajo večjih finančnih sredstev, predvsem v vrstah upokojencev — minimalcev. Sprejeli so tudi več predlogov, ki jih bo odbor po volji zborovalcev, predložil pristojnim faktorjem v nadaljnji postopek.

FRANJO KRISTAN

KOPER —
ILIRSKA BISTRICASeji odborov
prekomorskih
brigad

Razširjeni odbor 2. prekomorske, ki ima svoj domicil v Kopru, je tam tudi imel svoj sestanek. Za letos, ko bomo praznovali

25. obletnico osvoboditve, bodo pripadniki te enote obiskali več krajev v Dalmaciji. Tako otok Vis v avgustu. Mornarica naj bi udeležence izleta prepeljala na otok brezplačno, stroške prehrane pa naj bi prispeval vsak sam.

Letos bodo odkrili spomenik umrlim borcem v Barletti v južni Italiji. Prek železniškega transportnega podjetja bodo tedaj priredili tja izlet, predvsem za svoje tam umrlih in pokopanih.

Končno bodo letos tudi proslavili 25. obletnico bitke pri Ilirski Bistrici, ko je bilo zajetih 16.000 nemških vojakov. Tedaj naj bi priredili srečanje vseh udeležencev te bitke, ki naj bi bilo letos 7. junija.

Vsi, ki bi radi obiskali Dalmacijo, oziroma kraje, kjer so se bojevali ter otok Vis, naj se prijavijo najkasneje do 15. marca letos na naslov: Odbor 2. prekomorske brigade, Pristaniški trg 6, Koper.

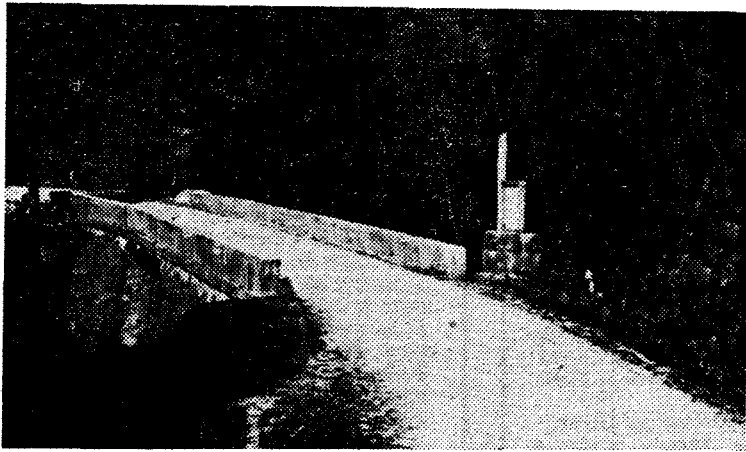
Razširjeni odbor 3. prekomorske brigade pa je imel sejo v Ilirski Bistrici.

Lani je odbor predvsem pomagal zbirati posameznikom dokumente o njihovi udeležbi v osvobodilni vojni zaradi priznanja posebne delovne dobe. Pri tem je odbor sodeloval s komisijo za priznanje posebne delovne dobe pri občinskem odboru ZZB. Lani je komisija sprejela 179 prošelj, od tega jih je bilo 92 zaradi priznanja službe v zavezniški vojski v posebno delovno dobo. Za 53 vlog je komisija dala privolitev zaradi posebnih meril za borce, ki so bili med NOB italijanski državljani. Kakih 50 prošelj pa še rešujejo, ker še prosilci niso zbrali vseh dokumentov.

Na seji so tudi prebrali in razpravljali o obisku delegacije brigade v Kninu. Tamkajšnja občinska skupščina in vodstva družbenopolitičnih organizacij so izrazila željo po tesnejših stikih med Ilirsko Bistrico in Kninom.

Tudi ta odbor je razpravljal o proslavi obletnice bitke pri Ilirski Bistrici. Sklenili so, da bodo praznovali 7. junija obletnico te bitke skupaj z občinskim praznikom, ki je drugače 4. junija v spomin na požig osmih vasi leta 1942. Dne 7. junija bo tudi v Ilirski Bistrici srečanje nekdanjih borcev 3. prekomorske. Prav tako bodo sodelovali pri obisku Dalmacije in ob odkritju spomenika v Barletti.

ALBERT KLUN

Ob 25-letnici nacističnega
zločina na mostu pred Borjano

Kdorkoli potuje iz Kobarida v vasj breginjskega kota se med Novo in Staro Borjano nehoti ustavi na mostu in ob cesti s spoštovanjem prebere na spomeniku naslednje besedilo:

»Dne 19. 2. 1945 so nemški nacisti požgali vas Stanovišče in na tem mestu zverinsko pobili 11 žrtev. (navedena so tudi njihova imena).

V obrazih naših topa je bolest, a v prsih tuli nam uporna vest.

Bilo je pred 25 leti, ko se je kolona nemških avtomobilov z nacisti vračala z očiščevalne akcije iz zahodne Benečije proti Kobaridu. Na cesti pred vasjo Stanovišče je zavozila na mino, ki so jo nastavili borci bataljona z območja Zahodne Benečije in breginjskega kota.

Ob eksploziji mine so imeli Nemci več huje ranjenih. Zato so v svojem onemoglem besu pridvi-

jali v najbližjo vas, v Stanovišče, pobrali enajst talcev, tudi po dva iz ene družine, povečini starejše ljudi, pa tudi očeta in 16-letnega sina. Vas, ki je bila požgana 2. novembra 1943 in zasilo spet obnovljena so ponovno popolnoma požgali. Enajst talcev so odgnali s seboj in jih med potjo ustavili ob porušenem mostu pred Staro Borjano in ne da bi se menili za prošnje nesrečnih talcev, so drugega za drugim postrelili in pometali v prepad pod mostom.

Danes stoji na kraju zločina na mostu spomenik, ki ga je pred 10 leti postavil bivši občinski odbor ZB za Kobarisko. Ta spomenik nedolžnim žrtvam nacistov bo še poznim rodovom pričal o nacističnih zločinih na slovenskih tleh.

IVAN KURINČIČ-HAJDUK

Borci in aktivisti NOV
vojaški vojni invalidi
rezervni oficirji in podoficirji!

»TV 15« JE VAŠ LIST

Zato ga širite!

Vsak naj se nanj naroči!

Popis aktivistov OF

Republiška konferenca SZDL Slovenije je natisnila in razposlala posebne dopisnice, s katerimi se bodo prijavljali nekdanji aktivisti OF organizacijam SZDL v občinah kjer sedaj stanujejo, obenem pa tudi tistim občinam, kjer so bivali in aktivistično delovali v času NOB. Občinske organizacije SZDL naj popisnice razdelijo krajevnim organizacijam SZDL. Popisovanje naj uskladijo s seznammi, ki jih že imajo organizacije ZB, poiščejo in po potrebi popišejo pa naj tiste nekdanje aktiviste, ki morda ne bi bili obveščeni ali pa ne bi pokazali zanimanja za popis. Pri sestavi seznamov aktivistov je seveda treba biti dovolj kritičen, priskrbeti je treba za verodostojnost podatkov v skladu s kriteriji, ki jih je objavil IO RK SZDL Slovenije.

Ker dobivamo mnoga vprašanja glede kriterijev, dajemo nekaj potrebnih pojasnil:

Med aktiviste OF je treba šteti tudi vse člane Zveze komunistov v času 1941-45, ki so na terenu aktivno delali za cilje osvobodilnega boja, bodisi da so bili vključeni v organizacije OF ali ne. Po določilu »Dolomitske izjave« os-

novnih skupin OF, ko je bila dokončno utrjena enotnost OF, so bili vzeti člani KPS avtomatično kot aktivisti OF. V duhu te izjave se samo po sebi razume, da moramo takratne člane KP smatrati za aktiviste OF, ki jih danes želimo popisati. Tisti pa, ki so delovali zgolj v vojski, ne pridejo v poštev za popis aktivistov OF.

Na vprašanje iz Primorske, ali je treba šteti med aktiviste OF tudi učitelje iz partizanskih legalnih in ilegalnih šol, odgovarjamo pritrdilno. Najbrže bo še več primerov, ki niso bili pri naštevanju kriterijev posebno omenjeni. V dvomljivih primerih se obrnite na ODBOR ZA PROSLAVE pri RK SZDL Slovenije, Ljubljana, Komenškega ul. 11.

V pripravah za zbor aktivistov v Dolenjskih Toplicah 26. aprila 1970. je bilo sklenjeno, da bo do takrat muzejsko urejena baza 20 na Kočevskem Rogu. Ob priliki toplejšega srečanja vseh slovenskih aktivistov bo baza tudi slovesno odprta za obisk.

Odbor za proslave
pri RK SZDL
Slovenije

BISERI PRODUKCIJI 1969:

MODERNA URA
L O R D 71

MODERNA ZENSKA URA
L A D Y 71

Vse DARWIL ure z DAR-BLOCK: posebno vgrajena naprava, ki ščiti DARWIL uro pred udarci in tresljaji. Kupujte le službeno kontrolirane zlate proizvode pri Generalnem švicarskem zastopništvu: TRST - Piazza S. Antonio Nuovo 4/I-II, po svetovnih konkurenčnih cenah nudi največjo izbiro zlatega nakita v Evropi iz 14,18 in 22 karatnega službeno kontroliranega zlata, ki ga prodajamo s specialno garancijo.

Na zalogi imamo vedno preko 600 modelov ur DARWIL in ARETTA. Ure znamke DARWIL in ARETTA lahko vedno kupite tudi v specializiranih trgovinah in veleblagovnicah v Jugoslaviji. Servisi so organizirani v vseh večjih mestih Jugoslavije.

DARWIL

C. S.

Če gradite
pazite na stroške!

- PREDEN PRIČNETE GRADITI, OBIŠČITE TRGOVSKO PODJETJE »GRAMEX« LJUBLJANA, KURILNIŠKA 10
- PREPRIČALI SE BOSTE, DA IMAMO NA ZALOGI BOGATO IZBIRO NAJRAZLIČNEJŠEGA GRADBENEGA MATERIALA.
- PRIPOROČAMO VAM NAKUP SANITARNE IN OBLOŽNE KERAMIKE IZ UVOZA PO KONKURENČNIH CENAH.
- OBIŠČITE NAŠA SKLADIŠČA V LJUBLJANI, NA LAVRICI IN VRHNIKI

Mile Pavlin **SKRIVNOST ŠIMNOVE SMRTI** / TORZO ROMANA /

Gledal sem ga, kako mu je zažarel obraz. O, seveda, pa še kako, je rekel in kar takoj vprašal, če že lahko gre v bataljonsko poveljstvo. Pustili smo ga in komaj nam je še utegnili pokimati v slovo, tako se mu je mudilo.

»Kaj pa nam pošiljajo takšne!« je tedaj rekel eden izmed naših. »Pet ali šest mesecev smo izgubili, in to se nam bo še pošteno poznalo. Koliko poštenih ljudi smo izgubili zaradi njega, da so nam jih odpeljali Nemci, in se zdaj potikajo po vsem svetu, namesto da bi tukaj branili svojo domovino kot partizani...«

»Seveda, z Dolenjskega nam pošiljajo preroke, ki nam tukaj potem solijo pamet,« se je hudoval drugi. »Podcenjujejo nas, ti Ljubljančani. Hočejo imeti oblast, vam rečem. Zdaj nam bodo zamerili, ker smo ga na svojo roko odstavili...«

Še in še so udrihali čez vodstvo na Dolenjskem, dokler jih ni sekretar precej odločno opomnil, da se tako o voditeljih ne sme govoriti. Meni pa se je zdelo, da so sicer tam doli po vojaški plati morda daleč pred nami, v političnem delu pa najbrž zaostajajo.

Zanimalo me je, kakšne akcije je počenjal Šimen po dolini.

»Zbral je fante, ki so nameravali k partizanom, izpraznili so kakšno trafiko, pomazali Hitlerjeve slike ter popisali vse zidove z gesli. Včasih so spodžagali tudi kak most in ga po-

173

drli pod nemškim avtomobilom, posekali telegrafске drogove, ostrigli kako punčaro in podobno. Nekajkrat so tudi razobesili zastavo Nemcem pred nosom.

Šimen se je pojavljal zdaj tu zdaj tam. Tudi v mesta je prihajal, kjer se je trlo vojaštva. Seveda so vedno hitro zvedeli zanj in ga začeli z velikim hruščem loviti ter preganjati. Celo v Mariboru je bil večkrat, kjer so ga mnogi poznali še izpred vojne...«

Vprašal sem ga, kako se je Šimen obnesel v bataljonu.

»Nisem imel z njim zvez, vem samo to, kar so mi drugi povedali, saj sem se zanimal zanj. Slišal sem, da se je s tako verno vrgel na delo, da kaj takega tam še niso videli. V kratkem času je postal vzor partizana in komisarja. Njegovi govori so segali ljudem do srca.

Potem sem odšel za mesec ali dva drugam. Ko sem se vrnil, sem slišal, da je postal medtem komisar nove brigade. Res samo začasni, toda če bi se bil izkazal, bi bil tudi ostal, čeprav so v diviziji, ki je takrat prišla k nam prek Hrvaške, imeli na desetino mnogo bolj sposobnih, kot je bil Šimen. Toda ker ga je nekaj polomil, so ga odstranili. Na njegovo mesto pa so postavili drugega. Slišal sem, da so ga dodelili varnostni službi. No, od tedaj dalje pa se je marsikaj šušljalo o njem...«

Začel mi je pripovedovati zadeve, ki sem jih že poznal, pa še to samo na splošno. Razen tega so mu vse o njem pripovedovali drugi. Šimna je videl samo dvakrat ali trikrat, pa še to samo bežno ali od daleč. Pozdravila sta se, si povedala nekaj stavkov in odšla vsak svojo pot. Najbrž je bilo Šimnu nerodno, ko je srečal pričo svoje sramote, on pa je tudi slišal

174

o njem dosti slabega in ga ni prav nič veselilo, da bi kdo videl pogovarjati se z njim.

Vprašal sem ga, če pozna koga, ki bi mi lahko povedal, kaj je počel Šimen v brigadi, zakaj so ga odstavili in kaj ga je bil polomil. Pa tudi o tem, zakaj se je tako naglo povzpел do začasnega komisarja, kdo mu je pri tem pomagal...

Zvedel sem za nekaj imen, partizanskih in pravih, seveda brez naslovov. Spet sem moral spraševati tega ali onega, če ve za koga izmed

175

njih. Dolgo, dolgo sem iskal te ljudi po raznih krajih; zvedel sem, da je ta ali oni že zdavnaj umrl ali padel zadnje dni vojske, se odselil neznano kam in podobno. Obupal pa nisem. Krog ljudi, ki bi morda kaj vedeli, se je širil, čeprav so iz njega odpadali mnogi. Marsikaj sem zvedel, ko sem končno po dolgem iskanju le našel iskanega, sem od njega zvedel samo splošne govorice. Dva ali trije so me celo skušali nalagati, da so bili zraven, ko so mu sodili, pa sem jih brž ujel na laži in jim povedal, naj si izberejo koga drugega.

Končno je ostalo v moji beležnici le še nekaj imen...

Deveto nadaljevanje

Poslali so me na službeno potovanje in tako sem prišel v tisto mesto, kjer je živel eden izmed tistih, ki bi utegnili vedeti kaj o Šimnovem delovanju v brigadi. Bilo je dopoldne in tovariš je bil v službi. Poiskal sem podjetje, komaj prepričal vratarja, da me je spustil v poslopje, čakal precej dolgo pri tajnici, nato pa vstopil.

Pisarna je bila razkošno opremljena, da sem takoj pomislil: tukaj v zunanji trgovini pa je denar doma. Mična deklica je takoj prinesla steklenico dragega tujega žganja in močno, lepo dišečo črno kavo. Po obnašanju in obleki tovariša, ki me je sprejel, sem tudi uganil, da je v življenju najbrž zelo uspel.

»Ste poznali Šimna?« sem vprašal, ko sva se predstavila drug drugemu. Ne da bi čakal na njegovo vprašanje, sem začel pripovedovati, zakaj me zanima ta človek.

Za hip je tovariš pomislil, segel po sapo in me vprašujoče pogledal.

»Poznal, toda samo površno...«

176

»Od kdaj, koliko časa, kaj ste opazili na njem nenavadnega? Povejte vse, kar bi vas utegnili zanimati, če bi brali o njem knjigo,« sem nadaljeval.

»Se ko sem bil doma, sem slišal zanj. Takrat smo začeli dobivati partizanske letake in časopise. Včasih smo za partizane zbrali tudi kak denar ali hrano, nato pa smo se začeli zbirati v organizacijo. Tudi sam sem bil v eni izmed takih skupin, imeli smo svojega sekretarja in tega sem bil nekoč videl od daleč, kako se pogovarja z majhnim grbavcem z veliko pištolo za pasom. Uganil sem, da je to najbrž partizan. Raje bi bil videl močnega in lepega fanta, do zob oboroženega, toda vseeno. Šimen je bil prvi partizan, ki sem ga videl, in sem moral biti z njim zadovoljen...«

»Pa potem?« sem postajal nadležen, ker je moj sobesednik utihnil.

»Kavo popijte, da se ne ohladi!«

Torej, kje sem že nehal. Aha! Potem bi bil moral v nemško vojsko. Če bi bil šel sam in bi to Nemci zvedeli, bi zaprli domače. Zato se nas je nekaj fantov zmenilo s partizani, da pridejo po nas. Prišli so, malo streljali, mi pa smo se navidez upirali. Poslali so nas kar takoj na Dolenjsko. Kaj vse smo doživeli po poti, vas najbrž ne bo zanimalo...

Vrnil sem se skupaj z drugimi pozno jeseni. V domače kraje me je vleklo, zato sem bil vztrajen v prošnjah, naj mi dovolijo vrnitev. Ko smo prišli na Pohorje, sem spet zagledal tega človeka z grbo. Pozdravil sem ga in mu povedal, da ga poznam še iz časov, ko sem bil doma in sem bil član mladinske skupine. Opisal sem mu kraj, kjer sem ga bil videl z našim sekretarjem, pa ni bil preveč vesel tega, niti ni pokazal nobene prijaznosti. Najbrž se mu

177

je zdelo zamalo, da nekdo tako govori z njim. Nisem namreč vedel, da bo komisar našega bataljona in da je že komisar naše čete, v katero so me že dodelili.

Čez dobro uro smo se zbrali na neki jasi v dve vrsti, prebrali so nam ukaz o imenovanju četnega poveljstva, ki je prišlo pred četo. Tedaj sem ga zagledal.

Reči moram, da sem rad poslušal njegove politične ure, čeprav so bile večkrat podobne pridigam in dostikrat nerazumljive za nas preproste kmečke ljudi. Govoril je z zanosom, skušal je biti izvir in zanimiv. Po drugih četah pa so komisarji brali časopis in letake. Med njimi je bilo nekaj takih, ki še brati pošteno niso znali, zato so bolj stokali in jecjali, tako kot počenjajo otroci v drugem ali tretjem razredu osnovne šole. Naš Šimen pa je kdaj pa kdaj pogledal na listič, ki ga je skrival v roki.

Tudi v bojih ni bil plašen. Večkrat sem se nasmejal, ko sem ga videl, kako skače okoli s svojimi kratkimi nožicami in dolgimi rokami. Neprestano se mi je zdelo, da je od strahu zaradi švigajočih krogel in pokanja potegnil glavo med ramena in skrivil hrbet...

Drugače pa je bil z nami sila strog. Vedno je skakal okoli nas s tisto svojo pištolo v roki, povsod ga je bilo dosti in vse je opazil. Gorje tistemu, ki ga je zasačil pri kakšni lumpariji ali nerednosti! Najprej ga je strahovito ozmerjal, mu očital, da je izdajalec in saboter, mu mahal s pištolo pred nosom in grozil z brigadnim sodiščem in smrtno kaznijo...

Mene osebno nikoli ni zasačil pri nerodnosti ali prekršku. Večkrat sem ga opazil, kako me skrivaj opazuje in vrta vame s svojimi očesi. Najbrž je tuhtal, kako bi nekaj našel, da bi lahko še mene...

178

Kmalu po novem letu me je le ujel, ko sem med njegovo politično uro sladko zadremal. Bili smo v kmečki hiši visoko na Pohorju, snega je bilo dosti, jaz pa sem bil vso noč v zasedi. Zjutraj smo odšli drugam in pretekle so najmanj tri ure, preden smo prišli do kmetije, kjer smo bili tedaj. Vso pot smo gazili celec in nosili hrano, orožje in drugo ropotijo.

179

Komaj sem legel, že je bilo na mizi kosilo, karšno se spodobi za mlade, lačne ljudi. Intendant in kuhar sta nas imenitno nahranila. S polnimi želodci smo morali poslušati Šimna. Še če ne bi bil bedel vso noč, bi bil zaspan... Kar plesalo mi je vse pred očmi, sedel sem pri peči in...

Ukazal mi je, naj vstanem, ošteval me je in zmerjal, grozil. Plačal sem za vse tisto, kar nisem nikoli napravil, toda on me je dolžil, ker me nikoli ni zasačil. Da sem lenuh, zaspane, mlačnež, ki ga ne zanimajo politični dogodki, pač pa samo vse okoliške dekle in kaj ima kuhar v loncih. Spet mi je dovolil sedeti...

Nekaj časa sem imel pred zaspanostjo mir, potem pa me je znova začela pestiti. Nisem se zavedal, kdaj sem zaspal. Šele ko so me zbudili, sem spoznal, da sem spal. Dejansko me je vrgel na noge krohot vse čete. Šimen je stal zraven mene in mi nekaj kričal v uho. Mrtvaka bi obudil, ne pa živega človeka. Torej sem spal kot zaklan.

To pot je bilo huje, ker sem se mu povrh celo drznil ugovarjati. Našteval sem mu, koliko noči že nisem spal, mu pripovedoval o zasedi ponoči in pohodu dopoldne. Toda tako ali podobno je bilo dan za dnem. Ni me poslušal, moral sem iti cepit drva v kuhinjo...

Potem so nam nekega dne povedali, da bomo dobili novega četnega komisarja. Šimen pa je postal bataljonski komisar in od tedaj dalje smo ga bolj poredko videli. Štabovci so se držali bolj sami zase, med nami pa se je šušljalo o dobrotah, ki so jih pojedli in popili. Toda dajmo roko na srce, tudi nam se ni slabo go-dilo, če nas le niso Nemci preveč podili. Za vse je bilo dovolj hrane in pijače.

180

Nekajkrat nam je Šimen govoril, potem pa smo zvedeli, da je postal brigadni komisar. Naši komandirji so kleli in govorili: »Lej ga, študentka salamskega, komaj je prišel k nam, pa je že brigadni komisar. Mi pa, ki se točemo že dve leti, smo še vedno komaj komandirji, vodniki, deseterji ali celo borci. Tako je, če ima človek dober jezik. Z njim se da priti dlje kot s hrabrostjo, discipliniranostjo in sposobnostjo za poveljevanje.«

Ugibali so tudi, kdo ga dviga vedno više, kdo stoji za njegovim hrbtom in mu pomaga. Toda kljub temu so radi poslušali njegove govore.

Približno mesec dni je trajalo Šimnovo brigadno komisarjevanje in ta čas mi bo ostal za vedno v spominu kot najlepši v mojem partizanskem življenju. Živeli smo visoko v hribih, snega je bilo več kot meter, pa še ga je namer-talo. Nemci so nas puščali lepo pri miru. Hodili smo po hrano v dolino, izpraznili zdaj to zdaj drugo trafiko ali trgovino, včasih spustili v zrak progo ali usekali po kaki patrolji. Slišali smo, kako se k nam z Dolenjske prebija divizija, da so jo Nemci obkolili in ji prizadejali hude izgube. Nekateri med nami so kleli, češ, ko pridejo k nam ti »lačenbergerji«, bodo vse požrli, pa Nemce bomo imeli vsak dan za vratom. Pri nas pa smo jedli in pili, skoraj vsak večer smo kje plesali...

Nekega dne so pridrveli k nam deli tiste divizije. Malo jih je bilo, bili so sestradani, raztrgani, skoraj bosi, premraženi in na smrt utrujeni. Smilili so se nam vsem, tudi kmetom, zato smo jim dali jesti. Veliko so vedeli povedati o bojih po poti. To popotovanje skozi nemške obročje, v visokem snegu in mrazu je bilo nekaj najhujšega, kar sem slišal od partizanov.

Kulturni obzornik

„Razvoj slovenskega narodnega vprašanja“

Nedavno je pri Mladinski knjizi v Ljubljani izšla tretja izdaja knjige Edvarda Kardelja *Potovanje skozi čas*. V dneh pa, ko je Edvard Kardelj praznoval svojo šestdesetletnico, je pri Državni založbi Slovenije izšla tretja izdaja Kardeljevega znamenitega dela *Razvoj slovenskega narodnega vprašanja*. Kakor je prva knjiga, namenjena mladini, bila ob svojem prvem izidu 1934 pravo odkritje, saj je Kardelj v njej povsem z novih gledišč razložil mlademu bralcu razvojna pota človeka in njegovega gospodarstva, tako je v drugi knjigi z marksističnimi stališči, metod in dognanj povsem na novo in svojsko osvetlil slovensko narodno vprašanje. Prvič je le-ta knjiga izšla leta 1938 pod psevdonimom Sperans, druga dopolnjena izdaja je izšla leta 1957, in zdaj leži pred nami tretja, izpopolnjena izdaja (pri izpopolnitvi je sodeloval znani zgodovinar dr. Bogo Grafenauer).

Ob tretji izdaji knjige *Razvoj slovenskega narodnega vprašanja* se naš spomin nehoti povrne v tiste čase pred tridesetimi leti, v čas prve izdaje, ko je sicer od tedanjih oblasti zaplenjeno delo, doživelo v naprednih krogih tako pozornost, kot le redko katera knjiga. Njen pomen se je celo stopnjeval v letih med zadnjo vojno, saj so tisti redki izvodi, ki so bili ušli cenzuri, romali kot evangelij iz rok v roke. In le taka knjiga more ohraniti svojo neokrnjeno vrednost kljub velikim družbeno-političnim in socialnim spremembam. Vsekakor je to ena izmed najpomembnejših knjig, ki obravnava našo preteklost, čeprav ni imel namena izčrpano podajati našo politično zgodovino, marveč le zbrati zgodovinske in teoretične argumente za neogibnost revolucionarne akcije. Bila je torej klic k uporabi, k razbitju spon, ki so hromile rešitev našega narodnega vprašanja.

Mimogrede bodi omenjeno, da je zanimanje za Kardeljeva dela čedalje večje tudi v tujini. Medtem ko je DZS v 15 letih izdala 15 njegovih knjig v približno 40.000 izvodih — to so *Problemi naše socialistične graditve* je Kardeljeva knjiga *Socializem in vojna* izšla v nemški založbi Rowolth v 100.000 izvodih. V nekoliko manjši nakladi je izšla tudi v angleščini. V nemščini bo izšla tudi knjiga *Razvoj slovenskega narodnega vprašanja*. V znatno manjših nakladah so Kardeljeva dela izhajala na vzhodu. Na Češkoslovaškem je izšla knjiga *Beleške k naši družbeni kritiki*, na Poljskem pa *Socializem in agrarno vprašanje*. Za Kardeljevo publicistično delo se v zadnjem času zanimajo celo španci, kar vse poudarja pomen avtorjeve osebnosti kot politika in teoretika sodobnega socializma.

C. Š.

456 dolarjev za človeško življenje

Ameriški State Departement je pred kratkim privolil, da bo plačal odškodnino za Kambožance, ki so jih ubile bombe iz ameriških letal. Reuter poroča, da so za 25 ubitih Kambožancev ponudili 11.400 dolarjev. Nihče pa ni pojasnil, kako so prišli do take cene — 456 dolarjev za človeško življenje. Ali se da res vse plačati z dolarji?

Gre za žrtve v kambojski vasi Dak Dam blizu vietnamske meje, ki so jo Američani v novembru lani »pomotoma« bombardirali.

ZALOŽBA MLADINSKA KNJIGA JE PRED IZZIDOM KNJIGE KARIKATUR BORUTA PEČARJA PRIPRAVILA V MESTNI GALERII RAZSTAVO »OBRAZ, ZARISAN V ČAS«... OTVORITVE RAZSTAVE, KI JE BILA 19. FEBRUARJA, SO SE UDELEŽILI TUDI PREDSEDNIK REPUBLIŠKE SKUPŠČINE SERGEJ KRAIGHER TER STEVILNI KULTURNI IN JAVNI DELAVCI. (Foto: Busić)

„Abeceda ekonomije“

Čas, v katerem živimo, zahteva od nas čedalje več znanja. Prepad med naglim razvojem znanosti in počasnim naraščanjem temeljnega znanja delovnega človeka, pa je čedalje večji. V tem škodljivem razkoraku pa mora socialistična družba, ki uveljavlja samoupravljanje, nujno nekaj napraviti za odpravljanje tega prepada. Prav v samoupravni družbi je tak razkorak med potrebo in zahtevo po samoupravljanju ter dejansko sposobnostjo, še bolj očiten. Zato je potreba po splošnem znanju, zlasti pa po znanju

o osnovnih pojmi ekonomije, ki je ključ k racionalnemu gospodarjenju v naši samoupravljaljski družbi, tolikanj bolj nujno in potrebno.

Prav iz gornjih razlogov je pri Mladinski knjigi v Ljubljani zagledala luč sveta (v 10.000 izvodih) prepotrebna knjiga dr. Franceta Černeta *Abeceda ekonomije*. Avtor je v njej skušal premostiti omenjena dva razkoraka s preprosto pisano in risano govorico o gospodarskih vprašanjih, ki jo bo razumel tako razumnik kot fizični delavec ali kmetovalec. Prav

iz tega razloga je uporabil metodo neposrednega razgovora z bralcem, v katerem avtor postopoma vodi sogovornika od splošnih vprašanj in odgovorov o gospodarstvu in gospodarjenju v raznih zgodovinskih obdobjih in v različnih družbenih ureditvah. In na posled preide v osrednje vprašanje, kaj je značilno za našo gospodarsko ureditev in v čem se razlikuje od drugih po svetu. Od tu dalje avtor preide k razgovoru o konkretnih gospodarskih procesih, o družbenem produktu in o njegovi razdelitvi, o denarnem mehanizmu in o cenah, o razdelitvi dohodka med podjetji in družbeno političnimi skupnostmi ter med prebivalstvo in o zunanje trgovinski menjavi. Razgovor se sklene z analizo elementov gospodarskega razvoja in s statistično-primerjalnim prikazom našega povojnega gospodarskega razvoja.

Iz navedenega je očitno, da je *Abeceda ekonomije* resnično potreben učbenik, ki z besedo v dvobarvnem tisku in z ustrezno risbo na najbolj umljiv način razloži tako izobražencu kot laiku osnovne pojme za gospodarsko vzgojo in splošno razgledanost v zapletena vprašanja sodobnega socialističnega gospodarstva.

C. Š.

nPODJETJA, USTANOVE!

Petindvajsetletnice osvoboditve in dvajsetletnice delavskega samoupravljanja se boste najlepše spomnili, če boste zaslužne člane svojega kolektiva obdarili z zbirkami knjižnice NOV in POS, ki Vam jih nudi založba

PARTIZANSKA KNJIGA

v Ljubljani, Trg revolucije 1.

Posebej opozarjamo na zbirko »Fotografski dokumenti Komunistične partije Slovenije«.

Preglejte novi katalog!

Partizanska ljudska pesem

Sanje

V Elzasu pod Vogezi,
slišiš pesem našo,
daj, Terezka, daj postrezi,
daj, nalij mi čašo!

Pa piščali,
bas pa dude;
pesem naša, stara znanka,
naj razmaže ude!

Bi na ples pomislil,
se nam plesa hoče?
Pa sem se domislil,
da to ni mogoče.
Pretežak bi bil jutri
v tunelu korak!

FRANC DERMASTIA-SOM

Vladimir Lakovič: Na apel so morali tudi mrtvi

Zanimivosti

Spomenik partizanom v Barleti

Zagreški akademik kipar Dušan Džamonja je pripravil idejni načrt kostnice, ki jo bo jugoslovanska vlada postavila v kraju Barleta v južni Italiji v spomin borcem, ki so umrli med drugo svetovno vojno v Bariju, kjer so bili na zdravljenju. To bo spomenik partizanom, ki so jih zavezniška letala hudo ranjena prepeljala v razne italijanske bolnišnice. Kostnica bo stala tik ob morski obali in bo s pročeljem obrnjena proti jugoslovanski obali. Mogočno kompozicijo bo sestavljalo 24 betonskih elementov in grobnica. Na njenih bronastih vratih bodo izpisana imena približno 1300 umrlih partizanov. Predvidevajo, da bodo gradbena dela, ki jih izvajajo italijanska podjetja, končali do aprila letos.

Zukovu je »toplo pri srcu«

Ceprav hollywoodske filmske izdelke v SZ uradno ponavadi hladno sprejmejo in jih označijo za »prazne in neumne«, so ameriški film *»Ubečnik«* pohvalili. Film prikazuje, kako Rusi pomagajo reševati ameriške astronave. Sovjetski politični komentator Jurij Zukov je dejal, da mu je ob predstavi postalo »toplo pri srcu«. Posebno je pohvalil igralca Gregoryja Pecka v vlogi ameriškega znanstvenika, ki nadzoruje vesoljski polet.

Novi »Listy«

»Literarni Listy« in poznejši »Listy«, tednik češkoslovaških intelektualcev, ki so ga leta 1968 prepovedali, bo bržkone kmalu spet izhajal. »Listy« naj bi izhajali v Parizu ali na Dunaju od marca dalje. Dandanes živi v zahodnoevropskih deželah veliko sodelavcev slavni »LL«, med njimi trije uredniki. Med bralce novih »Listov« štejejo velik del tistih 50.000 nekdanjih državljanih ČSSR, ki so po avgustu 1968 zapustili domovino.

Teodorakis je bolan

Po številnih vesteh o slabih odnosih do hudo obolelega Mikisa Teodorakisa v atenskih zaporih so grške oblasti dovolile, da je zapor obiskala skupina tujih novinarjev. Pesnika so lahko opazovali s precejšnje oddaljenosti na sprehodu po jetniškem dvorišču. Ugotovili so, da je slab, kar je kasneje potrdila tudi njegova žena. V zaporu so novinarjem, ki niso smeli govoriti z zapornikom povedali, da Teodorakis nadaljuje s svojim skladanjem, hkrati pa vadi pevski zbor zapornikov, ki prepeva njegove pesmi. (Po naročilu grškega vladajočega režima) so zaplenili okoli 70 tisoč gramofonskih plošč tega znanega skladatelja! Grška vlada naj bi tako odločno zankala vesti, po katerih naj bi 45-letni komponist Mikis Teodorakis umiral v jetniški bolnišnici. (Zadnja vest: Teodorakisa so iz zapore prepeljali v splošno bolnišnico v Atene.)

Strugarjeva študija o NOB v Beogradu

Beograjsko vojaško založniško podjetje je izdalo študijo dr. Vlada Strugarja *»Jugoslavija 1941—1945«*. Okoli 500 strani obsegajoče delo je pravzaprav doktorska disertacija, ki jo je avtor branil v Moskvi pred triindvajsetimi sovjetskimi akademiki — zgodovinarji, filozofi in vojaškimi strokovnjaki. Vlado Strugar si je priboril doktorski naslov, njegovo delo pa je bilo deležno pohvale sovjetskih znanstvenikov. Ob izidu *»Jugoslavija 1941—1945«* je kritika zapisala, da je to delo eno najbolj temeljnih tovrstnih študij.

V Nigeriji bo snemal Davis

Ameriški umetnik in dramaturg Ossie Davis, ki je črnškega porekla, je obiskal Nigerijo, da bi pripravil film, ki ga bodo snemali v Nigeriji. Film bo režiral sam in po vsej verjetnosti bo obravnaval zadevo Nigerije, to se pravi borbo med plemenom te države, ki se je s zaključkom blažske tragedije končala pred nedavnim. Črnški dramaturg Ossie Davis se je prvič uveljavil kot režiser, ko je snemal film v črnškem okolju New Yorka, to se pravi v Harlemu.

Obrambna vzgoja in ljudska zaščita

IZ NARODNE ARMIIJE

Ameriški neuspeh v Vietnamu

AVSTRIJSKI VOJAŠKI ČASOPIS ÖSTERREICHISCHE MILITÄRISCHE ZEITSCHRIFT JE OBJAVIL DALJŠO ANALIZO VOJASKO-POLITIČNEGA POLOŽAJA ZDA V VIETNAMU, V KATERI SKUSA PIŠEC ODGOVORITI NA VPRASANJE, ZAKAJ AMERİČANI NE MOREJO ZMAGATI. ČLANEK JE NAPISAN ZELO ENOSTRANSKO, KER PIŠEC VIDI VZROKE LE V »NAPAKAH«. SICER PA JE TAKA METODA V ZAHODNI VOJAŠKI PUBLICISTIKI ZELO RAZŠIRJENA, KADAR KOLI GRE ZA VOJNO V VIETNAMU. VENDAR JE TUDI TA ANALIZA VREDNA POZORNOSTI, KER POSREDNO ODKRIVA OBJEKTIVNE RAZMERE IN ODNOS VOJSKUJOČIH SE STRANI. NAS ČLANEK JE NEKOLIKO SKRAJŠAN.

Vojna v Vietnamu je prispela v dramatično obdobje. FNO je začel novo vojaškopolično ofenzivo in v Južnem Vietnamu je ustanovljena začasna revolucionarna vlada, ki si prizadeva utrditi svoj položaj.

Izid vietnamske vojne je še nadalje neznan: ameriška supersila ni uspela v času od leta 1965 do konca leta 1969 premagati svojega nasprotnika. Američani pa niso zmagali zaradi napak, ki so jih storili na politično-psihološkem področju, na področju strategije, pri »pacifikaciji« in v operativno-taktičnem smislu.

PSIHOLOŠKEM PODROČJU

Američani niso dovolj razumeli dejstva, da v razliko od Koreje boji niso bili v Južni Vietnam vnešeni od zunaj, temveč so posledica splošnega ljudskega odpora Vietnamcev. ZDA so podpirale obstoječi režim v Saigonu, ki se je povsem odtujil od svojega ljudstva, in pravih stikov z Južnim Vietnamom niso nikoli vzpostavile. Da ne bi prizadeali občutkov južnovietnamskega ljudstva in da jim ne bi mogli nihče očitati imperalističnih namer, so Američani navidezno odnehali od prevzema oblasti in prevzeli vlogo »svetovalcev«, zaradi česar niso mogli ničesar ukrepati proti samovolji, korupciji in nemarnosti uradnikov in oficirjev saigonskega režima.

S svojim načinom vojskovanja — množična armada, ogromen logistični aparat, obsežna gradbena dejavnost, ogromna oborožitev in razvojni program — so spremenili način življenja in družbene ureditve tega režima, ga močno razkrojili in s tem spravili saigonsko oblast v posebno stanje odvisnosti in ponižnega sodelovanja, s tem pa hkrati spodbudili odpor proti svoji prisotnosti v Južnem Vietnamu.

Američani niso računali na vse psihološke in praktične posledice takega razvoja in so jih podcenjevali. Svetovno javno mnenje, zlasti pa azijsko prebivalstvo niso mogli prepričati, da so se vpletli v vietnamsko vojno zaradi »obrambe« pred komunističnim napadom, ki se mu v skladu z načeli svoje politike vselej upirajo.

NAPAKE NA PODROČJU STRATEGIJE

Do leta 1965 je bila ameriška vojna v Vietnamu »posebna«, nato pa »omejena«. Obe pa sta v omejenem obsegu ustrezali »revolucionarnemu vojskovanju« FNO, ki si je zastavila predvsem politične cilje. ZDA so si tako odvzele možnosti eskalacije in sovražniku prepustile za manevriranje velika prostiranja. Razen tega pa so od leta 1967 dalje preveč optimistično ocenjevale prostor, sile in čas.

Pentagon je uporabljal strategijo izčrpavanja, čeprav je njegov nasprotnik imel glede ljudi in materiala rezerve, ki so bile mnogo večje od njegovih izgub. ZDA so razen tega podcenjevale izdržljivost Hanoja in moč enot FNO. Naposled je Washington prevzel vodenje, s tem pa tudi vso odgovornost za vietnamsko tragedijo.

NAPAKE PRI »PACIFIKACIJI«

Američani so dolgo menili, da mora Saigon prevzeti glavno breme pri »pacifikaciji« in da je leta sposoben to storiti. Nikoli pa jim ni uspelo izkoreniniti vpliv FNO in »obvarovati« prebivalstvo pred jim. Vse doslej niso obravnavali dovolj pozornosti nad prebivalstvom, zlasti nad podeželskim.

Nadzor so nameravali doseči posredno — z bojem proti velikim nasprotnikovim enotam, medtem ko so vasi prepuščali vplivu lokalnih sil FNO.

Celokupna politika ZDA dokazuje, da si je v še tako dolgotrajnem obdobju nemogoče pridobiti zaupanje vietnamskega ljudstva, ki se mora po tolikšnih bojih sedaj odločiti, ali naj si izbere osvoboditev ali pa novo tragično negotovost.

Zato Američani niso odkrili načina, kako naj spodbude saigonski režim, predvsem pa južnovietnamsko ljudstvo, da bi dosegli predvidene vojne cilje.

OPERATIVNO-TAKTIČNE NAPAKE

Američani so se vse preveč zanašali na učinkovitost bombardiranja. Navzlic temu pa niso šli do konca v tem smislu, da bi z iznenadnimi naleti napadali odločilne cilje. V želji, da bi uničili glavne sovražnikove sile, pa so vdirali na nenaseljena območja in s tem vse preveč prepuščali pobudo lokalnim silam FNO.

Američanom ni uspelo rešiti niti osnovnega taktičnega problema — ne le v tem, kako s sovražnikom vzpostaviti stik, temveč predvsem v tem, kako ostati z njim v stiku. Ko so si prizadevali, da z različni

ugodnostmi zadrže bojni duh svojih enot, so šli tako daleč, da so spravili v nevarnost njihovo bojno vrednost in so podpirali le rutiniranost. Čeprav so se ameriške enote dokaj pogumno borile, vendar jih ni bilo mogoče spodbuditi na skrajne naprežanje. Vzrok njihovega neuspeha je tudi v tem, ker je njihov nasprotnik nadpovprečno pogumen in nanj ni mogoče vplivati niti z ogromno materialno premočjo niti z vojaško brezupnostjo njihovega boja.

Ves ta dolgi seznam vzrokov neuspeha ne vsebuje le zmot, napak in pomanjkljivosti objektivnega ali subjektivnega značaja, temveč tudi nekatere neugodne okoliščine, ki jih ni moč spremeniti. Zato Američani vse doslej niso mogli zmagati, zato so se znašli v težavnem položaju in zato je izid vojne v Južnem Vietnamu negotov.

Celo sovražnik jih je občudoval

PROTI SKUPINI PARTIZANSKIH BORCEV, KI SO OSTALI SREDI 2000 SOVRAŽNIKOV V KUPRESU, JE MORALO SOVRAŽNIKOVO POVELJSTVO UPORABITI TUDI TOPOVE.

Potem ko se je še drugi napad na ustaško oporišče Kupres izjalovil in se je bilo treba umakniti, je v mestnem središču, v hiši Josipa Hercega, ostala skupina borcev 4. črnogorske brigade. Še danes niso znana njihova imena. Po nekaterih podatkih naj bi šlo za namestnika brigadnega komandanta Špira Vukoša in njegovih deset kurirjev, po drugih pa naj bi to bila skupina borcev iz 2. in 5. bataljona, ki jim ni uspelo pravočasno umakniti se iz mesta. Vemo pa to, da so se borili do zadnjega, kar nam dokazujejo dva dokumenta.

Iz opisa Rose Manojlovičeve, edine žive pričevalke dogodka, ki se je odigral 14. avgusta 1942 v Hercegovici hiši, zveemo tole:

»V Hercegovico hišo je prišla skupina Črnogorcev z Momirjem Franjičem, ki sem ga bila že poprej poznala (bil je vodič in doma iz okolice Kupresa), takrat, ko je Kupres gorel kot bakla. Pred Črnogorci so iz hiše pobegnili ustaši iz vasi Botina in Otinovca, toda v njej je še vedno bilo kakih trideset ljudi — ženske, otroci in dva stara moža. Črnogorci so zasedli zgornje nadstropje, nato pa so se začeli dogovarjati, kaj naj store.

Pokalo je že prav blizu hiše, poslopja na hribu iznad nje pa so gorela. Ustaši so partizane v Hercegovici hiši obstreljevali iz žandarmerijske postaje in Hrvatskega doma. Ni se bilo več kam umakniti.

Bližal se je dan. Ustaši so postajali čedalje nestrpnejši. Bilo je očitno, da so se partizani umaknili iz mesta. O tem so se pogovarjali tudi obkoljeni črnogorski borci v Hercegovici hiši. Medtem se je povsem zdanilo. Glasove ustašev je bilo slišati že prav blizu. Črnogorci se nikakor niso mogli sporazumeti, kaj naj store. Nekateri so zahtevali, naj se umaknejo iz hiše, drugi pa so se temu upirali. Naposled je obveljala odločitev partizana, ki je imel jermena čez prsa in revolver ob pasu in katerega so klicali za komandanta. Ukazal je, naj se borci razmeste ob oknih v zgornjem nadstropju in dveh oknih spodaj, ki so gledala proti žandarmerijski postaji in Hrvatskemu domu. Borec je še posebej zabičal, naj pazijo na vsak naboj.

Ker je eden izmed borcev pri zgornjih oknih padel, je njegovo mesto zavzel borec iz pritličja. Toda tudi tega je zadelo. Ustaši so kmalu zatem napadli, borci pa so jih začeli obmetavati z ročni-

mi bombami. Ustaši so se morali umakniti.

Sledil je drugi, kmalu zatem pa še tretji napad. Črnogorci so se branili. Eden izmed njih je začel peti, drugi pa je prosil ranjenega tovariša, naj stisne zobe in potrpi. Njihovi strelji so se oglašali čedalje redkeje. Približno ob deseti so povedali tovarišu z jermeni čez prsa, da jim je zmanjkalo municije in da zadnje ročne bombe hranijo zase. Le-ta je molčal. Z njegovega lepega moškega čela so drsele kot lešniki debele znojne kaplje.

Naposled so se ob zidovju razletele prve granate. Črnogorec z jermeni je še nadalje molčal. V eni roki je stiskal bombo, v drugi pa pištolo. Eno lice mu je bilo črno od smodnika, drugo pa bolj belo od zidu, poleg katerega je stal. Takrat sem odšla in to je bilo tudi zadnje, kar sem v hiši videla.

Brž ko smo se umaknili iz hiše, so začeli ustaši s topovi obstreljevati njen zgornji del. Strelji iz hiše so bili zelo redki. Slišati je bilo vzklikanje, vendar mnogo šib-

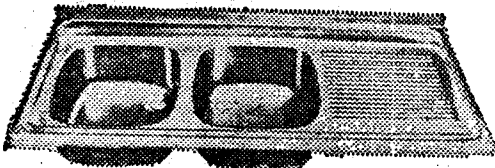
kejš kot poprej. Preglašale so ga eksplozije granat. Kmalu zatem se je vnela streha. Na nekem oknu se je pokazala postava z ročno bombo v roki. Bil je Momir Franjič. Ob istem času, ko je njegovo telo treščilo ob tla, je zagrmela tudi eksplozija ročne bombe. Ustaši so z noži razmesarili truplo, ki ga je bila že poprej raztrgala bomba. V Hercegovici hiši so goreli živi ljudje, odondod pa ni bilo slišati nobenega strela več.

Nekaj skopih podatkov zasledimo tudi v poročilu komandirja domobranske žandarmerijske postaje v Kupresu, ki je drugi dokument (edino izvirno poročilo) o usodi in pogumu desetih črnogorskih proletarcev, ki so v tisti noči sami in izčrpani ostali v Kupresu in po katerih so planili tamkajšnji ustaši kot besni psi.

»Naši topovi«, piše v poročilu komandir žandarmerijske postaje o zadnjem odporu skupine naših borcev, »so porušili del hiše (največje) Josipa Hercega zato, ker partizanov — bilo jih je deset — drugače ni bilo moč pregnati. Leti so iz hiše streljali in metali bombe. Osem jih je padlo, dva (smrtno ranjena) pa sta bila ujeta.«

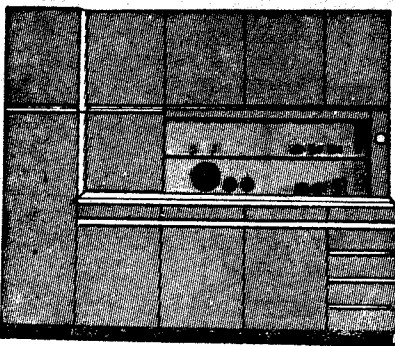
NARODNA ARMIIJA

POMIVALNO KORITO IZ UVOŽENEGA NERJAVEČEGA MATERIALA — KROM-NIKEL

KOVINOPLASTIKA • LOŽ

V SODOBNO KUHINJO — SODOBNO KUHINJSKO POHIŠTVO

kredenca izpeljanke iz kuhinje VEGA 55

Vojaška veda in tehnika

S podmornico 1.500 metrov globoko

Konec januarja je ameriška mornarica dobila novo podmornico, ki se lahko potopi zelo globoko v morje in ki je namenjena za reševanje preživelih mornarjev ponesrečenih podmornic. Ima obliko torpeda, dolga pa je kakih petnajst metrov. Trdijo, da je to sodobnejša podmornica in da lahko iz kake druge potopljene podmornice reši po 24 mornarjev hkrati.

Podmornica se lahko potopi nekaj čez 1.500 metrov globoko. Brž ko prejmejo obvestilo, da se je kaka podmornica potopila, to reševalno podmornico — imenuje se DSRV — s kamioni prepeljejo na najbližje letališče, odtod pa s tremi reakcijskimi transportnimi letali v ustrezno pristanišče. Tja medtem napotijo tudi posebno jedrsko pomornico, ki je prilagojena za prenos reševalne podmornice. Ko jedrska podmornica prispe na kraj, kjer je treba začeti z reševalnimi deli, spusti podmornico DSRV v morje, le-ta pa takoj vzpostavi stik s posadko ponesrečene podmornice. Reševanje poteka izredno hitro: v treh urah je mogoče z morskega dna prepeljati na varno celo vseh 160 mornarjev, kolikor jih je na jedrskih podmornicah, oboroženih z jedrskimi izstrelki.

Reševanje je možno ob vsakem vremenu in tudi v primerih, ko je morska gladina zamrznjena. Reševalna podmornica DSRV ima le tričlansko posadko. Ni pa znano, koliko je stala njena izgradnja.

Sovjetska zveza želi svojo vojno mornarico izenačiti z ameriško

Poveljnik sovjetske vojne mornarice admiral Gorškov je že leta 1963 izjavil, da bo Sovjetska zveza prej ko slej imela enako močno vojno mornarico kot ZDA in da bodo njene vojne ladje plule po vseh morjih. Kmalu zatem so sovjetske vojne ladje zares opazili tudi v Karibskem morju.

Za novo globalno strategijo Sovjetske zveze je zelo značilno postopno prodiranje sovjetskih ladij na Indijski ocean. Tam so se prve sovjetske ribiške ladje pojavile leta 1964, decembra 1968 pa so na Indijanskem oceanu registrirali že 30 sovjetskih ladij.

Dejstvo je, da je starostna sestava sovjetske vojne mornarice mnogo ugodnejša od mornarice zahodnih dežel. Večji del sovjetskih vojnih ladij je mlajši kot deset let in le 1 odstotek ladij, ki jih sedaj uporabljajo, so zgradili pred letom 1949. Kar zadeva ZDA, ima njihova vojna mornarica kar 58 odstotkov ladij starejših kot 20 let.

Skrivnostno ponašanje sovjetskih satelitov

Ameriški vesoljski strokovnjaki so pred kratkim sporočili, da je Sovjetska zveza poslala v vesolje več satelitov, ki so brez posadke in s katerimi je moč manevrirati. Njihove naloge naj bi bile vojaškega pomena, saj so sposobni, da se približajo, nadzirajo in uničijo druge vesoljske ladje.

Gre menda za najmanj sedem takih satelitov, ki so jih v zadnjih treh letih poslali v vesolje iz Sovjetske zveze. Zanimivi so zlasti trije, in sicer kosmos—248, ki so ga izstrelili 19. oktobra 1968, kosmos—249, izstreljen le dan kasneje, in kosmos—252, ki so ga poslali v vesolje 1. novembra 1968. Medtem ko je bila orbita kosmosa—248 krožna, je imel kosmos—249 ekscentrično orbito. V perigeju — v delu orbite, ki je najbližje Zemlji — sta se satelita približala drug drugemu. Takoj zatem, ko sta se začela spet oddaljevati, je kosmos—249 eksplodiral. Isto se je kasneje zgodilo tudi s tretjim satelitom.

Nekateri menijo, da je bil kosmos—248 pasivna tarča, kosmos—249 in kosmos—252 pa satelita za uničenje. Sovjeti naj bi skušali ohraniti tarčo, druga dva satelita pa so prek radijskih signalov s tal pognali v

vesolje. Sedaj v vesolju kroži le kosmos—248, od drugih dveh satelitov pa je ostal samo prah.

Nemški generali zahtevajo izgubljeno vojaško moč

BRITANSKI ČASOPIS SCOTSMAN JE KONEC JANUARJA OBJAVIL ČLANEK, KI SE NANAŠA NA ZAHTEVE ZAHODNONEMŠKIH GENERALOV, IZMED KATERIH SO NEKATERI ODIGRALI POMEMBNO VLOGO ŽE V HITLERJEVI VOJSKI, ČES NAJ SE V VOJSKI OKREPI DISCIPLINA IN POSVEČA VEČJA POZORNOST NEMŠKIM VOJAŠKIM TRADICIJAM.

Mnogi zahodnonemški generali so nekdanji služili v Hitlerjevi vojski in so tudi še sedaj nepopravljivo avtoritativni in protidemokratski. Kako sedaj gledajo, se najbolje vidi po poročilu, ki ga je podpisal generalmajor Albert Schnetz, generalni inšpektor vojske, in s katerim le-ta zahteva reformo nemške družbe »na vrhu in v vseh udih«.

General Schnetz ni mogel dobiti poveljniškega položaja v NATO zaradi nizozemskega protesta, češ da ima nacistično preteklost, toda sedaj meni, da se vojaki ne smejo odpovedati svojim zahtevam, čeprav bi kazalo, da so politično neuresničljive. Kanceler Brandt je moral v socialdemokratski parlamentarni skupini osebno posredovati in tako preprečiti političen vihar, ki bi utegnil izbruhniti v zvezi z generalnimi stališči.

Kar zadeva te zahteve, je vznemirljivo dejstvo, da ne gre le za osebno stališče generala Schnetza, temveč da je to skupno prizadevanje večjega števila najvišjih generalov. Svoj eksplozivni dokument so napisali na zahtevo Gercharda

Schröderja, obrambnega ministra v prejšnji vladi. Ta je namreč izrazil zaskrbljenost zaradi morale vojske in dal navodila, naj se generali povsem iskreno izjasnijo ne glede na zakonske predpise in obstoječe možnosti. Generali so marsikaj podvrgli kritiki. Trdijo, da naraščajoča gospodarska blaginja in urbanizacija slabo vplivata na pogum in bojno učinkovitost. Pripravljenost Nemcev, da branijo svojo deželo, je prizadeta s spoznanjem iz leta 1945, s strahom pred jedrskim orožjem in »prevzgojo«.

Najbolj pa generale skrbi današnja nemška mladina. Mladi ljudje niso več taki rodoljubi, kot so bili nekdanji, temveč se nagibajo k pacifizmu in utopističnim idejam »nove levice«. Njihov odpor do orožja je naletel na odobravanje mnogih učiteljev, duhovnikov, pisateljev in televizijskih komentatorjev. Sestavljalci poročila menijo, da so celo v vojski razmere neugodnejše, kot so bile nekdanj. Nujna bi bila večja disciplina, okrepiti pa bi bilo treba ugled oficirjev in podoficirjev. Čedalje

močnejše korenine ima prepričanje, da je vojaška služba prav tak poklic kot vsak drugi, v katerem človek dela v skladu s sindikalnimi predpisi po 40 ur tedensko.

Generali so se razjezili tudi na način, kako sredstva za množično obveščanje, kot trdijo, napačno prikazujejo zgodovino nemške vojske. Zato naj bi vojaško in politično vodstvo države takoj objavilo svoje zaupanje v »tradicije nemške vojske«.

Vojska postaja čedalje manj vredna. Da ne bi bilo prepozno, naj se država nemudoma upre razvoju, »ki ga je mogoče primerjati z razmerami, v kakršnih se je znašla francoska vojska ob polomu leta 1940.«

General Schnetz in njegovi privrženci priporočajo spremembo ustave, s katero naj bi otežili mladim Nemcem, da se izognejo vojaški službi. General zahteva trideset sprememb v nemških zakonih z namenom, da bi v oboroženih silah lahko vzpostavili željeno disciplino.

»Navadno zdravljenje znakov bolezni,« trdi general ob koncu poročila, »bo prav tako neuspešno kot tudi odstranjevanje specifičnih pomanjkljivosti. Učinkovitost vojske se lahko korenito izboljša le z reformo oboroženih sil in družbe na vrhu in v vseh njenih udih.«

Ko je dokument, ki po načinu izražanja neprijetno spominja na preteklost, prišel v roke novinarjem, je sprožil viharne proteste. Izvršni odbor socialističnega mladinskega gibanja je zahteval, naj Schnetza odstavi.

Najpomembnejši protest pa je prišel od sedaj upokojenega generalmajora grofa Baudisina, ki je imel vodilno vlogo pri poskusih, da zgradi meščansko vojsko brez pruskih in nacističnih tradicij, v času, ko so pokrenili program ponovne oborožitve Nemčije. »Ali oficirji,« je spraševal, »ki tako iznašajo svoja stališča in ki predpisujejo take dokumente, sploh še lahko zadržijo svoje položaje?«

Novi nemški obrambni minister Helmut Schmid se je zbal, da bi utegnili nekateri najvišji generali odstopiti, če bi proti njim ukrepali disciplinsko. Zato se je nemudoma odpeljal z letalom na tunizijski otok Džerba, kjer je bil takrat nemški kanceler Brandt na dopustu, da bi ga v aferi z generalom Schnetzom pridobil zase. Na sestanku socialdemokratske parlamentarne skupine je kanceler vplival pomirjevalno in poslance prepričeval, da bodo generali še nadalje zvesti ustavi in da sploh ne gre za kako neposlušnost vladi. Schmid pa je zasebno pojasnjeval, da je vse to bolj izraz politične omejenosti kot pa poskus, da se vsili diskreditirana ideologija.

Res je, da v današnji Nemčiji vojska ni političen problem. Mlade generacije se ne ozirajo mnogo na vojaške tradicije. Zaradi premajhnega dotoka novincev oboroženim silam primanjkuje dva tisoč oficirjev, število kandidatov za redno napredovanje pa se je v zadnjih mesecih zmanjšalo za štiri-deset odstotkov.

Nemški politiki, ki spremljajo vojaške zadeve, so prepričani, da je le vprašanje časa, kdaj se bo nemška vojska povsem obnovila. Mlajše generacije oficirjev, katerih izkušnje se omejujejo na povojno obdobje, nimajo predsodkov Schnetzove generacije. Vendar je le dejstvo, da bodo generali, katerih misli se vračajo v obdobje hitlerizma, še nekaj let ostali na poveljniških položajih.

Ob spominih Filipa Pajniča V Benečijo in nazaj

Pohod v severni smeri od Špika in Canebole Pajnič opisuje točno. Res so hodili v severni smeri, po pobočjih vrhov. Vasi kot Robedišče, Prosnid in Platišče so pustili na svoji desni strani. Nato so prišli v vasio Brezje pod Breškimi Jalovcem v pogorju Stola, ki Pajnič o njem piše kot o »planini«.

O premikih italijanskih čet v dolini Učje (po starem Učeje, od vuka — volk) in drugod pa lahko sklepamo, da so bili namenjeni ne le Gregorčičevi brigadi ampak tudi Gradnikovi. Ti so se po nesrečnem Golobarju zbrali na Miji (v beneškem narečju »meja«), nato pa so odšli na Stol. Tam so se istega dne, ko se je Gregorčičeva bojevala na Špiku nad Canebolo (18. maja) spopadli z Italijani. Spopad, ki je bil dva dni po prehodu čez Nadižo, je bil dejansko na Vršnji glavi (1353 m). Boj je trajal od popoldanskih ur do poznega večera.

Ko torej Pajnič piše, kako so po odhodu iz vasi Brezje prišli na Stol, moramo upoštevati, da je pojem Stola zelo širok. Gre za greben Stola, ki se vleče od Breškega Jalovca in Breškega Špika (blizu je zdaj državna meja) prek najvišjega vrha Stola (1668 m) do Stariškega vrha nad Kobaridom v smeri zahod-vzhod. Kje natančno je prišla Gregorčičeva na vrh Stola je težko reči. Ko so odšli iz Brezje, so prvič prišli v vas Drnholo, ki je že na Bovškem, nad vasjo Žaga. Sodim pa, da so šli čez planino v Kljnu.

S prehodom čez Stol in prihodom v Drnholo se je dejansko pohod v Benečijo končal. Bil je naporen in nevaren, posebno za Gregorčičevce, ki so bili Kraševci in Vipavci in kot taki gora nevajeni.

Pajnič tudi omenja že iz drugih virov znani samovoljni odhod 2. bataljona pod poveljstvom »primorskega Jake«. Ta se je potem na lastno pest prebiral prek Benečije proti Brdom. Tudi Kufolo nam v svojem dnevniku sporoča, kako je imel ta oddelek partizanov v spopadu z Italijani hude izgube. Mrtve je sovranski hotel zagrebsti kot zločince, pa se je temu uprl beneški duhovnik, ki je prišel na pokopališče h pokopu.

Odhod bataljona na lastno pest je pomenil hud disciplinski prekršek, ki pa je v hudih razmerah vsaj delno opravičljiv. Naj omenim, kaj mi je 1956 zapisal na Hlevniku tovariš Kajtimir, tedaj poveljnik Gregorčičevce. Omenil je, da je bil nov komandant. Ko so prišli po boju na Hlevniku na Matajur, je postal pozoren na molk med borci, ko so počivali ob ognju. Začel se je z njimi pogovarjati. Z vseh strani so ga začeli spraševati, kje so. Vsi ti borci so bili stalno samo okoli doma in so zdaj prvič prišli tako daleč proč. Kajtimir jim je pripovedoval o krajih, kjer so hodili, jim opisoval Sočo, Krn, Vrsno in jih seznanjal s stranimi neba. Kazal jim je zvezdo Severnico in druge zvezde.

V pogovoru s tovarišem Kajtimirjem sem spoznal, da je razumel Goričane, Vipavce in Kraševce, ljudi mehkega srca, ki jih je moč le tako pridobiti. Naj omenim, kako je tedaj Kajtimir dejal, da je leta 1943 Bračič kot komandant Primorske cone le preveč strogo pojmoval partizansko disciplino.

Razmišljanje o Pajničevih spominih o pohodu v Benečijo bi s tem končal. Z bralcem, ki gleda na vsako reč kritično, bi se samo še vprašala, če je ta pohod uspel ali ni.

Marsikak naš borec, med njimi tudi tak, ki se spušča v razglabljanja o zgodovinskih dogodkih, glede na vse skupaj le preveč enostransko, samo z vojaškega stališča. Tudi glede tega pohoda Gregorčičeve brigade, če izvajamo samovoljni odhod 2. bataljona ni uspeh. Gregorčičeva se je izkazala v ostrih bojih na Hlevniku in na Špiku, Gradnikova pa na Stolu. Do tedaj so se na Primorskem proti Italijanom največkrat bojevali skupaj samo čete, tedaj pa se je prvič brigada.

Toda partizanski boj ni bil samo boj z orožjem v rokah. Partizan je moral med ljudi prinašati in širiti tudi osvobodilno misel, zavest o potrebi oborožene boja proti fašističnemu nasilju. In zato je bil pohod v Benečijo velik uspeh. Za to imamo precej dokazov.

Prvič je to sam dnevnik duhovnika Kufola, ki nam pove, s kakšnim veseljem so beneški Slovenci, ki niso doživeli narodnega prebujanja, pozdravili Gregorčičevo brigado. Pa tudi sam Pajnič je mimogrede in morda tudi nehote v svojih spominih marsikaj povedal glede tega.

Kot drugi pisani vir bi omenil spomine Joška Ošnjaka, ki so izšli v knjigi »Pod Matajurjem«. Sicer pa je pisec poleg svojih spominov podal v knjigi opis celotne osvobodilne vojne v Benečiji ter zemljepisni in zgodovinski pregled deželice. Bralec, ki ima vsaj malo rad svoje rojake ob Nadiži, naj prebere samo tiste strani Ošnjakove knjige, kjer piše, kako je služil v italijanski vojski.

Bil je blizu Rima, bilo je leta 1943, ko ga je prijazen in demokratični poveljnik, kakršni so bili tudi v italijanski vojski, zlasti med rezervisti, nagovoril: »Ti, Pepi, ki si doma od Vidna, kakšne ribele pa imate tam pri vas?«

Pepi o ribelih ni vedel ničesar, protifašistični oficir pa je že vedel zanje v »Slavi Italijani«.

Pepija je seve to vprašanje podžgalo. Kljub strogi cenzuri v pisnih tajno sprašuje in kmalu dobi odgovor. Ko pride domov na dopust, obišče tudi domačega duhovna. Ob tej priložnosti povejmo še to, da so bili duhovniki edini slovenski izobraženci v teh krajih.

Eno izmed prvih Pepijevih vprašanj temu duhovnu je kaj je z banditi. In gospod napravi nekaj korakov po sobi, se zazro v Pepijev obraz in kar si preje, ko so v šoli učili krščanski nauk v domačem jeziku, odkrito razodenejo: »Pepi, mi smo Slovenci!«

Nato mu začno razlagati, kako je prišlo v Slovenijo do upora proti okupatorjem, kako so se nato uprli sosedni Goričani in kako so prišli čez staro mejo prvi partizani.

Pepi gre domov in misli, kako bo tudi on organiziral protifašistične oddelke. Ob razsulu Italije septembra 1943 so prišli v Benečijo iz kobarške okolice in Brd primorski partizani. Val navduševanja je zajel dolino Nadiže in druge dolinice pod Kolovratom.

Da, omenilo Gregorčičevce je naletelo na odprta ušesa in srca. Pohod je rodil svoj sad.

Naj omenim še to, kako je moral besneti italijanski general, ki je poročal nadrejenim, da so vrgli partizane po boju na Hlevniku nazaj čez Sočo, ko je čez nekaj dni zvedel, da so že onstran Nadiže.

Svoja razmišljanja in pripombe ob Pajničevih spominih moram s tem končati. Ponovno naj poudarim, da si je Pajnič naložil težko nalogo. Je pa s svojimi opazovanji le prispeval nekaj, kar bo moral v bodoče upoštevati vsak partizanski zgodovinar.

Dve pripombi pa bi vseeno še zapisal, razrešujejo naj jih drugi. Gre za boj na Krnu. Pajnič pravi, da je bil 17. junija 1943, dejansko pa je bil mesec dni kasneje, 17. do 18. julija kot piše Stanko Petelin v knjigi »Gračnikova brigada« na strani 51 in dalje. Tam je bila Gradnikova in ne Gregorčičeva brigada, Pajnič pa v dvomih imenuje kar obe. Pa tudi pot njegove požrtevne patrulje prek Bogatina na Komno in dalje se mi zdi nekoliko nejasno opisana. Pri pisanju bi le moral gledati na zemljevid in po njem bolj natančno ugotavljati, kje so hodili. Isto pa velja tudi za pot v Dolomite in na Rog.

Dr. IVO JUVANČIČ

Ker je zanimanje bralcev za knjigo pisatelja Toneta Svetine

Ukana

zelo veliko, vljudo obveščamo, da sta knjigi II. in III. del še na razpolago in ju dobite v vseh knjigarnah, lahko pa ju naročite tudi direktno pri zavodu Borec, Ljubljana, Beethovnova 10/II (knjigotrški odd.).

Vse, ki bi radi trilogijo, pa obveščamo, da bodo v marcu vsi trije deli UKANE, ki se bodo prodajali nedeljeno, vezani v platno in polusnje ter opremljeni z dodatnim kartonskim ovitkom. Cena trilogiji, vezani v platno, je din 225,00, v polusnje pa 260,00 dinarjev.

V letu 1970 izide pri zavodu Borec zbornik dokumentov, člankov in spominov v dveh knjigah z naslovom

Slovenke

v narodnoosvobodilni borbi

V obeh delih je s pomočjo ohranjenih dokumentov iz ilegalnega ženskega in drugega tiska in iz povojnih spominov posameznice prikazana množičnost in pestrost nadvse požrtvovalnega dela slovenske žene iz največkratnejske zgodovinske dobe našega naroda.

Ob branju tega gradiva bomo lahko vnovič spoznali, kako veličasten je bil boj malega slovenskega naroda za njegov obstoj in kako velik je bil delež, ki ga je v tem boju prispevala slovenska žena ne glede na to, ali je živela v mestu ali na deželi in kakšen poklic je opravljala.

Zbornik priporočamo tako posameznicam kot političnim in družbenim ter gospodarskim organizacijam, da bodo z njim obdarile zaslužne partizanke in aktivistke iz narodnoosvobodilne vojne. Dve knjigi, vezani v celoplatno din 220,00.

znamka za din 0,30

NAROČILNICA

Podpisani(a) _____

kraj, ulica _____

pošta _____

Naročam zbornik: SLOVENKE V NOB

Naročnino bom poravnal:

a) takoj po prejemu knjige,

b) v petih zaporednih obrokih (neustrezno črtaj) —

ZAVOD BOREC
LJUBLJANA, Beethovnova 10 (knjigotrški odd.)

POMAGAJ SI SAM
IN UNIOR
TI BO POMAGAL

POVEJTE SVOJEMU ZNANCU

naš naslov: Uprava »TV 15«, Ljubljana, Beethovnova 10. Na ta naslov naj piše, da se naroča na »TV 15«.

Loške
tovarne
hladilnikov
Škofja Loka

Lth

**V KORAK
S ČASOM**

v konzerviranju živil
na principu globokega
zmrzovanja na tempe-
raturu — 18° C.

zamrzovanje
živil
v gospodinjstvu

PROIZVAJAMO KONZERVATORJE:

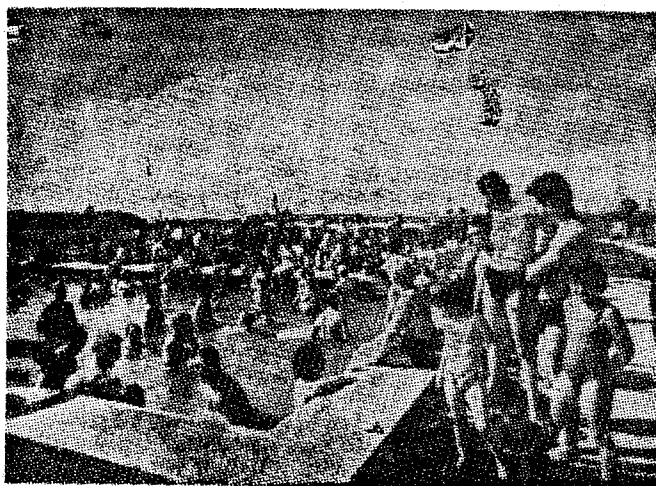
SGH — 110 litrov	1600.— N-din
SGH — 200 litrov	2730.— N-din
SGH — 300 litrov	2990.— N-din

Kljub temu, da je izbira industrijsko konzerviranih živil vsako leto pestrejša in bogatejša, se tam, kjer pridelajo doma dosti živil, še vedno izplača konzervirati doma.

**ZAHTEVAJTE PONUDBE
IN PROSPEKTE.
PRODAJA TUDI ZA DEVIZE.**

Telefon: 85-091
Telex: 34-519 YULTH
Telegram:
ELTEHA Škofja Loka

Članom
ZVI
ZB
ZRVS

nudimo zdravljenje v MORAVSKIH TOPLICAH
za naslednje bolezni:

— obolenja lokomotornega aparata, zlasti revmatična obolenja,
— od ginekoloških obolenj pa posebno zdravljenje primarnih in sekundarnih amenorej po poprejšnji izključitvi tuberkuloznega procesa.

Priporočamo Vam tudi obisk ostalih krajev v Prekmurju. Za dodatna okrepčila so Vam na razpolago: hotel z restavracijo »Zvezda« v Murski Soboti in Ekspres bife s slaščičarno. Gostišče »Zvezda« s prodajalno vin in skladiščem piva v Murski Soboti, restavracija ob kopališču v Moravskih Toplicah in motel ČARDA z avtomatskim 4-steznim kegljiščem in prenočišči.

Na razpolago so Vam tudi gostišča v Petrovcih, Salovcih in Križevcih.

Za cenjeni obisk se priporoča Gostinsko podjetje »ZVEZDA« Murska Sobota.

SAP LJUBLJANA
ODDELEK ZA TURIZEM
TITOVA 38 • ☎ 314-922

VABIMO VAS NA POMLADANSKE IZLETE

- 28. februarja 5-dnevni izlet na razstavo obutvene industrije v Zürich.
- 7. marca izlet v Udine — Furlanijo, v Grado ob prazniku »dneva žena« — 8. marec.
- 21. marca 4-dnevni izlet na strokovni mednarodni sejem kmetijstva in kmetijskih strojev v Verono.
- 8. aprila 6-dnevno potovanje za vse preživele internirance ter prijatelje in svoje pokojnih iz taborišča v Buchenwaldu.
- 13. aprila 11-dnevno potovanje v Francijo v Lourdes po posebnem programu za romarje.
- 18. aprila 8-dnevno potovanje v Beograd, Sofijo in Istanbul z ogledi najlepših zgodovinskih spomenikov na področju Turčije in Bolgarije.
- 23. aprila — 11-dnevno potovanje na Sicilijo, znano po blagem podnebju in številnih kulturno-zgodovinskih spomenikih.
- 24. aprila 13-dnevno potovanje z avionom v Ameriko, Island, Florida in Bahamski otoki (posebni pogoji za obisk svojcev).
- 24. aprila 10-dnevno tradicionalno potovanje v Holandijo združeno s ogledom cvetlične razstave v Keukenhofu.
- 25. aprila 13-dnevno potovanje v tri prestolnice — Pariz, London in Bruxelles.
- 25. aprila 9-dnevno potovanje z ogledom zgodovinskih in kulturnih zanimivosti v Italiji: Firenze — Rim — Tivoli — Napoli — Capri — Vezuv — Sorrento — Paestum — Siena.
- 28. aprila 5 dni po severni in srednji Italiji: Verona — Parma — La Spezia — Pisa — Firenze — San Marino — Ravenna.
- 28. aprila 5 dni po Avstriji in CSSR: Dunaj — Praga — Lienz in ob Donavi do Salzburga.
- 20. aprila 3 dni v Pariz z avionom. Po reklamno nizki ceni si boste ogledali lepote in zanimivosti francoske prestolnice z okolico.
- 29. aprila 4 dni po gornji Avstriji: Salzkammergut — Salzburg — Wolfgangsee — Bad Ischl in Dunaj.
- 30. aprila 6-dnevno potovanje v Czestochowo: Krakow — Auschwitz — Czestochowo in Dunaj.
- 1. maja 4-dnevno potovanje z avionom na ogled francoske metropole in njene bližnje okolice — Pariz.
- 16. maja 5-dnevno potovanje na Azurno obalo: Genova — San Remo — Monte Carlo — Monaco — Nica — Cannes.
- 31. maja 19-dnevno potovanje prilagojeno za romanje v Lurd — Madrid in Fatimo.
- 7. junija — 5-dnevno potovanje na obrtniški sejem v München. Razstava je namenjena gozdarstvu in strokovnjakom lesne industrije.

Na voljo so vam programi za potovanje v Sovjetsko zvezo in na Švedsko, Finsko, na esperantski kongres na Dunaju, na Škotsko, po muzejih v socialističnih deželah.

Informacije in prijave sprejemajo vse poslovalnice SAP — LJUBLJANA, Turistagent Maribor in Avtopromet Gorica.

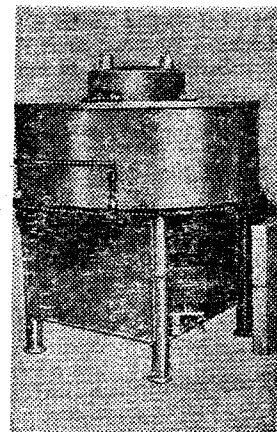
Obrtno podjetje

»OBR TNIK«
PREBOLD

izdeluje krožne betonske
mešalce v velikosti 500 li-
trov z električnim motorjem
380 W.

Mešalec je primeren poleg
mešanja betona, tudi za me-
šanje malte. Uspešno ga upo-
rabljajo izdelovalci betonskih
zidakov.

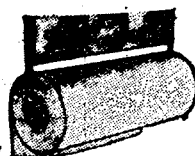
Prodajna cena 9.750.— Ndin

3X PIKA NA

PAPIRNATE
KREP
BRISAČE

Paloma

higienično

be

IZ BRATSKIH REPUBLIK

Večja politična aktivnost borcev

V Zagrebu je bila skupna seja izvršnega komiteja ZK Hrvatske in predsedstva republiškega odbora ZZZB NOV Hrvatske. Na tej seji so med drugim ugotovili, da je prišlo v zadnjem času med borci do večje politične aktivnosti, ki je bila odraz občutka udeležencev NOB, da njihove besede in njihove predloge bolj upoštevajo. Pobudo za večjo politično aktivnost borcev so dali sklepi nedavne seje CK ZK Hrvatske, ki jih je večina borcev zelo dobro sprejela. Ti sklepi so v borcih zbudili voljo do intenzivnega dela in pojasnili temeljna vprašanja nadaljnje borbe za samoupravno smer razvoja naše družbe. Na seji so izrekli priznanje tudi organizacijam borcev, ki so bili zelo aktivni pri urejanju pomembnih političnih zadev.

Razgibana dejavnost v organizacijah ZB

Na seji komisije za organizacijsko-politična vprašanja zveznega odbora ZZZB NOV Jugoslavije so ugotovili, da se širom po Jugoslaviji že sestajajo redne skupščine ZB in ZVVI. (V Sloveniji jih je opravljenih že več kot ena tretjina). Na teh skupščinah prihaja do izraza večja družbeno-

politična dejavnost borcev in njihovih združenj.

Ugotovili so tudi, da že po vseh republikah pripravljajo osnutke republiških statuten ZZZB in se pogovorili o posameznih načelih, ki jih je pri sestavljanju republiških statuten treba upoštevati.

V razpravi o letnem načrtu dela za leto 1970 so le-tega razširili tudi z nalogami v okviru srednjeročnega plana (1970-1975).

O varstvu invalidov in borcev v srednjeročnem planu 1971-1975

V začetku februarja so na pobudo republiškega odbora ZZZB NOV Hrvatske v Zagrebu sklicali posvetovanje, na katerem so obravnavali tiste probleme varstva invalidov in borcev, katerih ureitev je treba predvideti v okviru republiškega srednjeročnega plana (1971-1975).

Posvetovanja so se udeležili predstavniki organov in ustanov, ki so pristojni za urejevanje teh zadev.

V gradivu za razpravo je bilo zajeto varstvo vojaških vojnih in mirovnih invalidov, (invalidske pravice, osebna invalidnina, družinske invalidnine, dodatek za nego in tujo pomoč i. dr.) pa tudi varstvo borcev (borčevski dodatek, priznavalnina in druge pomoči, zdravstveno varstvo i. dr.).

Borčevski dinar za šolo v Cerknem

Sedemindeset borcev — partizanov je zgubilo življenje ob nemadnem surovem napadu, ki ga je 27. januarja 1944 izvedel oddelek nemške vojske na pokrajinsko partijsko šolo za Primorsko in Gorenjsko v Cerknem.

Ob proslavi 25-letnice tega dogodka so preživeli tečajniki te partijske šole, ki so se januarja 1969 zbrali v Cerknem, dali pobudo, naj bi v tem kraju zgradili novo osnovno šolo — spomenik narodnoosvobodilnemu boju.

Ze jeseni lani je bil izvoljen pokroviteljski odbor. Le-ta je že izoblikoval zamisel o vsebini in delovanju nove šole.

Šola — spomenik NOB v Cerknem naj bo šola, ki bo posebno pozornost posvečala pouku novejših zgodovine, predvsem zgodovine NOB in bo kot poizkusna šola lahko prenašala svoje izkušnje na druge slovenske šole. Postala naj bi tudi kulturno žarišče vsega Cerkljanskega. V njej naj bi se razvijala tudi glasbena, dramska in knjižničarska dejavnost.

Seveda je tako šolo mogoče zgraditi le v primeru, če bo zanj

zbrani dovolj sredstev. Med ta sredstva sodi tudi:

PRISPEVEK NABIRALNE AKCIJE MED BORCI (borčevski dinar)

O zbiranju tega prispevka je razpravljalo tudi predsedstvo republiškega odbora ZZZB NOV Slovenije na svoji zadnji seji. Sklenilo je akcijo za gradnjo šole — spomenika NOB v Cerknem vsestransko podpreti.

Da bi torej izvedli pobudo pokroviteljskega odbora in s tem tudi sklep predsedstva republiškega odbora ZZZB NOV, bi bilo najbolje, če bi odbori združenj borcev in vojaških vojnih invalidov takoj začeli med svojim članstvom zbirati prispevke — borčevski dinar. Tam, kjer še niso opravili letnih skupščin, bo to še najlažje opraviti na teh. Zbirati pa bi se dalo tudi od člana do člana. Sicer ne gre samo za dinar, ki naj ga prispeva vsak član. Kdor zmore, naj prispeva tudi več. Toda če bi vsi člani ZB NOV Slovenije, ki jih je nad 130.000, prispevali samo po en dinar, bi to predstavljalo več kot 130.000 novih dinarjev (ali nad 13 milijonov starih dinarjev). Ker pa je le precej takih borcev, ki bi lahko prispevali tudi višje zneske, kar bi bilo vsekakor zelo spodbudno tudi za druge, ki jih je pokroviteljski odbor tudi pozval, naj prispevajo po svojih močeh, bi lahko zbrali še mnogo več. Gre namreč za prispevke šolarjev, kulturnoumetniških ansamblov in gospodarskih organizacij.

Za nemoteno in pravilno izvedbo te pobude in za pravičen način zbiranja teh sredstev, bi bilo pač najbolje, če bi občinski odbori ZZZB izdelali nabiralne pole in jih porazdelili združenjem, ki naj bi jih po izvedenem zbiranju vrnila skupaj z zbranimi sredstvi. Občinski odbori pa bi zbrana sredstva nakazali na tekoči račun 501-8-102, z navedbo naslova: »Šola v Cerknem«. Na ta račun lahko pošlje svoj prispevek tudi vsak posameznik sam.

Kjerkoli je med našim članstvom dovolj dobre volje, uspeh ne bo izostal.

V. M.

Poizvedujemo

Imela sem sina Alojza, rojenega 23. novembra 1924 v Gornjih Raduljah pri Bučki na Dolenjskem. Marca 1944 so ga Nemci iz Zelezne Kaple odpeljali v taborišče Dachau, kjer je baje novembra 1944 umrl. Leta 1950 je moj pokojni mož po njem prejel spomenico za žrtve fašističnega nasilja, sinovo ime in priimek so tudi vklesali v spominsko ploščo padlih v Bučki na gasilskem domu. Prosim vse nekdane internirance iz Dachaua če se kdo spominja, naj mi to sporoči.

Neža Selak, Gornje Radulje
33, pošta Škocjan pri
Novem mestu

Izjava tovarne LEK

Neosnovani časopisni notici o kontracepcijskih tabletah, ki naj bi si jih privajale študentke — Antena, dne 5. II. 1970 in Ljubljanski dnevnik 10. II. 1970 — sta med študentkami in med zaposlenimi v Leku opravičeno izzvali veliko nezadovoljstvo in odpor.

Tovarna Lek je izčrpno preverila točnost obeh vesti. Splošna trditvev Anteni in o izginotju ali odsvojitvi 10 tisoč kompletov se je izkazala kot neutemeljena. Pri pakiranju je po preverjenih podatkih primanjkljaj kompletov manjši od običajnega razsipa. Tovarna Lek se glede na evidentno neutemeljeno vest ne bi odzvala, kolikor ne bi bila predloga za vse pozneje notice.

Večjo pozornost smo posvetili očitku Ljubljanskega dnevnika, češ da so študentke praznile že zapakirane komplete antibaby tablet in z odnašanjem teh tablet naredile večmilijonsko škodo podjetju. 9-članska komisija je 100-odstotno pregledala celotno zalogo tablet in ugotovila, da so bile v 46.280 kompletih naslednje nekompletnosti:

a) od celotno pregledane količine 46.280 sc. je samo ena škatlica brez tablet. Etui, koledarček in navodilo je bil v škatlici;

b) ena škatlica (škatlica) je brez etuia in koledarčka. Tablete, navodila in etui so bile v škatlicah;

c) v štirih škatlicah so bili dvojni koledarčki. Tablete, navodila in etui so bili v škatlicah;

d) osem škatlic (škatlic) je bilo defektnih. Vsebinsko teh je v redu.

Drugi komisijski ogled je nepotreben, ekonomsko pa neupravičen. Ugotovljena neznatna nekompletnost je možna, sprejemljiva in tudi opravičljiva pri ročnem pakiranju. Prav tako je Lek ob tem primeru dobil zagotovilo, da je bil že zdavnaj sprejet sklep o opustitvi kontrole pri vratarju pravilen, umesten ne samo iz človeških ozirov pač pa tudi iz ekonomskih.

Po našem mnenju bi časopisi pri tako delikatnih novicah bili dolžni preveriti resničnost ali neresničnost. Pričakujemo, da bodo študentke in Lek deležni v časopisu Ljubljanski dnevnik in reviji Antena polnega opravičila.

»LEK« Ljubljana

SORODNIKOM IN SOBORCEM PADLIH NA SREMSKI FRONTI

Prosimo sorodnike in soborce tistih, ki so padli na sremski fronti v času od novembra 1944 do aprila 1945 (borci Slovenske prostovoljne brigade oziroma 5. bataljona I. konjiške, jugoslovanskih brigad formiranih v Sovjetski zvezi in drugih enot), da nam o padlih čimprej sporočijo naslednje podatke:

- Priimek, očetovo ime in ime
- dan, mesec, leto in kraj, občina in republika rojstva
- narodnost
- poklic in kraj bivanja pred vstopom v NOV in POJ
- ime enote, v kateri je bil ko je padel in čin, ki ga je imel
- datum in kraj, kjer je padel
- kraj, kjer je pokopan
- priimek, očetovo ime in ime ter naslov osebe, ki pošilja zgornje podatke z navedbo sorodstva oziroma z oznako soborec

Podatke, ki jih potrebujemo v zvezi s pripravami za postavitev spomenika padlim na sremski fronti, pošljite na naslov: Zveza združenj borcev NOV Slovenije (podatki o padlih na sremski fronti) Ljubljana, Beethovnova 10.

Johan Müller
Dunaj

O podeljevanju nacističnih redov v letu 1970

V letu 1970 se bodo uradni krogi Avstrije ob raznih prireditvah in proslavah spominjali 25-letnice osvoboditve izpod Hitlerjevega gospostva in ponovnega vstajenja demokratične avstrijske republike. Vse to pa moti dejstvo, da isti krogi dopuščajo, da po vsej Avstriji društva nekdanjih vojakov in oficirjev Hitlerjeve oborožene sile prirejajo demonstracije, na katerih proslavljajo vojno in žaliijo zaveznike in sedanje narode. Mnogi takih prireditvev se udeležijo tudi aktivni oficirji avstrijske vojske.

Udeleženci zborov teh društev ponosno nosijo na svojih prsih vsa Hitlerjeva odlikovanja. Dogajajo se tudi primeri, da je taka odlikovanja opaziti na uniformah avstrijske zvezne vojske. Vse to pa vodi od začudenja do zaskrbljenosti, kajti v Avstriji ni nobenih »sesesovskih tovarištev«, zato so si izmislili »Avstrijsko zvezno IV«. Ta »IV« se pa nanaša na to, ker je Hitler nekoč imenoval esesovce kot IV. del armade.

Tovarištvo IV. ima v vseh zveznih deželah avstrije svoje deželne odbore in krajevne skupine.

Obstaja tudi tovarištvo raznih esesovskih policijskih polkov. O vsem tem zelo mnogo piše »Kameradschaft« (tovarištvo), ki iz-

haja v Celovcu. Največ pišejo v njem o mnogih »junaštvih« esesovcev na raznih frontah, a v zapuhtih krogih prepevajo tudi stare esesovske pesmi. Seveda ob vsem tem ne manjka sramotjenja borcev odporniškega gibanja, ki jih imenujejo le »izdajalce« in partizanov, ki so zanje še vedno »banditi«.

V zadnji številki lista »Kameradschaft« piše, da so v Gradcu priredili dobro obiskano »božično proslavo« nekdanjih esesovcev. Ob »božičnem drevescu« in prižganih svečkah so brali junaške zgodbe, peli pesmi in se pogovarjali v »globljem smislu« te prireditve. — In tu se začneja začudenje.

Esesovski general Hampel je takrat v krogu svojih tovarišev proslavljal svoj 75. rojstni dan. Pred 25. leti je bil 3. maja 1945 za svoje junaštvo odlikovan z viteškim železnim križcem, najvišjim nacističnim odlikovanjem. Toda zaradi konca vojne mu odlikovanja niso mogli izročiti. In ob »božični proslavi« mu je odlikovanje slovesno izročil »namestnik vodje skupine nosilcev reda viteškega križa«.

O tem se piše v Avstriji v letu

Pred volitvami v Avstriji

V Avstriji bodo letos 1. marca volitve. Volilna propaganda, s katero so začeli že 1. januarja, pa občutno posega v žep avstrijskih volivcev.

Na zadnjih volitvah pred štirimi leti je avstrijska ljudska stranka (ÖVP) dobila v parlamentu absolutno večino, čeprav socialistična stranka Avstrije (SPÖ) ni dobila dosti manj glasov. Svobodna stranka (FPÖ) radikalno desničarska stranka pa ima sedaj v parlamentu 8 poslancev.

Pri volitvah, izvedenih v zadnjih letih po pokrajinah in občinah, je SPÖ povsod dobila več glasov, ponekod je povečala število svojih glasov tudi FPÖ. Mimo tega bo tokrat volilo prvič tudi nad pol milijona mladih volivcev. Komunistična partija, ki se zaveda, da bo le težko uspela si na volitvah priboriti zastopstvo v parlamentu, se bo borila proti vsem trem omenjenim strankam.

V Avstriji velja vsesplošno prepričanje, da bo ÖVP zgubila na volitvah precej gla-

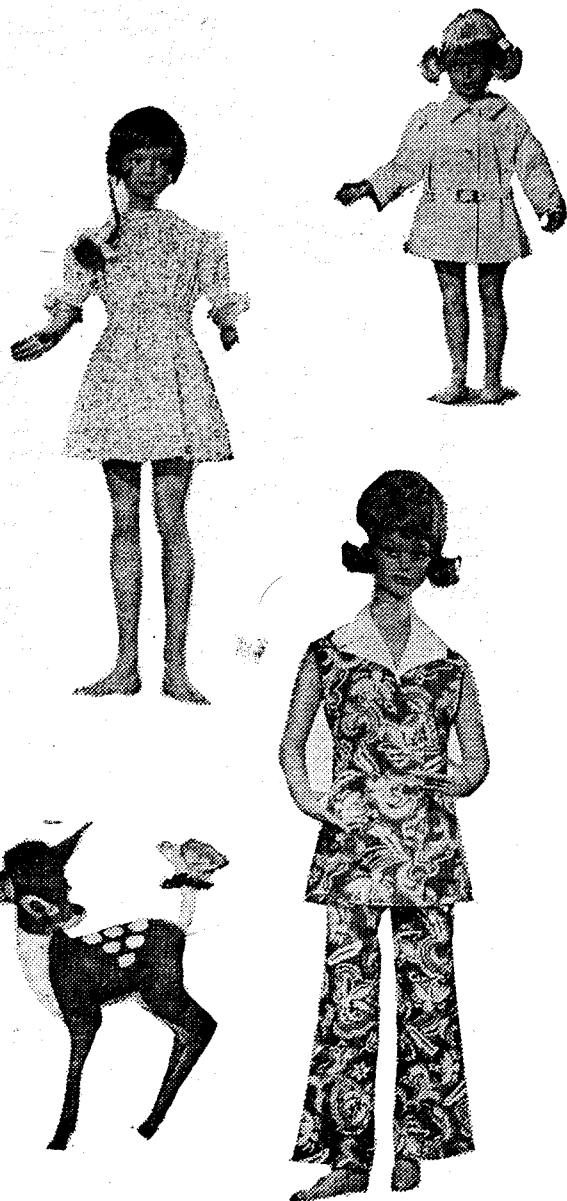
sov in ne bo v parlamentu imela več absolutne večine. SPÖ bo sicer verjetno pridobila precej glasov, toda ne toliko, da bi imela absolutno večino. Zato v vseh časnikih v Avstriji prevladuje mišljenje, da bo po volitvah morala ena od navedenih dveh strank pritegniti v koalicijo FPÖ. Toda to stranko vodijo nekdanji nacistični funkcionarji, ki so proti nevtralnosti Avstrije, proti skrajšanju delovnega časa in tudi ne priznavajo avstrijskega naroda. Pred kratkim je FNÖ izjavila, da po volitvah ne bo šla v koalicijo s SPÖ, pač pa z ÖVP. Če pa bi do tega res prišlo, potem se je treba v Avstriji bati reakcionarne — konzervativne vlade.

Lahko se torej zgodi, da bo majhna FPÖ pri sestavljanju nove vlade predstavljala jeziček na vagi. Tega pa se bojijo mnogi politiki tako v SPÖ kakor tudi v ÖVP in menijo, da bi v tem primeru bilo bolje obnoviti koalicijo obeh velikih strank.

JOHANN MÜLLER, Dunaj

TOVARNA OTROŠKE KONFEKCIJE
JUTRANJKA
SEVNICA — SLOVENIJA

Pred 25. obletnico osvoboditve koncentracijskega taborišča Ravensbrück

Kako bi mogli pozabiti...

Med nami ni bilo malodušja

Po enotedenskem transportu od zavora do zavora so nas 15. maja 1943 pripeljali na postajo Fürstenberg. Pričakale so nas uniformirane esesovke, ki so nas z brkami in zausnicami v nekaj minutah nagnale v jetniški avtomobil. Trudne od naporne poti smo, ko smo izstopile v taborišču Ravensbrück, začutile nekakšno olajšanje. Zagledale smo namreč malo večji delček sveta in okolje okrog glavnih poslopij s travo in cveticami je napravilo na nas kar prijeten vtis. Toda ni trajalo dolgo in že so nas gole in ostržene nagnali v tako imenovano kopalnico. Prihajali so esesovci in nas brcali. Potem so nas oblečene v taboriščne obleke, brez las in v lesenih cokolah odpeljali v karantenski blok, kjer nam je blokova, stara avstrijska kriminalka, govorila o desetih zapovedih, ki človeka lahko pripeljejo v svobodo; ena izmed njih je bila zvestoba führerju.

Takrat je bilo v Ravensbrücku okrog 15.000 jetnic, ki so živele v 17 blokih. Po mojem je bilo zastopanih kakih 21 narodnosti in med jetnicami je bila celo črnka. Do konca vojne je število stanovanjskih barak naraslo na 32, zaporedne številke jetnic pa so dosegle številko nad 100.000.

Že naslednji dan po prihodu sem prišla v stik s Slovenkami. Tedaj je bilo v Ravensbrücku 84 Jugoslovanek, največini Slovenk iz Gorenjske in Štajerske. Med njimi tudi nekaj mater s hčerkami in snahami. Bile so to edine še živeče članice pobitih družin. Skoraj vse so bile aktivne protifašistke, nekatere tudi članice KP. Posebno se je med njimi odlikovala znana Marija Žumer-Potočnikova, ki je imela jetniške izkušnje že iz beograjske glavnice. Večina Slovenk je delala v velikih šivalnicah, in to v dveh izmenah, sicer pa je bilo v teh šivalnicah zaposlenih 5.000 jetnic najrazličnejših narodnosti.

Zaradi novic, ki so jih prinašale novinke, smo bile zelo dobro obveščene o položaju na frontah ter o razvoju narodnoosvobodilne

ga boja v domovini. Zavedale smo se, da je naša dolžnost, da o vsem tem pripovedujemo drugim. Ime maršala Tita je bilo tako znano vsem in naš boj ter uspehi so želi polno priznanje. Za politično vzgojo Slovenk smo skrbele na tedenskih sestankih, kjer smo razlagale razvoj družbe, brale časnike in vsak teden na zemljevidu zasledovale premikanje fronte. Tako so se tudi v taboriščih vzgajale aktivistke, ki so takoj po osvoboditvi začele aktivno delati v družbeno-političnem življenju. Imele smo tudi pevski zbor, ki je seznanjal jetnice drugih narodnosti s pevskim bogastvom našega ljudstva in partizansko pesmijo. Kratki, na hitro pripravljeni skeči, recitacije in pesmi so nam bile v razvedrilo in spodbudo. Praznovali smo osmi marec, obletnico velikega oktobra in dan Rdeče armade. Ker so ob takih dnevih še posebno budno pazili na nas, smo se zbirale v majhnih skupinah in zbranim govorile o zgodovini in pomenu teh praznikov. Vse to, čeprav skromno prizadevanje, je moralo ostati prikrito esesovcem. Spominjam se, da smo bile enkrat skoraj izdane, in sicer zaradi komemoracije za umrlo Marijo Žumer, kjer smo po govoru in pesmi Žrtvam zapele še nekaj partizanskih pesmi... Vedele smo, da moramo vzdržati in smo kljub nevarnosti nadaljevale z odporom. In kljub trpljenju in poniževanju, ki smo ga doživljale v taborišču dan za dnem, a med nami ni bilo malodušja, obupa in izdajstva!

VIDA X

Smrt mlade Poljakinje

Ce greš skozi velika vrata, ki ločijo žensko taborišče od zunanje sveta, zagledaš pred seboj veliko jezero, ob desnem bregu polno nasadov najrazličnejšega okrasnega grmičja, za njim pa mestice Fürstenberg. Kdor si je jeseni med popoldanskim delom ob sončnem zahodu ogledoval to jezero, obdano s cvetjem, drevjem in ličnimi hišicami, gotovo ne bo pozabil tistih čudovito pisanih barv, ki so odsevale od jezerske gladine. A to

lepoto je morala ustvariti in vzdrževati zaslužnena roka...

Vsak dan smo hodile z lopatami in krampi na levi breg jezera, kopat in raynat zemljo za nove nasade zelenjave. Pri delu nas še tako slabo vreme ni smelo ovirati. Spremljale in nadzirale so nas paznice ali pa esesovci s svojimi lepimi dresiranimi psi. Na nizki vzpetini ob jezeru smo kopale in natovarjale na vagončke pesek in prst za nasipavanje obale. Vagončke smo nato po zelo zavijih tračnicah spuščale navzdol. Pri delu nas niso spremljale samo lakota, utrujenost in neprespanost, marveč tudi krepke zausnice. Ko si se prestrašeno ozrla, je že padla druga, tretja... ne da bi vedela, kdaj in zakaj. Vse je bilo pač odvisno od trenutnega razpoloženja paznice ali esesovca, ki sta nas stražila.

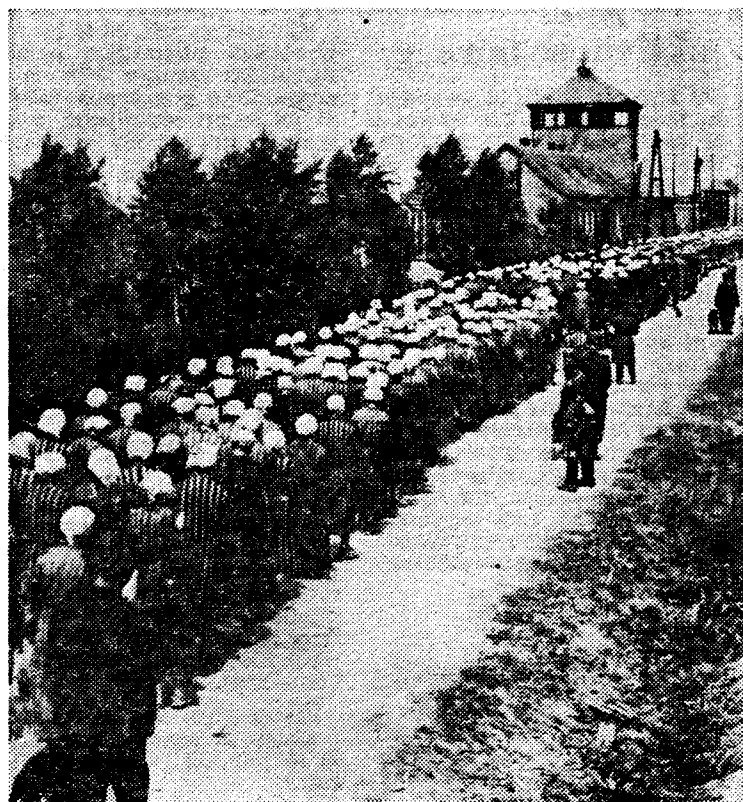
Zgodilo se je sredi poletja 1944. Iztiril se je vagonček. Takoj so priskočile ženske, da bi z železnim drogrom pomagale dekletu, ki je vagonček upravljalo, postaviti ga nazaj na tir. Utrujenim in lačnim se to ni posrečilo tako hitro, da bi esesovec tega ne bil opazil. Takoj in z vidno naslado je nagnal psa, da je deklo napadel in jo podrl na tla. Tudi sam je skočil k vagončku, zgrabil železni drog in dvakrat zamahnil ubogo deklo po glavi... »Du verfluchtes Schwein,« je še besno zavpil, odvrget drog, nežno potrepil psa po vratu in ponosno odšel. Kdo je tu svinja, smo se tiho vpraševale.

Ubogo deklo! Zahreščalo je, iz ust ji je brizgnila kri, izstopili so možgani in mlada Poljakinja je negibno obležala. Okamnele smo od strahu in žalosti. »Was ist denn los?« je grozeče zagrmelo. Tedaj šele smo se zganile in spet zagrabile za delo. In kakor da se ni nič zgodilo, smo morale mimo nje prevažati pesek in prst...

JULKA ALEŠ

V Schönefeldu pri Leipzigu

Nekega jutra pozimi leta 1944 nisem mogla vstati. Tresla me je mrzlica. Odpeljali so me na »re-

vir,« kjer so mi z nerazkuženim nožem in brez injekcije prerezali gnojno bulo na nebu. Potem so rano zašili in me za dva dni poslali na blok. Ležala sem na pogradu in poslušala ropot iz tovarne ter razstreljevanje neuporabnega streliva in razmišljala, koliko moških jetnikov je ob vsaki eksploziji izgubilo življenje.

Iz razmišljanja me je predramil klic: »Alle zum Appel!« Komaj sem se premikala. Že je bila pri meni paznica: »Marsch, ihr kommunistische Hunde!« Komaj sem se privlekla na zborna mesto. Okrog nas so švigali psi in esesovci. Tiste, ki so se pravkar vrnile z dela, in nas — bolne — so zvezli na železniško postajo, da bi nakladale premog. Brila je burja, me pa smo bile bolne, lačne, na smrt utrujene in v samih poletnih oblekah. Ko se je stemnilo, smo odšle nazaj v taborišče, kjer so nas brez večerje nagnali spat. Vso noč nisem zatisnila očesa, tako me je vse bolelo.

Drugi dan sem spet morala na delo v tovarno. Prva pozdrava sta bila brnenje strojev in mojstrov

ostri pogled, in že sem stala pri stroju in kislina mi je brizgala po obrazu, rokah in obleki. Komaj so se mi razjedene roke pokrile s krastami, že mi jih je kislina ponovno razžrla. In nikomur seveda ni prišlo na misel, da bi nas zavaroval pred to razjedajočo tekočino.

Približeval se je čas četrtturnega odmora. Po gibih sem videla, da so že vse utrujene. Ko je zatulila sirena, smo se kar sesedle na kupe železnih odpadkov. Mojster je sedel nedaleč od nas in južinal — kruh, maslo in sadje. Le zakaj se ne spravi kam drugam, da bi ga ne videle, smo se vpraševale. Ker smo vedele, da bo po malici odšel, smo se že kar brez besed sporazumele, da bomo tudi danes pokvarile stroj. Potem so nas dodelili k drugemu stroju, štiristo granat pa je bilo le manj... Tako smo delale vsak dan. Bolj ko so bili razdraženi,raje smo jim nagajale. Vsak dan so bili bolj zaskrbljeni in bolj okrutni, me pa vsak dan bolj vesele. Vedele smo, da čas teče in da je svoboda pred vrati. BREDA ACCETTO

Erna Muser:

Ravensbrück, žensko koncentracijsko taborišče

Vzdušje, ki je oblikovalo Hitlerja, je bilo vzdušje cesarskega Dunaja pred prvo svetovno vojno; vzdušje glavnega mesta mnogonarodne države, kjer so se zlasti slovanski narodi bili za svoje narodne, delavci za svoje razredne ter ženske za svoje državljanske pravice in kjer je bilo poleg vsega tega posebno močno čutiti protijidovsko razpoloženje krščanskega socializma. Pozneje je Hitler svojo nevoljo do Dunaja, kjer se je navzel sovraštva do Židov, Slovanov in žensk, takole izrazil: »Ta Dunaj ni več nemško mesto. Povsod se šopirijo slovanski mestici. Spodoben Nemec ne velja nič. Vladajo farji in Judi. Ti Venceljni morajo ven!« V svojih dunajskih časih je tičal čisto na dnu, prebival največ v domovih za brezposelne moške, se štel za umetnika in bil zmeraj na strani stavkokazov zoper razredno zavedne delavce. Hkrati se je opajal z nauki, ki jih je razglašal bivši ostercijanec Georg-Adolf Josef Lanz (von Liebenfels) v posebnih zvezkih »Ostara«, ki so bili namenjeni »svetolasilim moškim in bojevnikom za moške pravice«. Ta Lanz je z besedami priporočal vse tisto, kar je potem Hitler izvajal v dejanjih: kastracijo in sterilizacijo, suženjstvo in prisilno delo, preganstvo in likvidacijo raso »manjvrednih«. Ženske naj bi po Lanzovem vzgajali v nekakšnih samostanih za plemenske matere, da bi ne mogle priti v stik z raso »manjvrednimi« moškimi. Hitler

sicer ni govoril o plemenskih materah, govoril pa je, da mora biti namen ženske vzgoje vsekakor prihodnja mati; raso čistih ni pošiljal v samostan, pač pa je raso in politično »nečiste« vtikal v koncentracijska taborišča...

Kdo je bil kriv, da je človek s tako prismojenimi in zločinskimi nazori lahko postal nemški kancler? Morda ravnanje z Nemčijo po prvi svetovni vojni... Huda gospodarska kriza, brezposelnost in brezizglednost... Razcepjenost nekoč tako mogočnega nemškega delavskega gibanja... Ali politika nemške komunistične stranke, ki se je dala voditi Stalinu, namesto da bi bila poslušala tiste, ki so terjali: »Bij nacista, kjerkoli naletiš nanj!«?

Naj bo že kakorkoli, tolpe SA udarne vojaške formacije Hitlerjeve nacistične stranke — so prihajale z vseh strani. Socialni demokrati in komunisti pa so se — kakor je zapisal Bertold Brecht — kar naprej prepirali »kaj Bebel meni, kaj Lenin uči,« in to toliko časa, »dokler z Marxom in Kautskym v razbitih rokah, jih združil ni spet taboriščni zapah...« In tako sta nad nemškim narodom zavladovala SS in gestapo ter si v desetih letih podvrgla skoraj vso Evropo s Hitlerjevim prihodom na oblast je bilo namah razbito in izbrisano vse, kar sta si v dolgi desetletji boja zoper kapitalistični red in buržujne vlade izbojevala.

li nemško delavsko in nemško žensko gibanje. Odtlej so bile ženske moškimi enakopravne samo v ječah, taboriščih ter na moriščih in 20. junija 1933 so že usmrtili prvo nemško bojevniko zoper nacizem, študentko Liselotte Herrmannovo...

Že leta 1933 so v Nemčiji nastala številna koncentracijska taborišča, kamor so nacisti vtikali svoje politične nasprotnike: komuniste, socialne demokratke in druge. Sprva so bila to nekakšna »divja« taborišča, ki so jih povečini ustanavljali razni SA funkcionarji na lastno pobudo. Kmalu pa so le-ta prešla v državne ustanove, ki so jih od leta 1934 dalje, ko je Hitler pobil svoje nekdane SA pajdaše, vodili posebni esesovski oddelki z reichsführerjem Heinrichom Himmlerjem na čelu.

Med imeni taborišč iz leta 1933 (Dachau, Esterwegen, Oranienburg...) lahko zasledimo že ime Lichtenburg, od koder so marca 1939 prepeljali prve jetnice — jehovke in kriminalke — na postajo mesteca Fürstenberg v pokrajini Mecklenburg; od tod pa v novo, posebno žensko koncentracijsko taborišče, ki je dobilo ime po dotlej neznani vasi RAVENSBRÜCK... Prve politične jetnice so sem pripeljali prav tako iz Lichtenburga 18. maja 1939. To so bile nemške in avstrijske komunistke, socialne demokratke in druge nasprotnice nacizma ter precejšnje število Židinj.

Odtlej so v Ravensbrück skoraj vsak dan prihajali novi transporti »schutzhaftlingov«. Schutzhaft in Schutzhaftling, kar pomeni varstveni zapor in varstveni jetnik, sta bila pojma, ki so ju nacisti prevzeli od cesarske Nemčije, ki je v svojih zakonih predvidevala možnost zapreti človeka zaradi njegove lastne varnosti, če je bila le-ta ogrožena. Že med prvo svetovno vojno so ta predpis zlorabljali v Nemčiji zato, da so zapirali politične nasprotnike, ki jim niso mogli dokazati krivde. (Tako je bila skoraj vsa leta prve svetovne vojne zaprta Roza Luxemburg!) Ta sistem so nacisti seveda še izpopolnili in razširili, saj so navadno poslali v taborišča tudi vse »nepoboljšljive sovražnike države«, ki so že odsedeli kazen v ječi ali kaznilnici. Tako je bilo med prvimi političnimi zapornicami Nemkami v Ravensbrücku veliko takih, ki so zaradi »veleizdaje« preselele v zaporu že tri, štiri, pet in več let.

Ob prihodu v Ravensbrück so — kakor po vseh koncentracijskih taboriščih — ljudi najprej slekli do gola, pogosto tudi ostrigli, oblekli v živo-modro progaste cape in jih oštevilčili. Poleg tega so s trikotniki v različnih barvah označevali njihovo krivdo. Politične zapornice je na primer označevala rdeča barva. Vendar po barvi trikotnikov ni bilo vedno moč prepoznati človeka, ker taboriščna ob-

last pri označevanju ni bila vedno dosledna. Tuje jetnice so pozneje vsepnek označevali z rdečim trikotnikom in z začetno črko države, od koder so jih prignali. Tako označevanje je pač tudi pripeljalo do tako pogostnega in krivičnega presojanja raznih narodnosti ter posploševanja.

Do Hitlerjevega napada na Poljsko, 1. septembra 1939, so bile v Ravensbrücku predvsem Nemke, Avstrijke, Židinke, Giganke in že tudi prve Čehinje. Potem pa se je začelo taborišče polniti z ženskami najrazličnejših narodnosti. Vsega je bilo v tem taborišču zastopanih trindvajset narodnosti. Prve Poljakinje so prignali že konec septembra 1939. Vsekakor je bilo največ Slovan in med temi največ Poljakinj. To je odsevalo tudi v taboriščnem jeziku.

Prvih štirinajst stanovanjskih barak — blokov imenovanih — dve baraki za bolnišnico — revir imenovano — kopalnico in kuhinjo so od jeseni 1938 do spomladi 1939 zgradili jetniki iz bližnjega moškega koncentracijskega taborišča Sachsenhausen pri Oranienburgu. (Taborišče se je potem neprestano širilo in svoje obzidje, zavarovano s stražnimi stolpi in tokom visoke napetosti, trikrat premaknilo!) Vse drugo so morale zgraditi jetnice same, vprežene kakor delovna živina v težke cestne valjarje. Zgradile so tudi cesto iz Fürstenberga mimo jezera Schwedt do taborišča; cesto, ki o njej pravi pesem:

Pred 25. obletnico osvoboditve koncentracijskega taborišča Ravensbrück

Strašni spomini

Skoraj ves naš transport so iz Ravensbrück poslali v delovno taborišče v predmestju Hamburga, imenovano Wandsbeck. Tam so bile Nemke, Poljakinje, Rusinje, Čehinje, Danke, Francozinje in Jugoslovke. Delale smo v tovarni za plinske maske, ob kateri so postavili taborišče. Ker je bila tovarna uničena od bombardiranja, smo delale v zasilnem poslojpu, in to v dveh izmenah po dvanajst ur. Naše delo je teklo ponoči in podnevi, ob zelo slabi hrani in kratkotrajnem počitku, ker je bil Hamburg sleherni dan bombardiran. Predelavke v tovarni so bile Poljakinje, ki so bile pripravljene za kos kruha prodati sotrpinko.

Z nami je delala mlada, komaj osemnajstletna Rusinja. Ena izmed Poljakinj jo je zatočila paznici čes da namerno ovira delo. Res smo to delale, saj je bilo vsak dan več zabojev poškodovanih mask. Zatoženo Rusinjo so takoj odpeljali v klet, kjer so jo nekaj dni pretepali in polivali z mrzlo vodo... Ko smo se neko opoldne vračale v taborišče, smo zagledale na dvorišču vislice. Komu so namenjene, smo s strahom vpraševale. Nemo smo zrle v grozotno stebrovje. Po kosilu smo odšle v tovarno. Tam smo se nekako potolažile v prepričanju, da so vislice postavili le za opozorilo.

Nenadoma se je oglasilo povelje: »Vse na apel!« Dan je bil sončen in topel, saj je bilo sredi avgusta. Ob petih popoldne pa se je nebo nenadoma stemnilo, zapihal je oster veter in v trenutku je nastal tak vihar, da je lomil drevje. Spet se nas je polotil nemir. Ob vhodu v taborišče smo zagledale nekaj avtomobilov z gestapovci, ki so se že pripravljali na delo. Zbegane in prestrašene smo stale na apelu in molče poslušale smrtno obsodbo mlade Rusinje. Ulil se je močan dež. Gestapovci v črnih ogrinjalih so kakor večje obletavali taborišče, da bi katera izmed nas ne pobegnila. Prišel je krvnik in pripeljal mlado dekle. Ponosna Rusinja je odklonila prošnjo za pomilostitev. Minuto zatem je življenje, ki se še ni utegnulo dobro razcvetiti, za zmeraj ugasnilo.

Bilo je konec marca 1945. Ker v tovarni ni bilo več dela, smo hodile vsako jutro v Hamburg po-

spravljat ruševine. Nekatere so medtem v taborišču kopale jarke. Ob nedeljah pa so nas za vsak najmanjši prekršek gonili na apel, kjer smo včasih stale tudi po nekaj ur, ali pa na delo zunaj taborišča, za kar so nam dajali dodatno vodo!

Neko nedeljo so nam ukazali: »Sto ljudi na dvorišče!« Pričele smo ugibati, kaj bi bilo bolje, prijaviti ali skriti se. Nekaj se jih je javilo prostovoljno, druge pa so naložili. Koliko Slovencev je bilo med njimi, ne vem, mislim pa, da jih je bila vsaj polovica. Tudi jaz sem bila v tej skupini. Peljali so nas v najstrožje središče mesta, kjer je stalo velikansko dvanajstnadstropno zaklonišče brez oken. Videti je bilo kakor velika požgana stavba. To naj bi bilo zaklonišče ob morebitnih plinskih napadih in na nas so hoteli preizkusiti, koliko časa lahko človek vzdrži brez kisika. V prostor, ki je bil velik približno dva krat tri metre, so zaprli sto jetnic in dva Nemca. Z raznimi napravami so nam potem odvzemali kisik. Sprva smo postajale nemirne, oči so nam bile motne, v ušesih nam je začelo brneti in počasi smo omedlevala. Zrak je postajal vse redkejši, kisika je primanjkovalo, na ustih se je začela kazati kri... Ko smo bile že na tem, da se zadušimo, so odprli vrata in začeli dovajati kisik. Ležale smo druga vrh druge. Izvlekli so nas na prosto. Ta nenavaden prehod je bil tako hud, da se nam je zdelo, da se nam bo glava preklala na dvoje. Šele proti večeru smo si toliko opomogle, da so nas lahko spravili v taborišče.

NADA SUHADOLNIK

Odbrali so me

za plin

Bilo je na velikonočni četrtek 1945. Iz lepih misli na prihajajočo pomlad in na dom me je zdramil nepričakovani prestrašen glas: »selekcija!« Morale smo v zbor, sezuti cikle, dvigniti krila nad kolena in teči pred skupino esesovcev. Pred kratkim sem bila prebolela tifus in zato sem imela kakor steber oteklo nogo in od mraza vse rdeče. Slutila sem, kaj se mi utegne zgoditi. Srce mi je od strahu razbijalo in čutila sem ga prav pri vratu. Ko sem prišla na vrsto, se mi je zdelo, da se zemlja udara pod menoj. Videla sem pošastne

oči esesovca, uprte v moje noge. Nisem vedela, ali stojim ali hodim. Iznenada sem začutila roko, ki me je pahnila na levo. To je pomenilo, da so me odbrali za plin... Stemnilo se mi je pred očmi in nekaj časa sem stala kakor okamenela. Tedaj sem zaslišala svoje ime. Ko pogledam, vidim tovarišice, ki me vabijo k sebi. Še danes ne vem, od kod sem vzela pogum in moč, da sem tvegala in zbežala. Prav v tistem trenutku se obrne ostudna paznica, priteče k meni in zatuli: »Was, sie werden unser ehrenwertes Volk betrügen?« (»Kaj, vi hočete goljufati naše častivredno ljudstvo?«) Po meni je pričel padati bič, kamor je pač priletelo. Potem so me odpeljali v enega izmed blokov, obdanih z gosto mrežo in posebej zgrajenih za to čakanje na smrt. Pred blok je dvakrat na dan prihajal tovarnjak po žrtve in jih odvažal v plinske celice. S tovarnjaka je vselej skočila pošast v človeški podobi, esesovec s samokresom za pasom in z bičem v mesarskih rokah. Takrat je vselej nastal grozovit preplah. Zenske so begale naokrog kakor preganjana divjad. Esesovec jih je klical po številkah. Imela sem srečo. Preden sem prišla na vrsto, se je približala fronta in odpeljali so nas — kar nas je ostalo — proti severu. Brez hrane smo hodile pet dni in noči. Kdor je na poti omagal, so ga ustrelili. Pri Stettinu so nas nameravali vkrcati na ladjo in potopiti. Tudi te račune jim je prekrizal čas. V predmestju Neustettin so nas zaprli v neki hlev, kjer smo preživele pravi sodni dan. Vso noč bombardiranje, obstreljevanje in vpitje. Ko se je zdanilo, smo se uprle v vrata. Zapahni so popustili, esesovske straže ni bilo več...

LUCIJA SKUBIC

Zadnji transport iz domovine

Enajstega januarja 1945 zjutraj so nam v celici številka 42 v goriskem zaporu prebrali naznanilo, da nas bodo — zajete v partizanih ali na terenu — še isti dan odpeljali v nemško internacijo. To smo pričakovale že dva meseca. Zato smo ostale ravnodušne, le nekatere so se lotevali nemir. Dobro se še spominjam Krajnikove mame s tolminskih hribov, ki ni mogla vstati s svojega ležišča, pa Julke

iz Solkana, ki je vedno govorila o svojih dveh otrocih, in tovarišice Rizzi iz Furlanije, ki je do zadnjega trenutka upala na beg, ki ga je pripravljala njen sin. Tudi druge smo kovale načrte za beg. Razpoloženje je bilo zelo borbeno. Drzno smo stisnile italijanskim stražnikom pesti v pozdrav, vzklikajoč bližnji svobodi. Na postaji nas je čakalo mnogo ljudi. Prepevale smo partizanske pesmi. Dobri ljudje so nam dajali hrano in obleko. Med množico sem opazila žuljavo roko, ki me je pozdravljala. Bila je to roka moje drage mame. Vrgla sem si ji v objem in pomislila, morda je poslednjič...

Zaprlil so nas v enega številnih živinskih vagonov, od koder se ni dalo več videti lepe sončne Gorice. Čeprav nas je stiskalo v grlu, smo prepevale borbene pesmi. V vagonu nas je bilo 56. Z nami je bilo še nekaj otrok in dva moška iz beneških zaporov. Pozneje smo zvedele, da sta bili to dve židovski družini. Ker so bili sestradani, smo jih nasitile s tistim, kar smo imele. Vlak je odpeljal. Pred Beljakom smo se zaradi zračnega napada ustavili. To je izkoristila Svoboda in vzela v roke steklenico z namenom, da bi onesvestila italijanskega stražarja. Namen ji je spodletel, ker so se v neposredni bližini začeli škripajoči koraki. Tudi Vlasta se je bila odločila, da pobegne. Zato smo pretrgale bodečo žico, pritrjeno na okno vagona. Ze je bila z eno nogo zunaj, a je morala nazaj, ker je bila odprtina premajhna. Jaz na beg nisem mislila. Z menoj je bila sestra, ki je imela nogo v mavcu, pa tudi mene je od rane noga še vedno bolela. Zato sva se odločili, da bova delili skupaj usodo. V vagonu je postajalo strašno. Vozile smo se menda že sedem dni. Končno smo le izvedele, da potujemo proti Berlinu. To nam je zapal stražar, ki je postal neverjetno priazen. Prva postaja je bila Berlin. Naše oči so uzrle do tal uničeno mesto. Nameravali so za trenutek odpreti vrata. Ko pa so zaslišali naše klice v nemščini: »Smrt Hitlerju, smrt fašizmu!« so vagon ponovno zapečatili. Potovale smo še kakih 60 kilometrov. V Ravensbrücku smo se ustavili. Po dolgem času so se odprla vrata in nadihale smo se svežega zraka. Težki pa so postali naši koraki ob pogledu na bodečo žico z električnim tokom in na visoki zid. Pred nami je bilo zloglasno nemško ta-

borišče. Široka železna vrata so se odprla na stečaj in v nas se je od daleč zazrlo stotero udrtih in prestrašenih oči.

Naš transport je bil menda zadnji iz Jugoslavije! Z nami, kakor vsakič z novinkami, so prišle v taborišče novice in nove borbene pesmi. Za naše rojakinje in tudi za jetnice drugih narodnosti smo kmalu pripravile spored ljudskih in partizanskih pesmi in z njimi obiskovale blok za blokom. Najlepše so nas sprejele Čehinje. Na jugoslovanskem bloku smo ob osmem marcu pripravile igrice »Matka«, ki sem jo po spominu kar sama obnovila. Videla sem jo na nekem partizanskem mitingu. Seveda za te naše nastope ni smel nihče zvedeti. Čez nekaj dni so nas s prijetnim programom presenetile Čehinje.

Vse to je trajalo le kratek čas. Moči so mi popuščale in nikjer več ni bilo čutili devetnajstletnega dekleta. Vsakodnevní jutranji apel v mrazu in snegu mi je povzročal omedlevice. Prebolela sem tudi trebušni tifus. Vzdržala sem le s pomočjo nekaterih tovarišic, ki so mi priskrbele nekaj kosčkov prepečenca. Imela sem visoko temperaturo. Javila sem se na »revir«. Vsak dan so bile selekcije in jetnice z visokimi temperaturami so zginjale druga za drugo. Dekleta so mi prinašala na skrivaj vodo in kuhano peso. Še danes sem prepričana, da me je to pozdravilo. Ko se mi je stanje nekoliko izboljšalo, sem se vrnila na blok.

Nisem bila še dolgo v Ravensbrücku, a sem videla že toliko hudega. Postajale smo neobčutljive. Grozote in številne smrti so šle mimo nas kakor bežen sen. V očeh ni bilo več solza. Ko sem petnajstletni Mari iz Trnovega sporočila, da ji je umrla mati, ni zajokala...

Nekaj dni pred evakuacijo so nas natrpali v živinske vagon. Šlišale smo, da nas mislijo zažgati. Dekleta so norela. V vseh vagonih je bil splošen preplah. Nenadoma so se ob vagonih prikazala naša dekleta in sporočila, da je Rdeča armada oddaljena le še sedemnajst kilometrov in da je rusko letalo pred kratkim trosilo letake z opozorilom, da jetnicam ne smejo nič žalega storiti. To nas je nekoliko pomirilo. Čez nekaj časa so se vrata vagona odprla in v nekaj urah je bilo taborišče evakuirano.

MARTA URBANČIČ-NATAŠA

(Iz gradiva za zbornik o Ravensbrücku.)

»ŽENSKES SO JO ZGRADILE, ŽENSKES SO PO NJEJ HODILE, VOZILI SO JIH PO NJEJ, ŽENSKES SO STALE OB NJEJ, ŽENSKES, 132.000 ŽENSK, SO PO NJEJ POSILJALE SVOJA UPANJA... KJE JE ŠE KAKSNA TAKSNA CESTA?«

Od 132.000 žensk, ki so šle skozi matično taborišče Ravensbrück, se jih 92.000 ni vrnilo! Umirale so od onemoglosti, lakote, tepeža, tifusa in drugih bolezni, za posledicami »znanstvenih« poskusov ali pa so jih postrelili in pobesili. Po nepopolnih podatkih so od pomladi 1942 do osvoboditve ustrelili več kot 500 jetnic, med njimi največ Poljakinj, Rusinj in Francozinj. Nekatere, predvsem Poljakinje, so pripeljali s smrtno obsodbo že v taborišče. Mnogo pa z oznako NN (»noč in megl«), kar je pomenilo strožje obravnavanje in noben zvez z domačimi. Druge so si smrt šele »prislužile«, največkrat s sabotažami. In koliko so jih postrelili zadnje dni ob evakuaciji, ket so onemogle obležale na cesti!

Koncentracijska taborišča naj bi bila nacistična rešila vseh političnih nasprotnikov, širila grozo med »svobodne« nemške državljane, uničila po rasi in narodnosti »manjvredne« Žide in Slovence ter s prisilnim delom jetnic in jetnikov ter vojnih ujetnikov in ujetnic (proti vsem mednarodnim dogovorom) ustvarjala gospodarsko bazo za SS »državo v državah«.

Tudi v Ravensbrücku so postavili znane »dachauske« obrate, kjer so za mojstre postavili najbolj surove esesovce. Ko jim je začela na bojiščih trda prest, so dajali

jetnice v najem tudi drugim industrijskim podjetjem. Ta so jih pismeno naročala ali pa so po njih prihajali zastopniki, kakor na živinski ali suženjski semenj. Tako so ob raznih tovarnah nastajala manjša taborišča, imenovana delovna taborišča — ravenbriške podružnice, ki jih je bilo več kot sto. Podjetje Siemens si je postavilo manjšo tovarno kar za obzidjem Ravensbrücka. Razen tega je bilo veliko delovnih kolon za dela v taborišču samem ali pa zunaj njega. Pod ravenbriško upravo je prav tako spadalo žensko mladinsko taborišče Jugendlager, imenovano tudi Uckermark, ki so ga postavili pol ure hoda od matičnega taborišča. Ta si je v zgodovini taborišča Ravensbrück pridobil posebno bidek sloves. Jeseni 1944 so pričeli namesto mladink vanj pošiljati starejše in slabotnejše, ki so jih na zloglasnih selekcijah odbrali za plinske celice. Sprva so plinu namenjene ravenbriške jetnice pošiljali v Bernburg, Lublin in Auschwitz. Ko so bile poti na vzhod zaprte, so si omislili lastne zaplinjevalne naprave in si iz Auschwitza priskrbeli tudi »strokovnjake« zanje. Tako je Ravensbrück iz posredno uničevalnega postal neposredno uničevalno taborišče! Iz Ravensbrücka so razen v svoje podružnice pošiljali jetnice tudi v druga taborišča (Auschwitz, Sachsenhausen, Mauthausen, Bergen-Belsen...), kjer so prišle pod novo upravo in bile na novo oštevilčene. Po evakuaciji taborišča Auschwitz so se, če niso tam ali spotoma umrle, spet vrnile v Ravensbrück. In to v najhujše obdobje tega taborišča, v selekcije in strašno gnečo. Razmere so bile tedaj takšne, da so si esesovci pomagali s šotorom, ki ga je celo pozneje na

smrt obsojeni esesovski zdravnik Treite imenoval svinjak.

Kakor esesovski pazniki in stražarji tako so bile tudi esesovske paznice za svoje delo posebej izšolane. Da bi v surovosti ne popustile, so jih klicali na dopolnilne tečaje in jih z okrožnicami svarili pred popuščanjem.

V nekaterih taboriščih je človek lahko bral: »Hier wird dein Wille gebrochen!« (Tukaj bodo zlomili tvojo voljo!) Res, marsikomu so jo zlomili. Predvsem tistim, ki jih je bil novi evropski »red« tako zmedel, da niso verovali v nič več, ali pa tistim, ki so bili telesno tako šibki, da niso imeli v sebi več življenjske sile. Bili so tudi takšni, ki so se dali zlomiti iz koristoljubja ali zato, da so lahko nad sotrpinkami in sotrpini izživljali svoje nasilne in oblasti željne nagone. Večina pa je ostala zvesta svojemu prepričanju; svojemu smrtnemu sovražniku je skušala škodovati, kjer je le mogla, sebi pa v tem peklju najti košček lastnega življenja. V taboriščih se je razvijala neverjetna iznajdljivost. Nastajale so drobne umetnine: okrasni predmeti, darila, pesmi, slike — vse iz gradiva in na gradivu iz esesovskih skladišč in obratov raznih nemških industrijskih podjetij, ki so s suženjskim delom ujetnic in ujetnikov za vedno »proslavila« svoja imena. Predvsem pa je jetnice v tem nenehnem odporu zoper esesovsko poveljstvo in gestapovski politični urad reševalo in krepilo tovariško sožitje... Zbirale so se v manjših skupinah po stanovanjskih in delovnih barakah ter v večjih narodnostnih in mednarodnih skupinah. V takih skupinah se je razvijalo kulturno in politično življenje in prek njih so pomagale druga drugi ali pa po-

vsem neznani, pomoči potrebni tovarišici. Od tod so izhajale tudi pobude za politično delo med mlajšimi in politično manj razgledanimi, za proslave ob osmem marcu, prvem maju, obletnici oktobrske revolucije, zabave ob novem letu in komemoracije za umrlimi tovarišicami.

Vsaka narodnostna skupina v taborišču je bila bolj ali manj politična podoba svojega naroda oziroma države. Tako tudi Jugoslovanki! Benedikt Kautsky, ki je prebil sedem let v najrazličnejših taboriščih, je v svoji knjigi »Hudiči in pogubljenec« zapisal o Jugoslovankah, »povečini iz Slovenije«, da so bile »skoraj izključno partizani, torej razredno zavedni protifašistični bojovníci«. »Partizani« v širšem pomenu besede — pripadniki slovenskega narodnoosvobodilnega gibanja. Kar je zapisal Kautsky za moške, velja tudi za ženske! Bile so zavedne protifašistične bojovnice in morda politično najbolj enotna narodnostna skupina, povezana v odločnem in neizprosno boju zoper fašističnega okupatorja. Kar so ločevale državne meje in so leta 1941 ločili še okupatorji, je združil narodnoosvobodilni boj in — koncentracijska taborišča. Z Avstrijkami so prišle slovenske Korošice, po napadu na Jugoslavijo Gorenjke in Štajerke, po kapitulaciji Italije ženske iz bivše Ljubljanske pokrajine, potem pa še Primorke, Tržičanke, Gorčanke... Četudi so bila snidenja in takšnih krajiš brik, so vendarle potrjevala naš boj na življenje in smrt za dokončno osvoboditev in združitev. Zato nas ni nič bolj zabolelo kakor novica, da se je naša vojska umaknila iz Trsta. Takrat so mnoge izmed nas prvič zajokale! Saj je Ravensbrück

terjal toliko žrtev, med toliko drugi življenje delavke in predvse komunistke Marije Žumer-Potočnikove z Jesenic, ki je leta 1937 napisala brošuro »70 dni v glavnjaci«; pesnice, profesorice in znane javne delavke Anice Černejeve iz Ljubljane; tržaške mladinke Zore Perello in koroške kmetice Katarine Miklav, ki je tri dni pred smrtjo izlila svoje hrepenenje po domu v verze:

IN ŽE SO TRAVNIKI ZELENI
TER PAŠNIKI PO VSEJ LEPENI,
PRED HIŠO TAM MOJ MILI VRT,
A TU, A TU POVSOD LE SMRT.

V zmedi in brezglavosti zadnjih mesecev, tednov in dni so nacisti pred zmagovitimi armadami zavznikov v strahotnih razmerah neprestano gonili jetnice in jetnike iz taborišča v taborišče, dokler jih niso konec aprila pognali skoraj iz vseh, še neosvojenih, na cesto. Matično taborišče Ravensbrück so evakuirali 27. in 28. aprila 1945, podružnična taborišča približno v istem času. In v naslednjih dneh, zadnjega aprila ter prvega, drugega, tretjega... maja, kakršne so že bile vojne okoliščine, v katere so zašle, so bile ravenbriške jetnice končno osvobodjene.

Za nas, pripadnice osvobodilnega gibanja naših narodov, se je boj, ki nas je privedel v taborišče, nadaljeval razmeram ustrežno tudi za žicami in pozneje v zbirnih taboriščih. In tako je bila tudi pot domov, ki je pogosto trajala več mesecev, boj za tedaj že osvobodeno domovino!

Politični razgledi

Konec prejšnjega tedna je bil v Varšavi 136. sestanek med kitajskimi in ameriškimi diplomati. Pomembno pri tem je, da je bil to že drugi letošnji sestanek (prvi je bil 20. januarja), da so se diplomati sestali na ameriškem veleposlaništvu (pred mesecem dni pa na kitajskem) in ne v dvorcu, ki ga je poljska vlada namenila za ta srečanja. Vodja ameriške delegacije Walter J. Stoessel je dejal, da si ZDA želijo izboljšati odnose z LR Kitajsko in da bodo varšavski stiki — kot upa — privedli do izmenjave novinarjev, znanstvenikov, pa tudi do boljših trgovinskih in drugih stikov.

Pogovori, ki so se začeli avgusta 1955 v Zenevi in se potem nadaljevali v Varšavi, so bili prva leta zelo pogostni, saj sta se delegaciji do leta 1961 sestali že stokrat. Leta 1962 so se začeli redčiti, januarja 1968 pa so bili docela prekinjeni. Tedaj je bila kulturna revolucija na Kitajskem v polnem razmahu, razmere na kitajskem zunanjem ministrstvu so bile neurejene, kitajska diplomacija je dremala.

135. sestanek naj bi bil maja 1968, vendar ga je Kitajska preklicala in predlagala, naj bi bil 20. februarja 1969. Toda zaradi pu-stolovsko-vojnške afere s kitajskim odpravnikom poslov v Haagu ni bilo niti tega sestanka.

Pobuda za obnovo pogovorov je prišla z ameriške strani. Glasnik ameriškega zunanjega ministrstva Robert McCloskey je dejal, da je ta odločitev »v soglasju z željo administracije, da bi zmanjšala napetost ter olajšala razvoj miroljubnih stikov med ljudstvom Združenih držav in komunistične Kitajske«. To je bilo po tistem, ko je ameriška vlada 21. julija lani zmanjšala omejitve za svoje državljane, ki bi hoteli potovati v LR Kitajsko ali kupovati kitajske izdelke. Ukrep je tako rekoč izvenel v prazno, saj LR Kitajska ne pusti ameriških turistov čez svoje meje.

Slo je predvsem za željo ameriške vlade, da obnovi pogovore s Kitajsko, kar je zunanje ministrstvo potrdilo z novo izjavo, da so ZDA pripravljene obnoviti leta 1968 prekinjene stike v Varšavi. Washington je to moral storiti. Po eni strani ga je v to silila dejavnost nekaterih njegovih zaveznikov, predvsem Kanade in Italije, ki se pogajata s Pekingom o priznanju LR Kitajske. Nekatere zahodne države tudi menijo, da bi bilo treba proučiti kitajske namene glede poglobitvenih svetovnih problemov. Razen tega si ZDA resnično želijo poznati kitajska stališča o številnih svetovnih zadevah.

Zbliževanje

Predvsem o Vietnamu. ZDA se zavedajo, da vietnamskega vprašanja ne morejo rešiti brez Kitajske in morebiti je zastoj na pariških pogajanjih po svoje odmev zastaja varšavskih stikov. Bržkone v Parizu ni mogoče doseči trajnega sporazuma, ne da bi upoštevali kitajskega stališča.

Po tistem, ko so se kitajski in sovjetski diplomati v Pekingi začeli pogajati o obsejnih vprašanjih, se ZDA zdi še nujneje, da odkrijejo kitajske namene. Amerika se namreč boji, da so se kitajski in sovjetski diplomati začeli pogajati po tistem, ko bi se kulturna revolucija končala zaradi izboljšanja sovjetsko-kitajskih odnosov. Če bi bila ta domneva potrjena, potem bi bila igra ameriške diplomacije še bolj zapletena: zlasti se bi morala spremeniti ameriška vloga na sovjetsko-ameriških pogajanjih o omejitvi strateške oborožitve (ki so se pred časom začela v Helsinkih).

Tudi na kitajski strani je zelo jasen interes za nadaljevanje stikov z Ameriko. Ko se Kitajska zbližuje z ZDA, vznemirja SZ in obenem krepi svoj položaj v pogajanjih o obsejnih vprašanjih. Nasploh v vsej igri velja, da se vsako izmed »nasprotnikov« boji, da se druga dva ne bi sporazumela zoper njega. Ta bojznanje je toliko večja v ZS, ker so Kitajci že nekajkrat predlagali ZDA sporazum o miroljubnem sožitju. (Ta sporazum naj bi temeljil na petih načelih: 1. spoštovanje suverenosti in ozemeljske celovitosti; 2. konec napadalne in grozilne politike; 3. nevmešavanja v notranje zadeve; 4. proglasitev enakosti vseh ras; 5. proglasitev enakosti vseh držav, tako majhnih kot velikih.) Ta predlog, ki ga je Peking ponovil novembra 1968, je naredil velik vtis, zakaj tedaj je bila kulturna revolucija v razmahu, tako da je bilo kaj takšnega res težko pričakovati. Zato je sovjetska diplomacija s strahom spremljala nove stike v Varšavi: kar je bil morebiti tudi kitajski cilj.

Kitajska je prav gotovo zaskrbljena zaradi sovjetsko-ameriških pogovorov o razorožitvi. Kitajci namreč že dolga leta obtožujejo »tajni dogovor« med ZDA in ZSSR, ki naj bi okrepil jedrski monopol teh dveh velesil: to počno že od leta 1957, ko je Hruščov napovedal svojo namero, da se pogaja z ZDA. To je bržkone eden izmed pomembnih vidikov obnovljenih stikov v Varšavi.

Verjetno je, da so se Kitajci skušali lotiti formoškega problema. Ko je kitajska vlada leta 1968 predlagala ZDA sporazum o miroljubnem sožitju, je za pogoj postavila — umik ameriških čet s Formoze. (Vse kaže, da je ameriška vlada »razumela« ta namig: ko je bil ameriški podpredsednik Agnew novembra lani pri Cangkajšku, mu je obljubil zastarela letala F-100, ki jih ameriška vojska ne uporablja že deset let, medtem ko je formoški voditelj prošil za moderne phantome. Podobno znamenje je tudi nedavni japonsko-ameriški sporazum o umiku ameriškega jedrskega orožja z Okinave ter vrnitvi otoka Japonski do leta 1972.) Zato si bo kitajska vlada prizadevala, da bi se v Varšavi še in čimveč pogovarjali ravno o Cangkajškovi Formozi. Formoško vprašanje je zelo pomembno tudi na pogajanjih Kanade in Italije s Kitajsko.

Presenetljiva je ugotovitev, da se z izjemo vietnamskih in formoških problemov, ZDA in LR Kitajska na varšavskih pogovorih prizadevajo okrepiti svoje stališče do ZSSR. Potemtakem je namen varšavskih pogovorov, da spravijo Moskvu v čimvečjo zadrego glede stališč do Pekinga in Washingtona. Vse kaže, da se Kitajci in Američani razumejo v tem, kakšna naj bo njihova prihodnja igra s Sovjetsko zvezo.

Česa izrednega ne moremo pričakovati od varšavskih pogovorov, saj bosta obe strani zelo previdni, se pravi počasni. Politični položaj na Daljnem vzhodu se korenito spreminja, zato se morata velika tihomorska nasprotnika pogovarjati in ugotovljati, kakšni so njuni nameni. Marsikdo meni, da se ZDA morebiti ne bodo več upirale sprejemu LR Kitajske v Organizacijo združenih narodov, na splošno pa velja prepričanje, da se tako v Pekingi kot v Washingtonu zavedajo modrosti starega kitajskega pregovora: »Nikar ne poskušaj ujeti dveh rib hkrati.«

KOMENTATOR

NA LETNIH SKUPŠČINAH

ne pozabite na svoje glasilo »TV 15«! Poskrbite, da se list čimbolj razširi, da ga bo redno dobivala vsaka zavedna družina!

Zlata poroka v Češnjici

Vesela in zadovoljna sta Frano in Fračišica Golja iz Češnjice pred nedavnim proslavljenim zlato poroko v krogu svojih sinov in hčera ter sorodnikov in znancev. Petdeset let skupnega življenja pomeni za zlatoporočence zmago nad številnimi in hudimi življenjskimi preizkušnjami. Oba sta izšla iz delavske družine in si z delom utirala pot med vsakodnevnimi težavami v skrbi za preživljanje in vzgojo številne družine. Oče, po poklicu žagar, je iz dneva v dan, iz leta v leto premikal težke hlode, mati pa mu je gospodinjala ter pomagala pri vzgoji otrok. Kaj vse sta v 50 letih skupnega življenja morala preživeti in preživeti, vesta le sama. Zabave in lahкотnega življenja nista poznala, nista pa klonila niti v najtežjih dneh med vojno. Kljub vsem težkim okoliščinam sta bila vedno odločno na

strani NOV, s katero sta po svojih močeh sodelovala in ji pomagala ter ji dala dva sina, ki sta v njej aktivno sodelovala. Hudo prizadeta ob izgubi enega sina, ki je padel v borbi z okupatorjem, sta ostala trdna in neuklonljiva so-mišljenika OF oz. NOV, kot vsa njuna družina. Zato sta danes upravičeno lahko vesela in zadovoljna.

Tega jubileja zlatoporočencev smo vsi veseli, predvsem pa hčere in sinova, zato se vsi, predvsem pa sin Anton, kot organizator proslave, zahvaljuje vsem, ki so k temu na kakršenkoli način pripomogli. Posebna zahvala pa moškemu pevskemu zboru iz Zelenikov, ki je slavljencema prepeval in s tem skrbel za veselo razpoloženje.

Zlatoporočencema želimo še dolgo življenje!

Imeli smo ljudi

Lucija Jemec

Ni dolgo tega kar nas je zapustila stara 89 let. Doma je bila iz Moravc. Med vojno je živela v hribovski vasi Katari. Pri Moravc. Spominjamo se, kako je leta 1942 sprejemala borce pod svojo streho. Nihče ni odšel iz njene hiše lačen. Negovala je ranjence, razen tega pa je bila v hiši čevlarska delavnica, ki je delala za partizane. Njen sin je bil narmed čevljar in je kot tak dal svojo delavnico z vsem orodjem. Zredila je sedem otrok.

Mi borci se bomo Jemecove mame vedno s hvaležnostjo spominjali.

Ciril Filipič

Rodil se je pred 64. leti v Lazcu pri Cerknem. Leta 1943, dne 16. februarja, se je odločil in odšel k partizanom, doma pa pustil številno družino. Poslali so ga v Sercejevo brigado, z njo se je udeležil tudi pohoda na Stajersko. Po osvoboditvi je svoje revolucionarno delo nadaljeval. Delal je v krajevnem odboru in raznih organizacijah. Toda zdravje mu je opešalo zaradi preostanih naporov in moral se je upokojiti.

Njegovega pogreba dne 5. februarja se je udeležilo mnogo znancev in predstavniki organizacij. Bil je član ZB in ZVVI Otač. Naj mu bo lahka cerkljanska zemlja.

Miloš Mally

Leta 1939, ko je odslužil vojaški rok v bivši jugoslovanski mornarici, se je zaposlil na železnici v Ljubljani. Komaj dve leti kasneje se je začela vojna in znal se je med prvimi organizatorji OF na železnici. Čeprav mlad si je pridobil zaupanje starejših tovaršev, med katerimi je bilo mnogo veteranov delavskega gibanja. Ze jeseni 1941 je postal namestnik političnega komisarja železničarskega bataljona Narodne zaščite, po smrti Tineta Rožanca pa je postal komisar. Njegovo delo je bilo zato opazno v vsem ljubljanskem železniškem vozlišču, udeležil se je mnogih akcij, ki bodo ostale zapisane v zgodovino naše osvobodilne vojne. Toda aprila 1943 so mu prišli italijanski policisti na sled, ko nekateri tovarši niso zdržali mučenja in so zaradi tega zaprli precej železničarjev v Šiški.

Aprila 1944 mu je uspelo priti iz zapora v Italijo, vrnil se je v Slovenijo in vstopil v NOV. Nekaj časa je bil v Gubčevi brigadi, nato pa v prometno-tehničnem oddelku glavnega štaba. Po vojni je bil dve leti v varstvenih organih na železnici, nato pa v podjetju Intertrans Koper, kjer so ga upokojili. Podlegel je posledicam hudega življenja po ječah. Bil je nosilec spomennice 1941. Ostal nam bo v trajnem spominu!

Tuškov Jože

Nedavno je ugasnilo življenje 59-letnega Jožeta Janeža, po domače Tuškovega Jožeta iz Babnega polja na No. transkem. Izredno trnovita je bila življenjska pot rajnega Jožeta, ki ga je v mladosti zaznamovala bolezen, a ga ni mogla streti v tistih usodnih letih 1941—1945.

Jože Janež je bil leta 1941 med prvimi sodelavci Osvobodilne fronte. In v letu 1942 mu je bila namenjena mučeniška pot v taborišče smrti na Rabu. Njegova jeklena volja — preživeti Gol-

goto — ga je popeljala iz lagerja v osvobodeno rojstno vas Babno polje. Ker sprito zel orahlega zdravja ni mogel v borbene enote naše vojske, mu je bila dodeljena funkcija krajevnega aktivista Osvobodilne fronte, katero je uspešno opravljal vse do osvoboditve.

V povojnem obdobju je pomagal in sodeloval v vseh družbenih vaških akcijah, kot so izgradnja zadružnega doma, elektrifikacija vasi, spominska obeležja in druge. Za zasluge v NOB in po-vojni izgradnji je bil tudi odlikovan.

Pokojnega Tuškovega Jožeta so vsi vaščani in okoličani cenili in spoštovali, saj je bil po srcu zelo blag in je, če je le mogel pomagal sočloveku. Veliko ljudi je bil spremlilo na njegovi zadnji poti in se tako skušalo oddolžiti njegovemu spominu, spominu človeka, gozdnega delavca, interniranca in aktivista, ki je v najtežjih časih naše zgodovine častno prispeval svoj delež za narodno in socialno osvoboditev.

Andrej Štucin

Pred kratkim so se na pokopališču v Cerknem, ob grobnici 999 padlih partizanov in drugih žrtev zadnje vojne, poslovili od tovarša Andreja Štucina iz Kladij pri Cerknem.

V borbi za vsakdanji kruh, ki ga v mladosti ni imel vedno zadosti, je spoznal veliko krivic, zato je lahko domnel cilje, ki jih je zastavila OF. Vojna ga je sicer takoj ob začetku pahnila v Italijo, ob nje nem razpadu pa se je takoj vrnil domov ter se vključil med borce NOB. Tudi po končani vojni ni miroval. Zapupane so mu bile razne upravne naloge v organih ljudske oblasti. Bil pa je tudi pobudnik raznih akcij za napredek svojega kraja. Za marsikaj se imajo prebivalci zahvaliti prav njemu.

Na Kladiju ni bilo običnega zbora ZB, da Andrej ne bi bil izvoljen za odbor-nika; izvoljen je bil zato, ker je požrtvovalno in nesebično delal. Tudi po prezgodnji upokojitvi še vedno ni miroval. Prezgodnja smrt pa mu je pre-krizala še marsikateri načrt.

Mirno počivaj po trudapolnem delu!

Ivan Setničar

Umrli je Ivan Setničar, medvojni aktivist Osvobodilne fronte in komunist. Delal je na terenu Krakova, in v raju-nu Kozleja v Ljubljani. Med prvo svetovno vojno je občutil trpljenje in pomanjkanje, proti koncu vojne pa je moral oblačiti vojaško suknjo, čeprav je bil še mlad.

Končani vojni je bila v nevarnosti naša slovenska severna meja. Ivan se je pridružil koroskim borcem. Kmalu potem je našel pot v delavsko organizacijo, kjer je deloval daljšo dobo. Takrat je bilo delovanje v delavskih organizacijah tvegano, ker je bilo to nevarno delo-dajalec, pa tudi policija je bila vsem funkcionarjem na sledi, pa naj so to delali v kulturnih ali strokovnih organi-zacijah.

Pred drugo svetovno vojno je okusil tudi težave brezposelnosti.

Po okupaciji je kmalu našel pot v Osvobodilno fronto, prav tako vsa njegova družina. En sin je vstopil v partizane in doživel svobodo. Sin Silvo, ki je bil že pred vojno skojevce je delal na terenu, je po razsulu fašizma v Italiji nameraval vstopiti med partizane, pa je bil na Trnovski gmagini proti Barju z večjo družbo zajet, nato zaprt in odpe-ljan v internacijo, kjer je omagal in umrl. Hči Minka je bila na terenu obveščevalka, poleti 1944 tudi zaprta.

Pred letom je Ivanu Setničarju umrla žena, sedaj je šel zaradi hude bolezn še on za njo. Naj mu bodo te vrstice skromna zahvala za vse tovarištvo!

Dobro je če veste...

TABORISCE SMRTI MAUTHAUSEN so zgradili že v avgustu 1938. V to hitlerjevsko taborišče o prignali 335 tisoč internirancev, od teh 122.767 v smrt, med temi tudi 12.890 Jugoslov. vanov. Interniranci so morali, največkrat v teku, prenašati težko kamenje po 186 zelo strmih stopnicah.

V BOGATIH DEZELAH LJUDJE PREVEČ JEDO IN PIJEJO, zaradi česar se prehudo redijo, obremenjujejo srce in krvni obtok ter zmanjšujejo odpornost zoper razne bolezni, npr. zoper sladkorno bolezen, zoper visoki arterijski krvni pritisk itd. Potrebna količina tekočine, ki jo mora dobiti človeški organizem v 24 urah, znaša liter do poldruga litra, človek pa ponavadi popije 2 do 3 litre raznih tekočin, če upoštevamo tudi tekočine, ki so vsebovane v hrani. Potemtakem človek preveč pije; moral bi piti manj, kar bi bilo moč doseči tako, da bi se zmanjšala količina soli v hrani, saj je znano, da preveč soli pospešuje žejo.

ELEKTRONSKI PREPREČEVALEC TRČENJA LADIJ izdelujejo v ameriškem podjetju Goodyear Aircraft Corporation. Tak preprečevalec bo lahko nadzoroval deset ladijskih smeri. V primeru nevarnosti trčenja opozori na nevarnost tako pravočasno, da je moč še vedno ukrepati in izogniti se trčenju. Tako so izpopolnili dosedanj radar, ki je v marsikaterem usodnem primeru odpovedal. Nova naprava bo — tako vsaj upajo — sto-odstotno zagotovila varnost plovbe.

SATELITI BODO ODKRIVALI NAFTO. Sputnik III je odkril vodo in nafto v težko dostopnih krajih puščave Karakorum in Sibirije, ko je meril nepravilnost jakosti zemeljskega magnetnega polja in težnostne sile ter tako vsaj približno pokazal, kje bi utegnili biti nafta oziroma voda. Ustrezno opremljeni sateliti, ki krožijo v višini do 400 km, lahko, po sodbi sovjetskih in ameriških znanstvenikov, odkrije rudna ležišča, ne da bi se pri tem zmočil za več ko 100 m.

NAJSTAREJŠA FILHARMONIJA V EVROPI je ljubljanska filharmonična družba, ki je bila ustanovljena že 1794. leta. Pred to je bila — že 1701. leta — ustanovljena, prav tako v Ljubljani, »Academia philharmonica«. Ljubljanska filharmonična družba je uživala v vsej Evropi velik sloves. Njeni častni člani so bili: Heiden, Ludwig van Beethoven in Nicolo Paganini. V Jugoslaviji je danes 15 filharmoničnih ali samostojnih simfončnih orkestrrov. Danes je po svetu mnogo filharmoničnih in simfončnih orkestrrov, samo v ZSSR jih je 130.

KROGLA, KI SI JE SAMA POISKALA IZHOD IZ TELESA. 1942. leta je v bojih med enotami NOV in okupatorjem neki izstrelak, ki je bil zašel, zadel poljedelca Trajka Kostića iz Kočana pri Prokuplju. Rana se mu je kmalu zacelila, kroglja pa se je pozneje »sprehajala« po telesu. Pred nekaj leti se je Trajku v kolenskem sklepu desne noge zgnojil čir. Trajko je sklenil stopiti k zdravniku, medtem pa se mu je čir predrl. Iz odprte rane je padla — kroglja.

KDO ŽIVI V FRANCJI NAJDLJE? Po francoskih statističnih podatkih živi v Franciji najdlje duhovniki in učitelji.

ZIRAFa IMA — HIPERTONIJO (povečan krvni pritisk). Dolgi žirafin vraf je že od nekdaj zanimal znanstvenike in neznatstvenike. Vpraševali so se, kako priteka kri v glavo, ki je tako oddaljena od žirafinega telesa. Domnevali so, da mora žirafa imeti povečan krvni pritisk, to domnevo pa so opustili, saj je vsakdo vedel, da žirafa ne zadene kap, čeprav se mora močno pripogniti, ko pije vodo. Dolgoletno uganko je naposled rešil washingtonski zoolog (živaloslovec) Steven Wagner. Njegova preučevanja in raziskave so potrdile, da ima žirafa zares povečan krvni pritisk, da pa ima v svojem telesu nekakšen ustroj, ki zmanjša krvni pritisk vselej, ko bi ji povečani pritisk utegnil škoditi. Da ima žirafa zares povečan krvni pritisk, dokazuje tudi dejstvo, da ne more — enako, kakor ne more človek s povečanim krvnim pritiskom — dolgo teči. Čeprav je žirafa nenavadno ura ter lahko — teoretično! — preteče 90 km na uro, ne more tako hitro teči več ko dve minuti.

„TV 15“ ZA MLADINO

TE DNI

»TAM V GOZDU OB TABORNEM OGNJU TIHO PESM JUNAKI POJO...«, SO 22. FEBRUARJA 1943 PELI TOVARIŠI V PARTIZANSKEM TABORIŠČU NA BRINOVEM GRICU PRI CRNEM VRHU V ZADNJE SLOVO SVOJEMU PADLEMU KOMANDANTU JANKU PREMRLU VOJKU.

ZE V ZGODNJI MLADOSTI JE BIL JANKO PREMRL ZAVZET BOREC PROTI FASIZMU, VIDIMO GA OB NABORU ZA ITALIJANSKO VOJSKO, KO JE ZARADI PREPOVEDI SLOVENSKEGA NAPISA IN SLOVENSKE PESMI PRIPRAVIL DEMONSTRACIJO NABORNIKOV PO AJDOVŠČINI, TUDI ZAPRLI SO GA, KER NI HOTEL ZATAJITI KRVI SVOJE MATERE. LETA 1942 JE ODSEL V PARTIZANE, BIL JE HRABER IN KMALU JE POSTAL LEGENDARNI HEROJ, O NJEM JE SEL GLAS PO VSEJ PRIMORSKI. V BOJU Z ITALIJANI V IDRIJSKI BELI JE BIL 15. FEBRUARJA 1943 KOT KOMANDANT 1. PRIMORSKE BRIGADE SMRTNO RANJEN, TOVARIŠI SO GA PRENESLI V TABORIŠČE NA BRINOV GRIC, KJER JE PODLEGEL RANAM. POKOPALI SO GA V SKRITEM KOTICKU TRNOVSKEGA GOZDA.

NAGRAJENI PRISPEVEK

„Te nič zobje ne bolijo?“

Moja mama je bila iz revne delavske družine. Imela je vesele dc učenja in tudi pisala je rada. Ker doma niso imeli denarja, ni mogla v šole. Tako si je že v rani mladosti služila kruh pri premožnih kmetih. Med narodnoosvobodilnim bojem je de-

lala pri Lavračevih v Podlipovici pri Izlakah. Bila je to zavedna družina in partizani od njih niso nikoli odšli lačni. O teh dneh mi mama velikokrat pripoveduje, najbolj pa ji je ostal v spominu naslednji dogodek:

»Bilo je februarja 1943. Ponoči je prišla v vas brigada. Dali smo jim rejeno svinjo, kravo in zabojo jabolk. Drugi dan je prišla še četa partizanov. Med njimi sem dobro poznala Goštetovega Maksa iz Kisovca pri Zagorju. Ravno sem jedla jabolko, ko je bil vstopil. Pogledal me je in tiho vprašal: »Te nič zobje ne bolijo?« Nič! sem mu smeje odgovorila. »Mene pa.« je zavzdihnil Maks. Zasmilil se mi je, jabolko mu pa nisem ponudila.

Pozneje sem se velikokrat razmišljala o njegovih besedah. Prepričana sem, da si je tudi on zaželel jabolko. Jaz pa v tistih trenutkih zmede na to niti pomislila nisem. Še danes me peče vest! Tolaži me le to, da jabolka niso bila moja last, ampak last gospodinj, in da smo prejšnji dan dali partizanom velik zaboj jabolk.

OLGA REMS

KRAMLJANJE

Draga tovarišica urednica!

Bala sem se prjeti za pero, ker vem, da sploh nisem sposobna napisati kaj boljšega. Pa sem se vseeno opogumila. Ker smo nedolgo tega praznovali slovenski kulturni praznik, sem napisala prispevek o proslavi v Crnem vrhu. Dovolite mi, da vas še nekaj povprašam. Od kod ime »TV 15« in katerega dne, meseca in leta je izšla prva številka tega glasila. Imam še mnogo vprašanj glede vašega lista, o teh pa kdaj drugič.

Pozdravljeni!

ALMA PIRC
Zadlog 8
Crni vrh nad Idrijo

Draga Alma!

Ne zameri mi zaradi vseh tistih skrbno napisanih prispevkov, ki še vedno čakajo na objavo, in ne boj se prjeti za pero. Kajti besede, ki sem jih v prejšnji številki namenila Alenki z Grosupljega, veljajo tudi tebi. Zato, Alma, piši in vprašuj! Poslanega prispevka brez upravičene vzroka ne bom zavrgla in na vsako vprašanje ti bom z veseljem odgovorila. Prva številka »TV 15« je izšla 1. 1. 1963, kratka zgodovina njegovega imena pa je takale:

V času narodnoosvobodilnega boja je v dolenski vasi Opčice delovala kurirska postaja z imenom »TV 15« (tj. terenski vod št. 15). Bila je osrednja vez med terenom ter vodstvom narodnoosvobodilnega boja in prek nje je potovala vsa pošta, na vse strani in v vseh strani Slovenije. Danes pa ime našega časnika simbolično izraža povezavo organizacij Zveze združenj borcev NOV z vsemi kraji Slovenije, njenimi člani in združenji. Torej, »TV 15« se je nekoč imenovala ena izmed mnogih kurirskih postaj na Slovenskem...

Lepo pozdravljena!

MILENA

Draga tovarišica Milena!

Bil sem v Cerknem na počitnicah, torej v bližini »Franje«, ko mi je oče prinesel »TV 15«. To sem debelo pogledal, ko sem na naši strani uzrl svoje ime! Najlepša hvala tudi za odgovor v rubriki »Kramljanje« in v zvezi z njim — tvoj dvom je bil povsem upravičen. Danes ti pošiljam obljubljeno »presenečenje«. To je še en prispevek o bolnišnici Franji, tokrat nekoliko drugače. Oba sem napisal hkrati in ju nameraval poslati istočasno. Potem sem se premislil in sklenil, da ti drugega pošljem čez teden dni, kolikor bi ne objavila prvega. Enostavno povedano: zanimal me je tvoj okus. No, vse se je čudovito izteklo. Prispevek si objavila in celo pohvalila. V prihodnje pa se ne boj dvigniti svoje palice modrosti nadme in verjemi mi, da je ne bom nič manj vesel kot pohvale.

Lep pozdrav!

MILAN BRUN
Nova Gorica — Dornberk
Gregorčičeva 7a

Dragi Milan!

Pisemce objavljam predvsem zato, da bi potešila morebitne radovedneže in jim povedala, kaj se je pravzaprav skrivalo za tem tvojim presenečenjem. Konec koncev je važno le to, da sva izbrala in objavila pravnega! Za čestitko ob osmem marcu iskrena hvala, o »Jabolku« in še marsičem pa kdaj drugič.

Lepo pozdravljeni!

MILENA

NE POZABITE, DA JE
RUBRIKA
»KRAMLJANJE«
VAŠA TRIBUNA, ZATO
PISITE!

CRNI VRH NAD IDRIJO

Obiskali so nas slovenski književniki

Učencem osnovne šole Crni vrh nad Idrijo bo ostal letošnji sedmi februar še dolgo v spominu. Obiskali so nas znani slovenski književniki Branka Jurca in Ela Peroci ter naš stalni gost književnik France Bevk.

Na začetku proslave smo se spomnili našega največjega pesnika dr. Franceta Prešerna in s pesmicama »Orglar« in »Glosa« počastili stoenandvajseto obletnico njegove smrti!

Nato smo začeli prebirati svoja dela. Tudi gostje so se prigrasili k besedi. Prva je bila na vrsti Ela Peroci, ki nam je prebrala črtico »Večerna deklica«. Vsi smo jo pazljivo poslušali. Tudi vprašali smo jo to in oro. Najbolj so bili radovedni učenci 4. razreda, ki so hoteli o pravljici »Moj dežnik je lahko balon« kar vse vedeti. Tovarišica Perocijeva jim je z veseljem odgovarjala. Čeprav bi tovarišica Branka Jurca lahko prebrala marsikaj lepega iz svojih del, nam je raje pripovedovala o vožnji s kolesom po Italiji in Krasu. Posebno nas je zanimal tisti del pripovedovanja, ko se je peljala skozi Crni vrh... »Takrat se ni bilo modernih cest. Bilo so makadamske, polne peska in nevarne za vožnjo. Tudi cesta Col—Crni vrh ni bila nič boljša. Kolo je dobesedno zdrvelo po klanecu in tudi zavore niso pomagale. Da se nisem pogumno vrgla s kolesa, bi morda danes ne bila več med živimi.« Po tej zgodbi so se ojunčili tretješolci in jo začeli spraševati o njenem življenju in delu. S prijaznim smehljajem na licih jim je odgovorila na vsa vprašanja. France Bevk pa nam je prebral odlomek iz knjige »Zlata voda«. Učenci osmega razreda so se zanimali za »Kaplana Martina Cedermaca«. Pogovor je v tej zvezi stekel tudi o filmu, ki so ga nedavno gledali na televizijem zaslonu. Tovariš Bevk je dejal, da je z uprizoritvijo Kaplana Martina Cedermaca zelo zadovoljen, posebno z vlogo glavnega junaka v izvedbi člana SNG Lojzeta Zupana.

Ob sklepu proslave smo našim dragim gostom izročili skromno darilce in šopek rdečih nageljnov. Obljubili so nam, da nas bodo še obiskali in mi jim verjamemo.

ALMA PIRC

Preroške misli Franceta Prešerna - vodnice naše socialistične državotvornosti

V počastitev obletnice smrti našega največjega pesnika Franceta Prešerna je letošnja šolska skupnost osnovne šole Bičevje v Ljubljani organizirala literarne ure po razredih, kjer so izvajalci v živi besedi prikazali pesnikovo življenje in njegovo ljubezen do slovenskega naroda.

Tako smo učenci, člani razrednih skupnosti, najprej glasno pritrjevali govorniku, ki je v slavnostnem govoru dejal: »Ko je slovenski narod proti koncu najtemnejših let svoje zgodovine zlomil poslednje okove fašizma, je njegov predstavnik — Slovenski narodno-osvobodilni svet — s posebnim odlokom dne, 1. februarja 1945 proglasil osmi februar, dan Prešernove smrti, za kulturni praznik slovenskega naroda. V letih narodnoosvobodilnega boja, ko je bila usoda slovenskega naroda na velikem nakovalu, sta bila knjižica Prešernovih pozicij ali zvezčič z okorno roko prepisanih stihov neločljiva spremljevalca slovenskega partizana, kmeta in ljudskega inteligenta. V najtežjih trenutkih so ustnice ponavljale za njim, manj strašna noč je v črne zemlje krili, ko so pod svetlim soncem sužni dnovi!« Potem smo spremljali Prešerna z deklamacijo »O Vrba, srečna, draga vas domača« in vsrkavali v svoja srca besede njegove »Zdravljice«. Z recitacijo iz gramofonske plošče uvoda h »Krstu pri Savici« pa smo podoživljali Črtomirove besede in občutili, da je pesnik prek njega govoril besede, ki so jih partizani ponavljali v najhujših dneh.

Pod naslovom »Dr. France Prešeren — genialni pesnik, velik ljubitelj domovine, odločen klicar in glasnik svojega ljudstva« smo razmišljali in razpravljali v spisih med urami slovensčine. Napisali smo jih 104 in najboljše tudi objavili v »Odmevih«, glasilu pionirske in mladinske organizacije na osnovni šoli Bičevje, druge pa razstavili v steklenih omaricah na hodniku med učilnicami.

Spomin na dr. Franceta Prešerna nam je pomagal pojasniti tudi film, v katerem smo kronološko in v celoti spoznali dejavnost tega velikana slovenske besede. Prav tako smo skrbno in pozorno prelistavali enega izmed redkih dokumentov: »Zdravljico«, ki jo je izdal pokrajinski odbor OF za Gorenjsko, tiskala pa leta 1944 ilegalna tiskarna na gorenjskem v zelo razkošni opremi in 1.500 oštevilčenih primerkih.

Še eno srečanje smo doživeli s Prešernom — pri pouku temeljev socialistične morale. Tu smo ponovno spoznali, da so bila Prešernova prizadevanja za svobod-

no umetniško udejstvovanje, njegova težnja po svobodi uma sploh, velika domovinska ljubezen, globina njegovih čustev, občeslovansko mišljenje, dovršenost v izražanju misli in čustev, odpor proti okrelosti in mračnjastvu in njegov napredni duh vedno vzor mladim rodovom, ki so težili za napredkom. Prav zato je postal Prešeren eden izmed vzornikov v narodnoosvobodilnem boju našega naroda, njegove preroške misli, zapisane v »Zdravljici«, pa tudi vodnice ustvarjanje nove družbe, naše socialistične državotvornosti!

Poročevalec literarnega krožka
Osnovne šole Bičevje
v Ljubljani

Partizan študent

Narisala: DARINKA PAVLETIČ-LORENČAK

V četi smo imeli nekaj časa študenta, ki je bil kar se da prebrisan in ga ni bilo lahko ugnati v kozji rog. In tudi za tisto imenitno večerjo v partizanih leta 1943, ki smo jo še dolgo pomnili, se moramo zahvaliti njemu.

Bilo je takoj po roški ofenzivi. Skrivali smo se v dolenskih gozdovih. Hrane nam je venomer primanjkovalo. Po vseh okoliških vaseh pa so gospodarili belogardisti, Italijani in ponekod celo Nemci. Rojevalo se je sončno jutro, ko se je pri meni oglasil intendant Andrej. »Ti imaš še izkušnje z nabavljanjem hrane in tudi nemški kar dobro tolčeš; tu imaš obleko, na pot pa boš še z dvema tovarišema krenil čez kakšno uro...«, mi je dejal in mi v roke potisnil uniformo nemškega vojaka.

Ko smo odinili — intendant Andrej, študent in jaz — smo bili videti kot pravi nemški vojaki. Študent je imel na sebi oficirsko uniformo, midva pa sva bila navadna vojaka. »Glejta, da

se bosta primerno obnašala,« je dejal študent. Andrej pa je še trčil s petama, kriknil »Heil Hitler!« in odšli smo.

Sprva smo hodili po gozdu, kakšno uro, nato pa smo se spuščili v dolino in v vas. Tu je bilo polno belogardistov in priznam, da me ni bilo še nikoli tako strah. Vojak pred vasjo nas je ustavil. »Kje je poveljstvo?« je zakričal študent in ko je dobil jecljav odgovor, se je brez pozdrava obrnil in odšel. Imenitno je zaigral! Pogledal sem intendant Andreja in tudi njegov obraz je bil hladno brezbrizen. Ko smo prišli na vaški trg, smo zavili do velike hiše. Študent je potrkal in vstopili smo. Oficirji, ki so sedeli pri mizi in pili vino, so skočili pokonci in trčili s petami. »Potrebujemo voz za hrano, dva konja in...«, je začel z zadirčnim glasom pripovedovati naše želje.

Pozno popoldne pa smo že stali poleg voza, zvrhoma naloženega, in pokritega z odejami...

ANTON KLEPEC

Okrogle in oglate

LJUBKE ŽIVALICE... Cirkuska dreserka Inge Koring iz Zahodne Nemčije zatrjuje, da spadajo krokodili med nježnejše, najbolj ljubke živali na svetu: »Njihovo krvočelnost povzroča ljudi, ki ne znajo ravnati z njimi tako, kakor je potrebno.«

CASU PRIMERNO... Ko se je nedavno vrnil po delu Edvard Wagner iz New Yorka domov, je zagledal svojo ženo z nekim transparentom v roki, na katerem je bilo z velikimi črkami napisano, da je začela stavkati. Gospa Wagner je prišla na to zveč, čavno idejo, ko je preračunala, da je skrajno izkoriščana, da dela 119 ur na teden oziroma 17 ur na dan, da nima nikdar prostega dne in nikakršnega plačila za opravljeno delo. Ker se ni sindikata gospodinj, je sklenila, da si bo sama izvojevala svoje pravice. Stavkala je kar — pet dni, vse dotlej, dokler ni »omehčana sovražna stran« privolila v pogajanja...

LOGICNO SKLEPANJE... V španskem mestu Alicante je bil pred nekaj meseci kongres jezikoslovcev. Prav tam se je tedaj rodila zgodba (zgodovinsko nepotrjena, ponavadi izmišljena zgodba): Svetopisemski babilonski stolp je bil po vsej verjetnosti zgrajen ne na vzhodu, pač pa neke na ameriški celini. Tej šali so botrovala neizpodbitna dejstva, to bo trovali statistični podatki, po katerih se na našem planetu sporazumevajo ljudje v 2.967 jezikih; od teh je 1.200 takih, ki jih govorijo ameriški Indijanci...

UPAJMO, DA NI BIL JUDEZEV POLJUB... Veljko Bulajić, režiser filma NERETVA, je po premieri tega filma v Sarajevu pozdravljal številne goste. Stopil je tudi k Milutinu Čoliću, filmskemu kritiku, in ga objel. Peko Dapčević, ki je sedel za sosedno mizo, je vzkliznil: »Le poljubljajta se! Kar pa drug o drugem mislita, raje — ne povejta!«

MOŽ, KI NE MARA ZA AVTORITETE... Ivan Bekjarev, igralec Jugoslovanskega dramskega gledališča velja za človeka, ki ne pripisuje nikakršnega pomena olik, kadar se znajde v družbi znanih in priznanih osebnosti. Bekjarev takole upravičuje svoje vedenje: »Zame ni nikakršna avtoriteta nedosegljiva že zgolj zaradi tega, ker živi... O mrtvih pa vse najboljše!

SAMOVELICJE... Arsen Dedić, eden izmed zmagovalcev »Armijskega festivala«, je odgovoril, ko ga je nekdo vprašal, kako je bilo na festivalu: »Kako naj bi bilo?! Zmagal sem jaz. Jaz zmagujem že iz dolgočasje...« Menda ni hotel Arsen povedati, da ne zna nihče drug tako dol gočasiti poslušalce...

STRAHOPETCI... Igralec Bata Paškalević je nekaj dni ležal bolan, obiskala ga je bila hongkonska tetka. Potožil je: »Počutil sem se kakor cerkvena miška. Če ne bi bil imel nekaj prihrankov, ne vem, kako bi bilo... Nihče si ni upal obiskati me; bržkone so se bali, da se ne bi nalezil gripe. Celo tedaj, ko me je kdo poklical po telefonu, je spregovoril komaj dve, tri besede ter kar se da jadrno odločil slušalko...«

PRIVOŠČLJIVOST... Režiser Veljko Bulajić je dobil v družini prisaetek — hčerko. Dejal je: »Ceprav že imam hčerko, so mi neki moji tovariši privoščili, da ne bi dobil sina. Menili so: »Dovolj nam je že tega Bulajića!« Nemara so se pošteno uredili? Kajti utege biti Bulajića še hujska, kot bi bil še en Bulajić!

VITEŠKO RAZKRITJE SRCA... Španski vitez Viljo Mediano se je s svojimi zmožnostmi na angleškem dvoru prav posebno odlikoval. Kraljica Elizabeta ga je ob neki priložnosti pohvalila in ga zaprosila, naj ji razkrije ime ženske, ki jo ljubi, češ da bi mu morebiti lahko pomagala. Vitez se je branil z izgovorom, da bi to bilo nevarno, prosil pa jo je, naj mu dovolji, da ji pošlje samo sliko ljubljene žene. Kraljica je privolila. Čez dan, dva je kraljica prejala zapечатeno zavoj... Odprla je zavoj in zagledala v njem zrcalo, v zrcalu pa svojo — sliko, Medianov ideal...

VALUTA, CUSTVA, ZASTAVA... Francoski minister za finance je skušal takole obraniti svojo finančno politiko v zvezi s francoskim frankom: »V valutnih vprašanjih ni moč upoštevati čustev. Valuta ni nacionalna zastava.«

Zgodovina vohunstva

„Rekord: 12 000 strani sporočil“

Rudolf Roessler je bil srednje velik, udrtega obraza, nosil je naočnike z debelimi črnimi okvirji, bil je skromnega videza, še najbolj podoben kakšnemu nepomembnemu uradniku. Vendar je bil eden največjih vohunov v drugi svetovni vojni, trn v peti nemške tajne službe in imeniten sodelavec Sovjetske zveze. Allen Dulles, vodja ameriške obveščevalne službe (CIA), je rekel o njem: »Sovjeti so imeli na razpolago čudovitega obveščevalca, ki je živel v Švici, nekoga Rudolfa Roesslerja, sicer imenovanega Lucy. Roessler je uporabljal doslej še neznan sredstva in v Švico je dobival nenehno podatke iz nemškega vrhovnega poveljstva, dosti krat komaj 24 ur po tistem, ko je poveljstvo izdalo ukaze za vzhodno fronto.«

Okoli tri leta so sovjetski skrivni oddajniki »s polno paro« poslali poročila v ZSSR. Vsi načrti Oberkommando Wehrmachta so prišli v Roesslerjeve roke in nato v Kremelj; datum nemškega napada, načrt za »Operacijo Barbarossa«, cilji moskovske ofenzive, odprtje ukrajinske fronte, sploh podatki, ki so bili za Rdečo ar-

mado življenjsko pomembni. Od začetka do konca vojne je Lucy oddal 12.000 tipkanih strani šifriranih poročil, kar bi na primer zneslo šestdeset knjig po 200 strani.

Alexander Foote, ki je bil eden Roesslerjevih najtesnejših sodelavcev, je povedal: »Lucy je bil povezan s poveljstvi vseh treh vrst nemške vojske, lahko pa je priskrbel tudi podatke iz kateregakoli področja. Ni mogoče povedati, kolikšen je njegov delež pri zmagi Rdeče armade nad Wehrmachtom.«

Med njegovimi obveščevalci je bilo deset štabnih častnikov (ki niso bili povezani s skupino Schulze-Boysna iz »Rdečega orkestra«), ki so delali na vrhovnem poveljstvu in glavnem štabu: trije kapetani, en major, en polkovnik in pet generalov. »Še dandanes je le malo ljudi, ki vedo za teh 10 častnikov«, piše Pierre Accoce in Pierre Quet, pisca narodne študije o vohunski organizaciji v Švici. »Bržkone bi bile njihove družine hudo prizadete, če bi javnost zvedela, s čim so se ukvarjali.« Te častnike je Roessler spoznal med prvo svetovno

vojno. Vsi so bili protestanti in nagnjeni k filozofiji. Po političnem prepričanju so bili nacionalisti in desničarji, zato se niso razburjali, ko so se nacisti vzpenjali na oblast. Menili so, da bo vojska že zavrla rjavosrajčnike ter »avstrijskega pleskarja«, kot so zaničljivo govorili o Hitlerju. Roessler pa je bil levicar in je seveda mislil drugače. Hitlerjev vzpon ga je prepričal, da zanj v Nemčiji ni prostora, zato je odšel iz Berlina. Z ženo Olgo in desetimi markami v žepu se je na nasvet prijatelja Schnieperja preselil v Švico. Prijatelj so mu prikočili na pomoč in ustanovil je založbo »Nuova Vita Verlag«. Sedež je bil v majhni knjigarni v Kappellgasse števil. 5 v Luzernu — in to je bilo obenem tudi kritje za Roesslerjevo vohunsko dejavnost.

Najprej je nadaljeval novinarsko dejavnost in priobčil je dolgo vrsto člankov, v katerih je napadal nacizem: informacije je dobival od prijateljev iz Wehrmachta. Toda šele zadnje mesece pred izbruhom druge svetovne vojne je naredil odločilni korak. Dne, 30. maja 1939 sta pripotovala v Luzern dva nemška generala v civilu: Fritz T. in Rudolf G. (ta je edini izmed desetih Roesslerjevih prijateljev, ki živi še danes). Obiskala sta starega bojnega tovariša. »Hitler se pripravlja na vojno«, je rekel Rudolf G. »Naša naloga bodi, da preprečimo zmagovanje nacizma. Dobival boš vse informacije, ki bodo kolikor toliko pomembne. Uporabi jih, kakor hočeš: podari ali prodaj jih najhujšim sovražnikom nacizma.«

Roessler je bil presenečen, vendar je sprejel njun predlog. Fritz mu je nato dal radijski oddajnik, najnovejši izdelek, ki ga je uporabljala nemška vojska. Tako se je začelo. Fritz T. je bil priobčnik generala Felgiebla, poveljnika službe za zvezo, ki je pošiljala enotam vsa povelja iz Oberkomande. Tako je lahko podtikal nič hudega slutečim radiotelegrafistom šifrirana sporočila, namenjena prijatelju Roesslerju v Švici. Roessler se je medtem povezal s švicarsko tajno službo: ponudil ji je informacije o nemški vojaški in vojni dejavnosti. Postavil je en sam pogoj: nikdar ne smejo niti poskusiti, da bi odkrili njegov vir. Švicarji so bili za to in slovita »Linija Viking« (Berlin-Luzern) je začela delovati.

Roessler je teden dni prej sporočil datum nemškega napada na Poljsko, mesec dni prej je napovedal napad na Norveško, dva meseca prej pa datum nemškega napada na Nizozemsko in Francijo. Toda vodilni ljudje v zahodnih državah se za tako dragocene informacije niso menili, tako da je Roessler že skoraj vrgel puško v koruzo. Toda 3. avgusta 1940 je dobil nenavadno sporočilo: Hitler je sklenil napasti Sovjetsko zvezo.

Sklenil je, da se poveže neposredno z Rusi, ne da bi imel švicarsko tajno službo za posrednico. Ni vedel, da je v Švici tedaj že delovala sovjetska obveščevalska organizacija, ki so jo Nemci imenovali »Trije rdeči« (po treh radijskih oddajnikih) in katero je vodil Alexander Rudolphi. »Rado« za prijatelje, sicer Madžar, polkovnik Rdeče armade in izurjen agent sovjetske tajne službe, Roessler se je po dolgih mesecih povezal s Christianom Schneiderjem, enim izmed agentov sovjetske vohunske organizacije v Švici. To se je zgodilo januarja 1941. Ponudba je bila ista: »Pripravljen sem vam priskrbeti natančne načrte o nemškem napadu na Sovjetsko zvezo, vendar se ne smete zanimati, kdo so moji obveščevalci. Tveganje bi bilo preveliko.«

Schneider je obvestil »Rado«, ki pa se je bal, da imajo morebiti opraviti s provokatorjem, naposled pa je sklenil poskusiti. Roessler je bil v stiku le s Schneiderjem in Rachele Duebendorfen, »Taylorjem« in »Sissi«, sam pa je bil imenovan »Lucy«. Njegove novice so posredovali Alexandru Footu,

Rudolf Roessler

Angležu, ki se je bil bojeval v mednarodnih brigadah v Španiji, zdaj pa je živel v Lausanni, se izdajal za zdoigčasenega angleškega gentemana, sicer pa je bil najslajnejši radijski tehnik v organizaciji »Trije rdeči«.

Roessler se je nemudoma lotil dela, vendar njegovim prvim obvestilom niso hoteli verjeti. Dne, 15. marca 1941 je sporočil, da je na nemško-sovjetski meji zbranih 650.000 nemških vojakov, pripravljanih na napad. Center iz Moskve je odgovoril: to je provokacija. Dne, 2. aprila je Roessler sporočil, da je »Operacija Barbarossa«, sprva predvidena za 15. maj 1941, preložena za štiri tedne, ker je Hitler prej sklenil obračunati z Jugoslavijo. Moskviski Center je menil: prazne marne. »Rado« se je zbal in Footu je ukazal, naj Roesslerjevih informacij nikar ne pošilja v Moskvo.

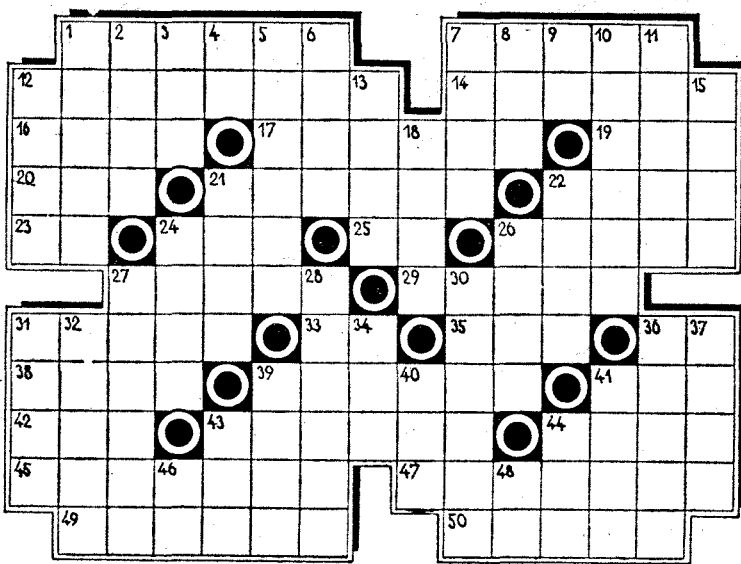
Toda 12. junija je Roessler sporočil: »Splošen napad na rusko ozemlje je določen za nedeljo, 22. junija ob 3.15 uri.« »Rado« se je nekaj časa obotavljal, potem pa je novico poslal v Moskvo. Center ni komentiral. Šele zvečer 22. junija, ko je od nemškega napada minilo nekaj ur, je Center poslal tole dramatično sporočilo: »Vsem organizacijam, vsem organizacijam. Fašistični zločinci so napadli domovino delavcev. Prišel je čas, ko je treba storiti vse, kar morete, da pomagate ZSSR v njenem boju proti Nemčiji.«

Po tistem je Roessler postal eden poglavitnih stebrov sovjetske vohunske službe. Ponudil jo mu sedem tisoč švicarskih frankov na mesec. Njegova dejavnost je bila izredna. Dne, 2. julija je že sporočil, da je neposredni cilj nemškega napada Moskva, osrednji del napada bo šel po sredi, kjer so Guderianove in Hothove oklepne divizije. Čez čas je Hitler spreminjal načrte, ker je naletel na močan sovjetski odpor. Napadli naj bi krili, tako da bi Moskvo stisnili kot s kleščami. Roessler je tudi o tem obvestil Moskvo.

Čez nekaj mesecev je bil Roessler spet na svobodi: zavezniki so se medtem izkrcali v Normandiji, Nemčija se je zvijala v zadnjih krčih, esesovci so opustili lov na sovjetske vohune v Švici. Roessler je prišel iz švicarskega zapora 8. septembra 1944. V tednu dni je že navezal stike z Berlinom in 15. septembra je spet začel pošiljati sporočila v Moskvo: redno, večer za večerom, vse do zadnjega dne vojne.

(Nadaljevanje prihodnjiki)

Križanka št. 7

VODORAVNO:

1. naslov člana vlade v SZ do 1. 1947 (kratica iz dveh besed)
7. partizansko ime komandanta Pohorskega bataljona, ki je padel v celoti januarja 1942 na Osankarici na Pohorju (Rudolf Mede)
12. narodni heroj, komandant Šerčerjevega bataljona, padel februarja na Notranjskem in se po njem imenuje brigada (Miloš)
14. premestitev kralja in trdnjave pri šahu v enkratni potezi
16. namazanje
17. ime popularne starejše sovjetske filmske igralkice, ki je pred leti obiskala Jugoslavijo (»Volga, Volga«, »Cirkus«, Orlova)
19. zorana zemlja
20. breza govora
21. črnogorski vladika in pesnik
»Gorski vjenac« (Petar Petrović, 1813-1851)
22. slov. slikar, ki je pripadal grupi impresionistov (1872-1947, Matija)
28. najvišja igralna karta
24. mati vseh bogov v grški mitologiji
25. ploskovna mera
26. jugosl. skladatelj in dirigent Beograjske opere od 1945 dalje, od 1941-1945 v NOB, kjer je ves čas komponiral (Oskar)
27. literarna zvrst
29. krilo poslopja, del stavbe
31. močvirna ptica
33. 15. in 23. črka abecede
35. prakanton v Švici
36. avtomobilska oznaka Kutine
38. kazalni zaimek
39. tuj izraz za avtocesto (množ.)
41. poželenje
42. kratica za »av-

to-moto-društvo«
43. vrsta pohištva, ki je posebno danes moderno (pridevniški izraz)
44. prvi bajeslovni letalec
45. vodja upora sužnjev v starem Rimu, ki je vodil pravo vojno sužnjev od leta 73-71 pr. n. št.
47. ime jugosl. filmske igralkice in pevke Vučo
49. indonezijska časopisna agencija
50. planinska postojanka v Suhi Krajini, dobro znana mnogim partizancem, med vojno požgana in bombardirana.

NAVPIČNO:

1. mesto v južni Franciji zahodno od Marseilla
2. prvi človek po B. bliji
3. predlog
4. avtomobilska oznaka Krapine
5. drugo ime za osat
6. raznejitvene črte med državami
7. star denar
8. podzemeljski hodnik
9. ameriška kratica za »vse v redu«
10. porok
11. pevec italijanskega rodu, ki živi v Belgiji (Salvatore)
13. huda bolezen, ki je pred stoletji »kosila« pri nas
15. ime dveh prelazov na Velebitu
18. gorski kraj v Franciji (Srednji masiv)
21. skrajšano žensko ime
22. psevdonom sodobnega slov. slikarja Jožeta Horvata
24. mlinski žleb
26. domače moško ime
27. priimek narodnega heroja, komandanta bataljona v Tomšičevi brigadi, udeležene pohoda XVI. div. na Štajersko itd. (Jože, part. ime Silni)
28. grško-rimski stari vek
30. avstro-ogrski prestolonaslednik, sin cesarja Franca Jožefa, ki je tragično končal v gradu Mayerlingu
31. postava
32. svetilka
34. neoporečen
36. ime nekdanje nemške revolucionarne Zetkin
37. teža embalaže
39. vrsta naših cigaret
40. češka pritrdilnica
41. avtor »Miklova Zale« (Jakob)
43. oblika glagola biti
44. vrsta vrbe
46. konec polotoka
49. kem. znak za iridij.

Rešitev križanke iz prejšnje številke:

VODORAVNO: 1. Arabka, 7. trs, 10. Spa, 13. katran, 14. ost, 15. tih, 16. aneks, 17. ml, 18. ara, 20. Neni, 21. nabiravec, 23. Iran, 24. eluvij, 25. strehe, 27. Haja, 31. polkovnik, 34. otep, 35. alias, 36. šn, 37. ovelo, 38. kap, 39. cie, 41. trener, 42. Ava, 43. alk, 44. docent.

9

• TV 15 izhaja vsak teden — Izdaja ga zavod Borec ljubljana, Beethovnova 10, kot glasilo ZVB NOV Slovenije in ZRSV Slovenije — Tisk in korektura: CGP »Delo« Ljubljana, Tomšičeva 1 — List ureja uredniški odbor — Letna naročnina 22 dinarjev — Posamezna številka stane 50 par — Za inozemstvo stane 50 dinarjev — Naročnino pošiljate na naslov: Uprava »TV 15« Ljubljana, Beethovnova 10, poštni predal 598/XI, ali na tekoči račun števil. 501-8-29 pri SDK Ljubljana — Telefonske številke: Glavni in odgovorni urednik 21-901, tiskarstvo in novinarji 22-313, uprava 22-607 — Rokopisov ne vračamo